

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
«Αναλυτικά Προγράμματα Μαθησιακών Δυσκολιών-Ενημέρωση-Ευαισθητοποίηση»

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄

*ΣΧΕΔΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ*

Α. Καρακίτσιος
Π. Ευκαρπίδης, Ε. Αναγνωστοπούλου

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ
2^ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΥΠΟΕΡΓΟ «ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ»	5
ΣΤΟΧΟΣ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	5
ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	5
ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	6
ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	6
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	7
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	7
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	8
Γ΄ ΤΑΞΗ	12
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΑΞΕΧΑΣΤΑ ΓΕΝΕΘΛΙΑ.....	12
Γ΄ ΤΑΞΗ	18
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΙΚΡΟΜΑΓΕΙΡΕΜΑΤΑ	18
Γ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.....	23
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΟΥ ΑΙΟΛΟΥ.....	23
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ:	23
Β. ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΙ ΚΥΡΙΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΛΗΨΗ	24
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ	26
Δ. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	27
Ε. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ – ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.....	28
ΤΑΞΗ Γ΄	30
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΟ ΨΩΜΙ	30
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ	30
Β. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	32
Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ – ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	32
Δ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ – ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ.....	34
ΣΤ΄ ΤΑΞΗ.....	36
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΡΟΠΟΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	36
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΩΝΗ	36
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ.....	36
Β. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ	37
Γ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ - ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	38
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ – ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ	38
Ε. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.....	40
Δ΄ ΤΑΞΗ	41
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΡΟΜΟΙ ΚΑΘΑΡΟΙ ΚΑΙ ΦΩΤΙΣΜΕΝΟΙ	41
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ.....	41
Β. ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ	42
Γ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	42
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ – ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ	43

Ε. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ.....	44
Ο ΕΥΓΕΝΙΚΟΣ ΚΥΡΙΟΣ.....ΜΕΡΟΣ 1 ^ο	45
1Η ΑΣΚΗΣΗ.....	45
2 ^Η ΑΣΚΗΣΗ:.....	46
3 ^Η ΑΣΚΗΣΗ.....	46
4 ^Η ΑΣΚΗΣΗ.....	46
Δ΄ ΤΑΞΗ.....	49
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ.....	49
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ.....	49
Β. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.....	50
Γ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	50
Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ – ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ.....	51
Ε. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ.....	53
ΤΑΞΗ Ε΄.....	56
(ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΕΛ. 60-62).....	56
ΤΑΞΗ Ε΄.....	60
ΕΝΟΤΗΤΑ 13Η: ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ.....	60
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ.....	60
Γ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ.....	62
ΤΑΞΗ Ε΄.....	69
1Η ΑΣΚΗΣΗ.....	69
2Η ΑΣΚΗΣΗ.....	70
3Η ΑΣΚΗΣΗ.....	70
4Η ΑΣΚΗΣΗ.....	71
Ε΄ ΤΑΞΗ.....	73
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.....	73
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ.....	73
Β. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ.....	73
Γ. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ – ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ.....	74
Δ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ.....	76
ΣΤ΄ ΤΑΞΗ.....	78
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΤΣΑΡΛΙ ΤΣΑΠΛΙΝ.....	78
Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ.....	78
Β. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ.....	79
Γ. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ.....	82
ΣΤ΄ ΤΑΞΗ.....	83
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΜΕ ΔΡΕΠΑΝΙ, ΤΣΟΥΓΚΡΑΝΑ ΚΑΙ ΑΜΙΛΗΤΟ ΝΕΡΟ.....	83
1Η ΑΣΚΗΣΗ.....	83
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΓΩ ΕΛΠΙΖΩ ΝΑ ΤΗ ΒΟΛΕΨΩ.....	87
ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ.....	89
ΟΡΘΟΦΩΝΙΑ.....	89
ΥΛΙΚΑ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΕΣΑ.....	89

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	89
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	89
ΦΩΝΗΜΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ	93
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^η : ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΕΞΗΣ, ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ, ΦΩΝΗΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΒΙΩΣΗ ΡΥΘΜΟΥ.....	94
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ:	94
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^η : ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑΣ: ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΓΙΑ, ΒΙΩΣΗ ΡΥΘΜΟΥ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΘΟΦΩΝΙΑΣ	99
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ.....	117
ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ	119
ΣΤΙΞΗ.....	119
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	120
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	121
ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ	122
ΔΟΜΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	125
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ.....	125
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ΔΙΨΗΦΩΝ, ΔΙΦΘΟΓΓΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ	126
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	126
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....	127
ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΕΣ ΔΟΜΕΣ.....	127
ΥΛΙΚΑ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΕΣΑ.....	127
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	128
ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΩΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ, ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ	129
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	129
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ ΩΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ	132
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	132
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....	133
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΦΘΟΓΓΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ	134
ΥΛΙΚΑ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΕΣΑ.....	134
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	134
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	135
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....	136
ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Υ – Ρ – Α).....	136
ΥΛΙΚΑ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΕΣΑ.....	136
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	137
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....	139
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ – ΕΥΘΥΣ – ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ.....	141

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΥΠΟΕΡΓΟ «ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ»

Στόχος, στοιχεία και προϋποθέσεις της πιλοτικής εφαρμογής

Ως στόχος της Πιλοτικής Εφαρμογής προσαρμογών Προγραμμάτων Γλώσσας στο Δημοτικό προσδιορίστηκε κατά βάση η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού των δημιουργικών γλωσσικών δραστηριοτήτων στο επίπεδο της λειτουργίας τους, της εφαρμοσιμότητάς τους και της αποδοτικότητάς τους. Συντάχθηκαν για αυτό το σκοπό ειδικά σχέδια διδασκαλίας και δόθηκαν σε επιλεγμένα Σχολεία. Η πιλοτική εφαρμογή των σχεδίων διδασκαλίας διεξήχθη κυρίως σε Σχολεία των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης και έγινε προσπάθεια τα Σχολεία να έχουν ένα δειγματοληπτικά αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα. Έτσι επιλέχθηκαν Σχολεία του κέντρου και της μείζονος περιφέρειας των πολεοδομικών συγκροτημάτων των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης, καθώς και γειτονικών Δήμων π.χ. Ζωγράφου, Θέρμης κ.λπ. Σε κάθε τμήμα, όπου και διδάχτηκαν τα σχέδια διδασκαλίας υπήρχε τουλάχιστον κι ένας μαθητής ή μαθήτρια στόχος, δηλαδή ένα παιδί το οποίο ανήκε διαγνωσμένα στην ομάδα των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Για το μαθητή στόχο έγινε ειδική αξιολόγηση και συντάχθηκε ειδικό πρωτόκολλο παρατήρησης και αξιολόγησης, για το οποίο ενημερώθηκε και ο εκπαιδευτικός της τάξης.

Τα σχέδια διδασκαλίας εφαρμόστηκαν στις τέσσερις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και η διδασκαλία τους έγινε από τους δασκάλους τους, στους οποίους είχαν δοθεί συγκεκριμένες οδηγίες σε ειδικές συναντήσεις πριν και κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της πιλοτικής εφαρμογής. Κατά τη διάρκεια της ενημέρωσης αναπτύχθηκαν οι στόχοι της πιλοτικής εφαρμογής και επισημάνθηκαν οι πλέον πιθανές δυσκολίες. Έγινε αναλυτική ενημέρωση για την αξιολόγηση που θα συνοδεύει την κάθε διδακτική παρέμβαση που θα γίνει από ειδικό παιδαγωγό. Οι εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν επίσης ότι ο βασικός στόχος της πιλοτικής έρευνας είναι κατά βάση η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού. Τέλος έγινε διεξοδική συζήτηση για την αναγκαιότητα της πιλοτικής εφαρμογής και τις ωφέλειες που θα ακολουθήσουν για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό που συμμετέχει.

Σε όλα τα τμήματα της πιλοτικής εφαρμογής δόθηκαν τρία σχέδια διδασκαλίας *εκ των οποίων το πρώτο λειτουργούσε ως προέλεγχος (pretest), το δεύτερο και το τρίτο ως έλεγχος (posttest) και επανέλεγχος αντίστοιχα και είχαν τα εξής χαρακτηριστικά:*

Το πρώτο σχέδιο διδασκαλίας είχε συνταχτεί με βάση τη λογική και χαρακτηριστικά που ήταν συμβατά με την παραδοσιακή διδασκαλία της γλώσσας, δηλαδή παραδοσιακό περιεχόμενο και μορφή γλωσσικών δραστηριοτήτων και ανάλογη παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας. Οι προτεινόμενες γλωσσικές δραστηριότητες ήταν σχεδόν παρόμοιες με αυτές των παλαιών σχολικών εγχειριδίων ή ήταν συμβατές με την επικρατούσα φιλοσοφία των διδακτικών προσεγγίσεων της γλώσσας. Για παράδειγμα στο πρώτο σχέδιο διδασκαλίας περίσσευαν ασκήσεις εφαρμογής κανόνων γραμματικής και συντακτικού ή γενικές ερωτήσεις περιεχομένου και νοήματος κειμένων και κλασικές ασκήσεις αναπαραγωγής λόγου από τους μαθητές. Υπήρχαν επίσης τυπικές ασκήσεις ορθογραφίας και ακόμη κλασικές τεχνικές και οδηγίες για περίληψη κειμένων και στοιχεία στρατηγικών για εξαγωγή νοήματος και κεντρικής ιδέας. Στην ουσία κυριαρχούσαν όλα

τα βασικά χαρακτηριστικά της διδασκαλίας της γλώσσας που έχουν παγιωθεί τα τελευταία χρόνια στο Δημοτικό.

Το δεύτερο σχέδιο διδασκαλίας σε αντίθεση με το προηγούμενο, περιείχε γλωσσικές ασκήσεις που είχαν επιλεγεί με προσοχή από το πακέτο των δημιουργικών γλωσσικών δραστηριοτήτων. Η φιλοσοφία και η λογική τους ήταν τελείως διαφορετική τόσο στη μορφή όσο και στο περιεχόμενο. Επίσης προτάθηκε κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας του δεύτερου σχεδίου να γίνουν σεβαστές οι τεχνικές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και οι ειδικές συνθήκες και αρχές της επικοινωνιακής λειτουργικής μεθόδου διδασκαλίας της γλώσσας.

α. Ειδικότερα στη θεματική ενότητα που περιλαμβάνει την κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων με τη χρήση ειδικών στρατηγικών προτάθηκε απλοποιημένη η τεχνική των ερωτήσεων περιεχομένου, επιφανειακής μνήμης, ερωτήσεων με αιτιολογική συσχέτιση, καθώς και ερωτήσεις προβολικές. Σχετικά με τη συγγραφή περίληψης (σύμπτυξης κειμένων) δόθηκαν ειδικές στρατηγικές, πρώτα σε επίπεδο παραγράφου (σε μικρές τάξεις) και αργότερα σε μεγαλύτερες τάξεις σε αυτόνομες ενότητες κειμένων και τέλος σε ολόκληρο το κείμενο. Και στις δυο περιπτώσεις δόθηκαν πρώτα υποδειγματικά παραδείγματα για καλύτερη κατανόηση και διαχείριση των νέων τεχνικών και στρατηγικών.

β. Στο εννοιολογικό επίπεδο της γλώσσας αντί για ασκήσεις όπου για μια σειρά λέξεων απαιτείται η νοηματική τους απόδοση, δόθηκαν μια σειρά από σύνθετες και απλές εκφράσεις που υπήρχαν στα κείμενα και είχαν κομβικό ρόλο στην νοηματική τους ροή.

γ. Όσον αφορά στο μορφοσυντακτικό επίπεδο της γλώσσας προτάθηκαν ιδιαίτερα πολλά παραδείγματα, τα οποία εμφάνιζαν το γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο σχεδόν σε όλες τις μορφές. Ο απώτερος στόχος ήταν η ενεργοποίηση νοητικών διαδικασιών που να επιτρέψει στα παιδιά να προχωρήσουν από μόνα τους ως ένα βαθμό στην εξαγωγή του κανόνα, μέσα από διάφορα στάδια: ανίχνευση και εντοπισμός του φαινομένου, κατανόηση των διαφοροποιήσεων, ανάγνωση των κανονιστικών αλλαγών και τέλος κατανόηση του κανόνα ή και σύγκριση με αυτόν της γραμματικής. Σε αυτές τις ασκήσεις η κυρίαρχη λογική και φιλοσοφία ήταν μια τυπική εφαρμογή της αντίληψης ότι στην οικοδόμηση της γνώσης το ανθρώπινο μυαλό διέρχεται μια πορεία από το μερικό και ειδικό στο γενικό. Προσθέσαμε στις μορφοσυντακτικές ασκήσεις που, ειρήσθω εν τη παρόδω, είναι και οι πλέον «τυπικές» και «αλύγιστες», ασκήσεις παραγωγής σύνθετων και παρασύνθετων λέξεων που κρίνονται αρκετά ελκυστικές για την ηλικία των παιδιών.

δ. Όσον αφορά την αναπαραγωγή και παραγωγή λόγου έγιναν μεγάλες και καινοτόμες αλλαγές που συνδέονται και με τη δημιουργική γραφή. Δόθηκαν ειδικές στρατηγικές κατασκευής και συγγραφής μικρών ιστοριών με την αναλυτική στην αρχή παράθεση δειγματικών ιστοριών που ακολουθούν τη θεωρία της Γραμματικής της Ιστορίας (story grammar). Στη συνέχεια δόθηκαν και άλλες τεχνικές και στρατηγικές για τη συγγραφή ιστοριών και κειμένων και όπου χρειαζόταν προστίθετο και θεωρητικό πλαίσιο.

Το τρίτο σχέδιο διδασκαλίας περιείχε τα στοιχεία και τα χαρακτηριστικά του δεύτερου σχεδίου. Έγινε προσπάθεια ο βαθμός δυσκολίας των ασκήσεων να είναι περίπου ίδιος σε όλα τα σχέδια εργασίας και να διαφέρουν (το πρώτο από τα άλλα δύο) μόνο ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο και τη διδακτική μεθοδολογία. Γι' αυτό το λόγο δοκιμάστηκαν πειραματικά και κάποια σχέδια εργασίας που ουσιαστικά λειτούργησαν καθοδηγητικά για τη σύνθεση των σχεδίων διδασκαλίας έτσι ώστε να έχουν περίπου τον ίδιο βαθμό δυσκολίας, την ίδια ποσότητα ασκήσεων και να κινητοποιούν τις ίδιες και αντίστοιχες νοητικές ικανότητες.

Κριτήρια Αξιολόγησης

Η αξιολόγηση των σχεδίων διδασκαλίας βασίστηκε στα παρακάτω κριτήρια που ήσαν κοινά και για τα σχέδια διδασκαλίας των άλλων γνωστικών αντικειμένων, των Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών.

Εφαρμογή των σχεδίων διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς

Στο κριτήριο αυτό περιλαμβάνονται οι δυσκολίες και τα εμπόδια που συναντούν οι εκπαιδευτικοί της τάξης στην προσπάθεια εφαρμογής των σχεδίων διδασκαλίας και αφορούν στο περιεχόμενο του σχεδίου, τη θεματική ενότητα δηλαδή που είναι συμβατή με το Αναλυτικό Πρόγραμμα (Α) και την επιλογή και εφαρμογή της διδακτικής μεθόδου (Β). Διαμορφώθηκαν τρεις πιθανές περιπτώσεις:

A1: πλήρης συμμόρφωση στο περιεχόμενο των ασκήσεων,

A2: μερική απόκλιση στο περιεχόμενο των ασκήσεων,

A3: μη ουσιαστική συμμόρφωση και

B1: πλήρης εφαρμογή των διδακτικών τεχνικών και μεθόδων σε όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας,

B2: μερική εφαρμογή των οδηγιών και υποδείξεων των διδακτικών τεχνικών και μεθόδων διδασκαλίας

B3: ουσιαστική απόκλιση.

Συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία

Στο κριτήριο αυτό υπολογίζεται σε ποιο βαθμό το σχέδιο διδασκαλίας υποστηρίζει και ενισχύει την εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία των μαθητών – στόχων, των μαθητών με δυσκολίες και της υπόλοιπης τάξης. Διαμορφώθηκαν οι εξής περιπτώσεις:

A: διαμόρφωση θετικών κινήτρων συμμετοχής στη μαθησιακή δραστηριότητα (διαφοροποίηση ή όχι)

B: σχέση απαιτήσεων των ασκήσεων με τις γνώσεις και δεξιότητες των μαθητών (θετική ή αρνητική).

Αποτελεσματικότητα του σχεδίου διδασκαλίας

Στο κριτήριο αυτό εξετάζεται η αποτελεσματικότητα του σχεδίου διδασκαλίας και έγινε ειδικό βαθμολόγιο*. Στο κριτήριο αυτό ειδικότερα ερευνάται:

A. Βελτίωση ή όχι της επίδοσης των μαθητών και των τριών ομάδων, δηλαδή των μαθητών στόχων, των μαθητών με δυσκολίες και των υπόλοιπων μαθητών και

B. Βελτίωση ή όχι των μεθόδων εργασίας, των στρατηγικών και των δεξιοτήτων των μαθητών-στόχων, των μαθητών με δυσκολίες και των υπόλοιπων μαθητών της τάξης γενικά.

Διαδικασία αξιολόγησης

Για κάθε σχέδιο διδασκαλίας σε κάθε τμήμα στο οποίο αυτό εφαρμόστηκε, οι ειδικοί συνεργάτες που είχαν την ευθύνη κατέθεσαν τη δική τους αξιολόγηση μαζί με τα αντίστοιχα πρωτόκολλα παρατήρησης. Οι αξιολογήσεις αυτές έγιναν αντικείμενο συλλογικής επεξεργασίας των εποπτών από κοινού με τον υπεύθυνο του υποέργου και το συντονιστή του γνωστικού αντικειμένου της Γλώσσας με βάση τους δείκτες και τα κριτήρια που ορίστηκαν αρχικά. Ακολούθησε μέτρηση – βαθμολόγηση των αποτελεσμάτων των μαθητών στα σχέδια διδασκαλίας. Για την ειδική αυτή βαθμολόγηση έγινε ειδικός πίνακας, ο οποίος αναπαριστά την επίδοση των μαθητών στις γλωσσικές ασκήσεις των τριών σχεδίων διδασκαλίας.

Συμπεράσματα

Κριτήριο 1

Συνολικά, οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας δέχτηκαν να εφαρμόσουν τα σχέδια διδασκαλίας, παρότι αρχικά μερικοί είχαν επιφυλάξεις για την αποτελεσματικότητά τους. Οι επιφυλάξεις επικεντρώθηκαν κυρίως στην τελική έκβαση του εγχειρήματος με την συχνά επαναλαμβανόμενη φράση, «ότι πολλά ξεκίνησαν και λίγα τελείωσαν» ή «και ελάχιστα ολοκληρώθηκαν». Ελάχιστες ήταν οι επιφυλάξεις, όσον αφορά στο περιεχόμενο των γλωσσικών δραστηριοτήτων και οι αντιρρήσεις επικεντρώθηκαν περισσότερο στην εφαρμογή των νεότερων διδακτικών μεθόδων (ομαδοσυνεργατική). Ειπώθηκε από πολλούς ότι δυσκολεύεται η λειτουργία της τάξης, εφόσον δημιουργεί περισσότερη ανασφάλεια σε όλους, εκπαιδευτικούς και μαθητές. Αρκετές συζητήσεις έγιναν και για τη λειτουργία της τάξης ενόσω αυτή διαφοροποιείται σε μεικτές ομάδες με βάση την επίδοση των μαθητών. Δεν εκφράστηκαν επιφυλάξεις για τις αλλαγές στο περιεχόμενο των ασκήσεων, στη δομή τους και δέχτηκαν με θετική στάση τις ασκήσεις της δημιουργικής γραφής και της κατανόησης του περιεχομένου των κειμένων, παρόλο που εκεί είδαν τις περισσότερες αλλαγές.

A1. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι οι εκπαιδευτικοί ήσαν θετικοί στην εφαρμογή των σχεδίων διδασκαλίας. Μάλιστα έχουν δηλώσει ότι η μορφή και το περιεχόμενο ορισμένων ασκήσεων σε πολλές γλωσσικές δραστηριότητες ήταν παρόμοιο με αυτές που διδάσκουν στην τάξη και ότι εφαρμόζουν και τις ανάλογες διδακτικές προσεγγίσεις χωρίς να ξέρουν ότι είναι νεότερες. Αυτό δεν εκπλήσσει, γιατί πρόσφατα είχε ολοκληρωθεί η εισαγωγή των νέων σχολικών εγχειριδίων, τα οποία έχουν αρκετές παρόμοιες ασκήσεις. Επίσης η εισαγωγή αυτών των σχολικών εγχειριδίων γλώσσας συνοδεύτηκε από ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια, οπότε νεότερες διδακτικές προσεγγίσεις και διδακτικές μεθοδολογίες είχαν γίνει ήδη αντικείμενο συζήτησης από τους εκπαιδευτικούς. Πέρα από αυτό αναφέρθηκε ότι και η εισαγωγή του νέου Προγράμματος Δ.Ε.Π.Σ. της Γλώσσας έφερε σε επαφή τους εκπαιδευτικούς και με ανάλογες διδακτικές προσεγγίσεις.

A2. Αρκετοί εκπαιδευτικοί όμως επέμειναν ειδικά στη διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων να εφαρμοστεί για λόγους «πρακτικούς» η παλιά δοκιμασμένη συνταγή της διδασκαλίας του κανόνα πρώτα και να ακολουθεί η εφαρμογή του με μια σειρά παραδειγμάτων ασκήσεων. Πρόσθετο επιχείρημα ήταν η δυσκολία να εφαρμοστεί αυτή η διδακτική τεχνική σε όλα τα μορφοσυντακτικά φαινόμενα. Στο επιχείρημα ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων σχετικά με τη συγκρότηση και οργάνωση γνώσης το ανθρώπινο μυαλό λειτουργεί με διαδοχικά περάσματα από το εμπειρικό στο θεωρητικό και από το ειδικό στο γενικό οι απαντήσεις τους ήταν ότι μάλλον καλή είναι η σκέψη (θεωρία) αλλά η πράξη δείχνει άλλα πράγματα. Καταληκτικά διαπιστώθηκε ότι διαμορφώθηκαν δυο ομάδες εκπαιδευτικών. Εκείνοι που έδειξαν ουσιαστικό ενδιαφέρον και δίδαξαν τα σχέδια με βάση τις οδηγίες κι εκείνοι που δίδαξαν τα σχέδια σεβόμενοι επιφανειακά τις οδηγίες και στην ουσία είχαν μεγάλη απόκλιση από τις οδηγίες των σχεδίων στη πράξη. Εννοείται ότι η πρώτη κατηγορία ήταν η πλειοψηφία.

Κριτήριο 2

A. Η συμμετοχή και η στάση των μαθητών και των τριών κατηγοριών, δηλαδή μαθητής-στόχος, μαθητές με δυσκολίες μάθησης και υπόλοιποι μαθητές φαίνεται ότι επηρεάζεται σε διαφορετικό βαθμό και σε διαφορετικό γνωστικό επίπεδο. Ανάμεσα στο πρώτο και τα υπόλοιπα σχέδια διδασκαλίας η ποιότητα συνεργασίας ανάμεσα στους μαθητές διαφοροποιείται και βελτιώνεται εξελικτικά περισσότερο κατά τη διάρκεια του τρίτου σχεδίου διδασκαλίας. Η ομαδοσυνεργατική μέθοδος που σε αρκετές περιπτώσεις ήταν και μια μέθοδος οικεία στους μαθητές και στους εκ-

παιδευτικούς κινητοποίησε και έδωσε κίνητρα για συμμετοχή των παιδιών σε όλη τη φάση της διαδικασίας. Παράλληλα λειτούργησε θετικά στη μη απομόνωση και περιθωριοποίηση των μαθητών-στόχων και των μαθητών με δυσκολίες. Από την άλλη όμως πλευρά παρατηρήθηκε το φαινόμενο ο μαθητής στόχος να «υιοθετείται» από την ομάδα και να αλλοιώνεται επί τα βελτίω η εικόνα του δημιουργώντας πλασματική εικόνα για τις πραγματικές του επιδόσεις. Κάτι αντίστοιχο δημιουργείται και σε άλλες περιπτώσεις μαθητών με δυσκολίες. Σε άλλες περιπτώσεις η χρήση της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου στέφτηκε από μερική αποτυχία.

Σχετικά με την επίδραση του σχεδίου διδασκαλίας στην εμπλοκή του μαθητή-στόχου διαπιστώθηκε ότι η παθητικότητα του μαθητών – στόχων μετριάζεται και παρατηρείται ότι συμμετέχει περισσότερο. Το πρόβλημα όμως είναι ότι η συμμετοχή του είναι μονομερής, δηλαδή περισσότερο ακούει και λιγότερο προτείνει. Πάντως δημιουργείται φιλικό περιβάλλον για επαφή και συζήτηση. Σε περιπτώσεις που οι μαθητές-στόχοι παραμένουν παθητικοί και αδιάφοροι η υπόλοιπη ομάδα με δική της πρωτοβουλία παρεμβαίνει και - είτε μερικά - είτε ολικά βοηθά το μαθητή-στόχο στη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας.

Η μαθησιακή συμπεριφορά των παιδιών με δυσκολίες μάθησης ήταν αυτή που φαίνεται να ευνοείται περισσότερο. Συμμετείχαν πιο ελεύθερα και σε ορισμένες ασκήσεις η συμμετοχή τους ήταν σε εξαιρετικό βαθμό βελτιωμένη. Φαίνεται ότι η δυνατότητα συμμετοχής σε δραστηριότητες από κοινού με τους υπόλοιπους μαθητές κινητοποιεί τις ομάδες αυτές και δημιουργεί αισθήματα αποδοχής και ασφάλειας σε μαθητές που εν γένει η συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία είναι εκ των πραγμάτων περιορισμένη και σαφώς πιο δύσκολη.

Η πλειονότητα των παιδιών του Τμήματος συμμετείχε ενεργά σε όλη τη μαθησιακή διαδικασία. Ανταποκρίνονταν στο πλαίσιο των συζητήσεων, έπαιρναν πρωτοβουλίες, εξέφραζαν απορίες και παρακολουθούσαν τους συμμαθητές τους όταν μιλούσαν. Βεβαίως, όταν έπρεπε να περιμένουν για να τελειώσουν και οι υπόλοιποι συμμαθητές τους εξέφραζαν την τυπική τους δυσφορία.

Β. Οι απαιτήσεις και οι προϋποθέσεις που προσδιόριζαν τις προτεινόμενες δημιουργικές δραστηριότητες των σχεδίων διδασκαλίας δημιούργησαν πρόβλημα μόνο στην αρχή. Το φαινόμενο επαναλήφθηκε αργότερα σε ασκήσεις με χρήση στρατηγικών κατανόησης κειμένων και με τεχνικές της δημιουργικής γραφής, όπου διαπιστώθηκαν δυσκολίες που συνδέονται με ουσιαστικές ελλείψεις γνώσεων και δεξιοτήτων των μαθητών. Παρόλα αυτά όμως η προσπάθειά των μαθητών όταν συνεχίστηκε με την παρότρυνση των εκπαιδευτικών είχε ενθαρρυντικά αποτελέσματα και εμφανίστηκαν και εμπειρικές τεχνικές που είχαν το χαρακτήρα της προσωπικής επιλογής και ιδιόμορφης αντίληψης των μαθητών πέρα από καλούπια, ιδίως στις ασκήσεις της δημιουργικής γραφής.

Υπήρξε όμως ξεχωριστό πρόβλημα στις εκφωνήσεις των ασκήσεων και το γεγονός αυτό δυσκόλεψε τη μαθησιακή διαδικασία, ιδίως όταν οι εκπαιδευτικοί σιωπούσαν και δεν εξηγούσαν τα δεδομένα της άσκησης. Σε ορισμένες ασκήσεις, παρά τις εξηγήσεις των εκπαιδευτικών, οι μαθητές δεν κατάφεραν να κατανοήσουν τις οδηγίες, γεγονός που προβληματίζει γενικώς και μας υποχρέωσε να ξαναδούμε γενικά τη φιλοσοφία των εκφωνήσεων. Φαίνεται ότι υπάρχει ένα πληθωρισμός ορολογίας «περί την γλώσσα» και τη διδακτική της μεθοδολογία που συσκοτίζει και τα πιο απλά πράγματα. Είναι λογικό αυτή η δυσκολία να συνδεθεί και με την πρωτοτυπία και ιδιαιτερότητα ορισμένων ασκήσεων που ξαφνιάζει ή και παραξενεύει τους μαθητές. Για παράδειγμα, οι ασκήσεις που δόθηκαν ως παραδείγματα, προκειμένου τα παιδιά να μάθουν να αφηγούνται σωστά ένα γεγονός, τελικά μπέρδεψαν τα παιδιά, καθώς δεν κατανοούσαν τι έπρεπε να κάνουν. Η σύγχυσή τους ήταν μεγάλη και παρόλο που οι εκπαιδευτικοί έδωσαν ξεχωριστές οδηγίες στο σύνολο της τάξης, χρειάστηκαν εξηγήσεις και οδηγίες σε ατομικό επίπεδο.

Κριτήριο 3 Βελτίωση επιδόσεων

A. Η αξιολόγηση με βάση το βαθμολόγιο έδειξε ότι η βελτίωση της απόδοσης των μαθητών και των τριών ομάδων ανάμεσα στο πρώτο και στα υπόλοιπα σχέδια διδασκαλίας ήταν αισθητή, αλλά δεν έφτασε στα επιθυμητά επίπεδα. Περισσότερο φαίνεται να βελτιώθηκαν οι μαθητές με δυσκολίες μάθησης και λιγότερο οι δυο άλλες κατηγορίες. Βέβαια, πρέπει να επιρωθεί ότι υπήρξαν και μαθητές που δεν βελτιώθηκαν καθόλου από τη διδασκαλία των σχεδίων της πιλοτικής εφαρμογής. Αυτό βέβαια σημαίνει ουσιαστική απόκλιση των μαθητών αυτών από το πνεύμα και τη λογική των σχεδίων διδασκαλίας, ή και σχετική αδυναμία των σχεδίων εργασίας ως προς την αποτελεσματικότητα και την εφαρμοσιμότητά τους.

Η μεγαλύτερη βελτίωση σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες παιδιών, διαπιστώθηκε σε συγκεκριμένους τύπους ασκήσεων της αναπαραγωγής λόγου και ειδικότερα σε ασκήσεις που εκτός του χαρακτήρα του παιγνιώδους και του κωμικού περιεχομένου είχαν έντονο το στοιχείο της δημιουργικότητας και της απόκλισης από τα συνηθισμένα. Βελτίωση ουσιαστική επίσης διαπιστώθηκε στην ομάδα-στόχος σε ασκήσεις στις οποίες υπήρχε η λογική των «ενδιάμεσων σταδίων». Σε αυτές τις δοκιμασίες η ομάδα-στόχος κατάφερε να επιλύσει περισσότερες ασκήσεις και να προχωρήσει σταδιακά σε καλύτερη εικόνα αποτελεσμάτων. Η βελτίωση της απόδοσης ήταν μάλιστα καλύτερη στο τρίτο σχέδιο διδασκαλίας, γεγονός που σημαίνει μια καλύτερη εξοικείωση με τη μορφή και το περιεχόμενο των δημιουργικών γλωσσικών δραστηριοτήτων που υπάρχουν στα σχέδια διδασκαλίας. Τέλος πρέπει να επισημανθεί η πολύ καλή επίδοση σε ασκήσεις δημιουργικής γραφής ορισμένων μαθητών που ανήκαν σε κατηγορία παιδιών με δυσκολίες. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται από την απουσία κανονιστικών προτύπων στο χώρο της δημιουργικής γραφής που κινητοποιεί άλλου τύπου ικανότητες συνήθως μη παρούσες στην τυπική εκπαιδευτική διαδικασία.

Διαπιστώθηκε ότι μια μεγάλη μερίδα μαθητών και των τριών κατηγοριών επωφελήθηκαν ελάχιστα από τα σχέδια διδασκαλίας των πιλοτικών εφαρμογών. Οι μαθητές αυτοί, παρά τη σχετικά καλή εικόνα επίδοσης στο πρώτο σχέδιο διδασκαλίας, δεν κατάφεραν να ακολουθήσουν τη ροή των ασκήσεων στα άλλα δυο σχέδια διδασκαλίας. Φαίνεται ότι η σχετικά μεγάλη απόκλιση από το επίπεδο των γνώσεων και δεξιοτήτων που απαιτούσαν τα συγκεκριμένα σχέδια διδασκαλίας δεν επέτρεψαν την κανονική συμμετοχή. Παρόλα αυτά διακρίθηκαν σε πολύ απλές ασκήσεις που έπαιζαν το ρόλο οδηγού - παραδείγματος.

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις έγιναν διορθωτικές αλλαγές στο πακέτο των γλωσσικών δημιουργικών δραστηριοτήτων. Όμως σχετικά με την αξιοποίηση του εκπαιδευτικού υλικού το κρίσιμο ερώτημα παραμένει. Η χρήση και η εφαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού, ή ενός μέρους από αυτό, θα ενισχύσει την προσπάθεια των εκπαιδευτικών; Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις αυτού του πιλοτικού Προγράμματος φαίνεται ότι η πρόσβαση σε αυτό των εκπαιδευτικών θα έχει θετική ανταπόκριση, αλλά βέβαια θα ενισχύσει κατά βάση μια μερίδα εκπαιδευτικών, αυτών που ήδη έχουν υιοθετήσει ανάλογες διδακτικές τεχνικές και έχουν επιχειρήσει ανάλογες διδασκαλίες. Εννοείται ότι πρόκειται για μια συνεχώς αυξανόμενη κατηγορία εκπαιδευτικών με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (υψηλό επίπεδο κατάρτισης, έντονη τάση πρόσβασης σε ποικίλες μορφές κατάρτισης, αλλά και έντονη τάση αυτονόμησης απέναντι σε κεντρικούς καθοδηγητικούς μηχανισμούς όπως αναδεικνύονται μέσα από τη διεθνή ερευνητική εμπειρία.

Θα πρέπει να τονιστεί επίσης ότι η επιτυχία του εκπαιδευτικού πακέτου είναι στενά συνδεδεμένη με τη συνεχή επαφή των εκπαιδευτικών με τους συγγραφείς. Μόνο με τη συνεχή επικοινωνία και συνεχή βοήθεια προς τους εκπαιδευτικούς, ώστε να καταφέρουν όχι μόνο να εφαρμόζουν τις ασκήσεις, αλλά να μπορούν να παρεμβαίνουν διορθωτικά στη μορφή τους και στο περιεχόμενό τους, θα υπάρχουν απτά αποτελέσματα. Διαφορετικά, το εκπαιδευτικό υλικό θα εκφυλι-

στεί σε προϊόν μιας χρήσης ή ενός παρασχολικού βοηθήματος και μάλιστα χωρίς την ευλυγισία και εφαρμοσιμότητα εκείνων. Γιατί οι ασκήσεις των παρασχολικών βοηθημάτων έχουν την εύκολη ανατύπωση και την άμεση σύνδεση με τα κείμενα των σχολικών εγχειριδίων, ενώ στην περίπτωση του πακέτου των δημιουργικών γλωσσικών δραστηριοτήτων οι ασκήσεις συνδέονται ή υποστηρίζονται από κείμενα διαφορετικά από αυτά των σχολικών εγχειριδίων.

Παράρτημα Βαθμολόγιο*

Στα σχέδια διδασκαλίας οι γλωσσικές ασκήσεις εντάχθηκαν σε τέσσερις μεγάλες θεματικές ενότητες που ήταν: πρώτον, η κατανόηση νοήματος και περιεχομένου των κειμένων, δεύτερον, το εννοιολογικό επίπεδο, τρίτον, το μορφοσυντακτικό μαζί με την επιμέρους κατηγορία της ορθογραφίας και τέταρτον η ενότητα της παραγωγής και αναπαραγωγής λόγου. Στις ερωτήσεις κατανόησης η βαθμολόγηση έγινε ως εξής:

1 = λάθος απάντηση

2 = ένδειξη μερικής (επιφανειακής) κατανόησης

3 = ολική (βαθεία) κατανόηση

Το σκορ βγαίνει από το άθροισμα των πόντων στις ασκήσεις. Για παράδειγμα, εάν κάποιος απαντήσει την πρώτη άσκηση λάθος, τη δεύτερη με ενδείξεις επιφανειακής κατανόησης και την τρίτη με ενδείξεις ολικής κατανόησης, τότε το σκορ είναι $1+2+3=6$.

Η βαθμολόγηση στην ενότητα του εννοιολογικού επιπέδου βαθμολογείται πάλι με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή λάθος=1, σωστό=2 και όπου χ = σωστές απαντήσεις και ψ = σύνολο των ασκήσεων. Οι ασκήσεις στο μορφοσυντακτικό επίπεδο είναι κι αυτές διχοτομικές, δηλαδή λάθος =1. Σωστό =2. Στην ορθογραφία το σκορ βγαίνει προσθέτοντας το σύνολο των σωστών απαντήσεων, π.χ. όταν το παιδί δίνει 15 σωστές απαντήσεις σε 25 δοκιμασίες, τότε το σκορ είναι 15/25.

Οι ασκήσεις παραγωγής και αναπαραγωγής λόγου βαθμολογούνται σε τέσσερις άξονες: α) δομή, σύμφωνα με το μοντέλο του Applebee, β) σύνταξη, γ) ορθογραφία και δ) λεξιλόγιο. Ο κάθε άξονας βαθμολογείται με άριστα το 10. Το σκορ βγαίνει από το σύνολο των πόντων, ενώ το ποσοστό από το κλάσμα του σκορ/40.

Ελένη Αναγνωστοπούλου
Πολυχρόνης Ευκαρπίδης
Ανδρέας Καρακίσιος

Γ΄ ΤΑΞΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΑΞΕΧΑΣΤΑ ΓΕΝΕΘΛΙΑ

1η Άσκηση

1^η παράγραφος*

1. Ποιο είναι το όνομα της πρωταγωνίστριας στην ιστορία;
2. Τι θα γιορτάσει σε λίγες μέρες η Μελίνα;
3. Πόσο χρονών είναι και πόσο θα γίνει η Μελίνα;

3^η παράγραφος*

1. Τι ονειρεύεται ότι θα συμβεί η Μελίνα;
 - A. Σχετικά με το σπίτι
 - B. με τα παιδιά
 - Γ. με τα κεράκια
 - Δ. με τις φίλες της

4^η παράγραφος*

2. Η Μελίνα είναι λυπημένη. Γιατί;
3. Τι αποφάσισε τελικά η Μελίνα;

Γενικές ερωτήσεις

Εκτός από τη Μελίνα ποια άλλα πρόσωπα συμμετέχουν στην ιστορία;
Ποιος έχει αντιρρήσεις για τη γιορτή της Μελίνας και γιατί;
Θα γίνει τελικά η γιορτή γενεθλίων της Μελίνας;
Πώς κατάφερε η Μελίνα να πείσει τους γονείς της; Δυσκολεύτηκε;

Κλείσε τα μάτια και ονειρέψου:

Είμαι στο γήπεδο και

Είμαι σε καλοκαιρινές διακοπές και ...

Χτυπάει το κουδούνι του σχολείου και

Σήμερα γιορτάζω και ...

Είναι αποκριές και

Βάλε ✓ στη φράση που ταιριάζει με την υπογραμμισμένη πρόταση.

Εσύ χρειάζεσαι πλατεία και όχι σπίτι...

A. Η Μελίνα θέλει να καλέσει πολλές φίλες και πολλούς φίλους.

B. Η Μελίνα έχει μικρό σπίτι.

Γ. Η Μελίνα θέλει να κάνει τα γιορτή της στην πλατεία.

Αύριο είναι Κυριακή και θέλει να είναι ελεύθερη...

A. Κάθε Κυριακή είναι απασχολημένη.

B. Τις Κυριακές δεν θέλει να έχει καμιά υποχρέωση.

Γ. Την Κυριακή δεν διαβάζει ποτέ της.

Ξεχώρισε τις προτάσεις όπου κάποια πράγματα θα γίνονται συνέχεια στο μέλλον ή μόνο για μια στιγμή.

	γίνονται για μια στιγμή	γίνονται συνέχεια
Η Μελίνα θα χορεύει όλο το βράδυ στα γενέθλιά της συνεχώς.		
Ο μπαμπάς της θα χορέψει μόνο ένα χορό.		
Η Μελίνα θα γιορτάσει τα γενέθλιά της σε λίγες ημέρες.		
Ο μπαμπάς θα γιορτάζει συνεχώς.		
Η Μελίνα θα γράφει προσκλήσεις όλο το πρωί συνέχεια.		
Η Μελίνα θα γράψει τις προσκλήσεις		
Η Μελίνα θα φουσά τα κεράκια συνεχώς στην τούρτα μέχρι να σβήσουν.		

Τι παρατηρείς;

Παρατηρώ ότι η Μελίνα θέλει να κάνει κάποια πράγματα, είτε συνέχεια, είτε μόνο για μια στιγμή.

Μικρομαγειρέματα

Μια μυρωδιά από κακάο άρπαξε τον Κώστα από τη μύτη και τον οδήγησε στην κουζίνα. Ένα μικρόσωμο πλασματάκι με σουβλερή μύτη και μεγάλα αυτιά μπαινόβγαινε στα ντουλάπια. Φορούσε καφέ πιτσιλιστό κουστούμι και μια άσπρη ποδιά.

– Τι με κοιτάς έτσι; Εμπρός, εμπρός, ανακάτεψε το κακάο! φώναξε και του έδωσε μια ξύλινη κουτάλα.

Παλιά, πολύ παλιά, υπήρχαν κουζίνοξωτικά που φρόντιζαν το γάλα να γίνεται βούτυρο και το ψωμί να βγαίνει πάντοτε ξεροψημένο από τους φούρνους. Ο Κώστας δεν είχε ιδέα ότι ένας απόγονος αυτών των ξωτικών ζούσε ακριβώς εκεί, μέσα στην κουζίνα. Σαστισμένος καθώς ήταν, άρχισε να ανακατεύει.

– Λοιπόν, έχουμε και λέμε, συνέχισε το ξωτικό. Δύο πακέτα βούτυρο και μια ιδέα κανέλα. Ρίχνω το κακάο, την ιδέα της φιλίας, μισό φλιτζάνι ζάχαρη, τα μπισκότα και, βέβαια, ένα τραγούδι με ιδέες χαράς. Μη σταματάς, Κώστα, ανακάτεψε!

– Έγιναν όλα μαζί μια σφιχτή κρέμα, είπε ο Κώστας. Το κουζίνοξωτικό βούτηξε το δάχτυλο στην κρέμα και δοκίμασε.

– Μμμ! Οι ιδέες ανακατεύτηκαν με το τραγούδι υπέροχα! Πλάσε τώρα, Κώστα, μικρές

ΣΩΓΡΑΦΙΣΕ ΤΟ ΚΟΥΖΙΝΟΞΩΤΙΚΟ

μπαλίτσες με την κρέμα και άφησέ τες να κυλήσουν στο πιάτο με τη χρυσόσκονη! Εεε... τρουφόσκονη ήθελα να πω!

«Δε θα το πιστεύει η Μελίνα» σκεφτόταν ο Κώστας.

– Ασφαλώς και θα σε πιστέψει, είπε το ξωτικό που ήξερε να διαβάζει τις σκέψεις των άλλων. Όλοι γνωρίζουν πως μόνο εγώ, ο διάσημος Άνω-Κάτω, φτιάχνω τις πιο νόστιμες τρουφομπαλίτσες του κόσμου! Κι άρχισε να χτυπάει χαρούμενο την κατσαρόλα... Νταν, νταν, νταν!

Ο Κώστας πετάχτηκε από το κρεβάτι του. Το ξυπνητήρι αντηχούσε στο σπίτι, εκείνο το κυριακάτικο πρωινό.

Συγγραφική ομάδα

Γ' ΤΑΞΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΙΚΡΟΜΑΓΕΙΡΕΜΑΤΑ

1^η άσκηση

Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

4. Τι μύρισε ο Κώστας;
5. Τι συνάντησε ο Κώστας στην κουζίνα και πώς ήταν;

Την απάντηση θα τη βρείτε στην 1^η παράγραφο
[Μια μυρωδιά άσπρη ποδιά]

6. Τι δουλειά έκαναν τα κουζινοξωτικά;
7. Ο Κώστας ήξερε ότι στην κουζίνα ζούσαν κουζινοξωτικά;

Την απάντηση θα τη βρείτε στην 3^η παράγραφο
[Παλιά, πολύ παλιά ανακατεύει]:

2^η Άσκηση

Ο φίλος σας σάς παίρνει τηλέφωνο το απόγευμα στο σπίτι και θέλει να του πείτε λίγα λόγια για τα Μικρομαγειρέματα, γιατί ξέχασε το βιβλίο του στο σχολείο. Τι θα του πείτε;

Μπορείτε να γράψετε με δικά σας λόγια τι λέει η ιστορία, απαντώντας με τη σειρά στις ερωτήσεις:

8. Ποιον συνάντησε ο Κώστας στην κουζίνα;
9. Τι έκαναν μαζί;
10. Ποιος ήξερε τη συνταγή;
11. Τι έγινε στο τέλος;

3η Άσκηση

Στην ιστορία υπάρχουν κάποιες λέξεις, που δεν τις βρίσκετε στο λεξικό, γιατί είναι εφεύρεση του συγγραφέα του κειμένου, όπως:

ΤΡΟΥΦΟΣΚΟΝΗ, ΤΡΟΥΦΟΜΠΑΛΙΤΣΕΣ, ΤΡΟΥΦΟΣΥΝΤΑΓΗ, ΞΩΤΙΚΟΚΑΒΓΑΣ, ΚΟΥΖΙ-
ΝΟΞΩΤΙΚΟ.

Οι λέξεις αυτές ονομάζονται νεολογισμοί και είναι λέξεις σύνθετες, γιατί αποτελούνται από δυο άλλες λέξεις, που ενώνονται και κάνουν μια καινούργια, δηλαδή:

- Τρούφα + σκόνη =
- Τρούφα + μπαλίτσα =
- Τρούφα + συνταγή =
- Ξωτικό + καυγός =
- Κουζίνα + ξωτικό =

4η Άσκηση

Βρείτε από ποιες λέξεις (μορφήματα) αποτελούνται οι παρακάτω σύνθετες λέξεις:

- Κοκκινোসκουφίτσα = +
- Κοντορεβιθούλης = +
- οδοντόβουρτσα = +
- οδοντόπαστα = +
- ανεμόμυλος = +
- χαρτοκιβώτιο = +
- υπνοδωμάτιο = +
- τραπεζομάντιλο = +
- χρηματοκιβώτιο = +
- αγριάνθρωπος = +

5η Άσκηση

A. Μια φανταστική ιστορία σε4 βήματα

ή

κάτω οι μάγειρες

ζήτηω οι συγγραφείς.

1ο Βήμα: Κάνουμε δυο ομάδες λέξεων.

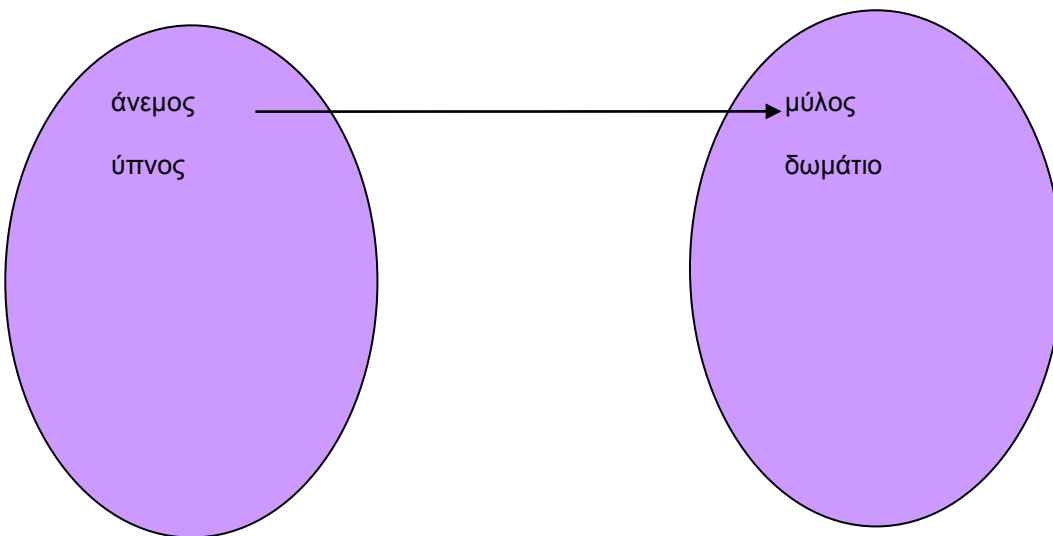
Στην πρώτη ομάδα γράφουμε το πρώτο συνθετικό (ή αλλιώς μόρφημα) της λέξης και στη δεύτερη ομάδα γράφουμε το δεύτερο συνθετικό της λέξης.

Παραδείγματα:

ανεμόμυλος \Rightarrow 1η ομάδα \approx άνεμος , 2η ομάδα \approx μύλος

υπνοδωμάτιο \Rightarrow 1η ομάδα \approx ύπνος , 2η ομάδα \approx δωμάτιο

2ο Βήμα: Ενώνουμε στην τύχη λέξεις από την 1η ομάδα με λέξεις από τη 2η ομάδα, όπως παρακάτω:

3ο Βήμα: Από την ένωση αυτή προκύπτουν καινούργιες σύνθετες λέξεις, όπως π.χ. υπνόμυλος.

4ο Βήμα: Γράφουμε μια ιστορία για μία ή περισσότερες από τις καινούριες λέξεις που ανακαλύψαμε.

B. Γράψτε κι εσείς μια ιστορία για μια ή περισσότερες από τις καινούριες λέξεις που ανακαλύψατε, χρησιμοποιώντας όποιες από τις παρακάτω ερωτήσεις θέλετε:

1. Σε τι χρησιμεύουν αυτά τα απίθανα πράγματα, ποιος τα χρησιμοποιεί;
2. Πού μπορούμε συνήθως να τα βρούμε; Πρέπει να τα παραγγείλουμε ή όχι;
3. Μόλις χτύπησε το κουδούνι για διάλειμμα, πού πήγαν και ποιον συνάντησαν;

2. Γράψτε τα ρήματα στον ενικό αριθμό

Πληθυντικός αριθμός	Ενικός αριθμός

Γ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΟΥ ΑΙΟΛΟΥ

A. Ερωτήσεις κατανόησης:

Αριθμήσε τις πέντε παραγράφους του κειμένου:

Άσκηση 1η:

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το έπος «Ομήρου Οδύσσεια» και εξιστορεί κάποιες από τις περιπέτειες του Οδυσσέα.

Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις.

- α) Ποιος φιλοξένησε τον Οδυσσέα και για πόσο καιρό;
 - β) Τι προσέφερε στον Αίολο ο Οδυσσέας για τη φιλοξενία του;
- (Η απάντηση βρίσκεται στην 1η παράγραφο)

- α) Τι έδωσε ο Αίολος στον Οδυσσέα λίγο πριν φύγει από το νησί;
 - β) Τι περιείχε το ασκί*;
- (Η απάντηση βρίσκεται στην 2η παράγραφο)

Ο Οδυσσέας είδε από μακριά την πατρίδα του την Ιθάκη και αποκαμωμένος αποκοιμήθηκε.

- α) Τι έκαναν αμέσως μετά οι ναύτες;
 - β) Γιατί το έκαναν αυτό;
- (Η απάντηση βρίσκεται στην 3η παράγραφο)

Τι έγινε μόλις οι ναύτες άνοιξαν το ασκί με τους ανέμους;
(Η απάντηση βρίσκεται στην 4η παράγραφο)

α) Πού έφτασε το καράβι του Οδυσσέα μετά τη φουρτούνα;
β) Τι έκανε ο Αίολος μόλις το είδε;
(Η απάντηση βρίσκεται στην 5η παράγραφο)

B. Πλαγιότιτλοι κύριο νόημα και περίληψη

Άσκηση 2η

Κάθε κείμενο αποτελείται από παραγράφους.

«Τότε ουρλιάζοντας ανατριχιαστικά ξεχύθηκαν αμέσως όλα τα στοιχεία της φύσης και τους χτύπησαν καταπρόσωπο. Εγώ ξύπνησα αλαφιασμένος από τους κεραυνούς, που έπεφταν στο μεταξύ κοπαδιαστά με τρομαχτικό κρότο, και το σάλο που ξεσήκωνε τα κύματα, καθώς χτύπαγαν με λύσσα το πλοίο μας. Για δευτερόλεπτα νόμιζα πως έχανα τα λογικά μου στο μέγεθος της αποκοτιάς τους. Όμως, θέλοντας και μη, βάλθηκα στο τέλος να παλεύω μ' όλη αυτή την αντάρα, που είχε ξεσπάσει εξαιτίας τους».

Διαβάζοντας προσεχτικά την παραπάνω παράγραφο παρατηρούμε ότι αναπτύσσεται ένα φυσικό φαινόμενο, η φουρτούνα, που έχει χτυπήσει το καράβι του Οδυσσέα. Επομένως ο τίτλος στην παράγραφο αυτή, είναι «η φουρτούνα», η οποία περιγράφει τη μοναδική ιδέα της παραγράφου.

Μπορώ επίσης να αποδώσω με περισσότερα λόγια την ιδέα ή σκέψη της παραγράφου ως εξής: «Αμέσως μετά ξέσπασε φουρτούνα κι ο Οδυσσέας ξύπνησε και άρχισε να παλεύει με τα κύματα και τους κεραυνούς».

Θυμήσου.....

Η παράγραφος είναι ένα τμήμα του κειμένου στο οποίο αναπτύσσεται συνήθως μια σκέψη, μια ιδέα ή ένα γεγονός.

Η σκέψη ή η ιδέα μπορεί να αποδοθεί με μία ή δύο λέξεις, δηλαδή ως τίτλος ή επικεφαλίδα. Μπορεί όμως και με περισσότερα λόγια, δηλαδή ως κύριο νόημα.

Κύριο νόημα	Τίτλος ή επικεφαλίδα
Για ένα μήνα ο θεός Αίολος μας φιλοξένησε στο νησί του.	Η φιλοξενία.
Ο θεός Αίολος δίνει στον Οδυσσέα το ασκή με τους ανέμους και ξεκινούν.	Επιστροφή στο νησί του Αιόλου
Ο Οδυσσέας φτάνει σχεδόν στην Ιθάκη αλλά οι ναύτες ελευθερώνουν το ασκή.	Η αναχώρηση από το νησί.
Ξέσπασε φουρτούνα κι ο Οδυσσέας παλεύει με τα κύματα και τους κεραυνούς.	Η φουρτούνα.
Τελικά η φουρτούνα μας γύρισε πίσω στο νησί του Αιόλου ξανά.	Η περιέργεια των ναυτών

Άσκηση 3η

Βάλε στη σειρά τις φράσεις από τον πίνακα με τα κύρια νοήματα.
Σύνδεσε τις φράσεις με τις κατάλληλες λέξεις

Το κείμενο που θα γράψεις θα είναι μια περίληψη.

Άσκηση 4η

Σήμερα, μετά το πρωινό, στο Σχολείο με πήγε ο μπαμπάς μου. Μου αρέσει πολύ να με πηγαίνει στο σχολείο ο μπαμπάς, γιατί συχνά μου δίνει χαρτζιλίκι κι αγοράζω διάφορα πράγματα. Έτσι έγινε και σήμερα. Περνούσαμε μπροστά από ένα μαγαζί με παιχνίδια και στη βιτρίνα είδα κάτι μύτες από χαρτόνι, που, όταν τις φοράμε οι φίλοι μου κι εγώ σκάμε από τα γέλια. (Ο μικρός Νικόλας διασκεδάζει, σελ. 13, Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2006).

α) Ποιον από τους παρακάτω τίτλους θεωρείς καταλληλότερο για το παραπάνω κείμενο;

- Με τον μπαμπά στο σχολείο.
- Μύτες από χαρτόνι.
- Διασκεδάζω με τους φίλους μου.
- Το χαρτζιλίκι.

β) Γράψε με 5 έως 8 λέξεις το κύριο νόημα του αποσπάσματος

Γ. Παραγωγή λόγου

Ένα φανταστικό ταξίδι

Γράψε με λίγα λόγια ένα ταξίδι που σχεδιάζεις να κάνεις το καλοκαίρι.
Ακολούθησε τα παρακάτω βήματα:

6. Προορισμός (π.χ. νησί της Ελλάδας, πρωτεύουσα της Ευρώπης, χωριό του παππού)
7. Γιατί διαλέγεις αυτό το μέρος;

8. Σημείωσε 2-3 πράγματα που θεωρείς απαραίτητα για το ταξίδι (διαβατήριο, εισιτήριο)

9. Πού θα βρεις πληροφορίες για το ταξίδι;

Δ. Λεξιλόγιο

1. Υπογράμμισε τη σωστή σημασία από την στήλη 2 που αντιστοιχεί στη στήλη 1

Στήλη 1	Στήλη 2
Με όλες τις τιμές	...έτυχαν πολύ καλής φιλοξενίας
	... τιμήθηκαν με βραβεία
Παρέα με το Ζέφυρο	Φυσούσε Ζέφυρος (δυτικός άνεμος)
	Η θάλασσα ήταν γεμάτη ζαφύρια
Τους κατέτρωγε η περιέργεια	Ήταν πολύ περίεργοι να μάθουν.....
	Η περιέργεια έτρωγε τα νύχια τη
Ξύπνησε αλαφιασμένος	Ξύπνησε τρομαγμένος
	Ξύπνησε παρέα με ελάφια
αποκοτιά	Απερισκεψία
	Από κοντά
αντάρα	ομίχλη
	θύελλα

2. Γράψε τα συνώνυμα (ίδια σημασία) των παρακάτω λέξεων και φράσεων

γελαστός ήλιος ≈

ανακάλυψα ≈

τρομερός ≈

αλαφιασμένος ≈

αντάρα ≈

3. Γράψε τα αντίθετα των παρακάτω λέξεων και φράσεων

μέρα ≠

στοργή ≠.....

οργή ≠

γρήγορα – γρήγορα ≠

επόμενη ≠

4. Διόρθωσε τις παρακάτω λέξεις όπως μπορείς.

συνάντιση
αποκιμίμαι
αποχερετώ
λύσα
κόκκαλο
περιπαίτεια

Δες την σωστή απάντηση γυρνώντας τη σελίδα και ξαναγράψε τις λέξεις σωστά.

συνάντηση, αποκιμίζω, αποχετεύω, λύω, κόκκαλο, περιπαίτεια

ΤΑΞΗ Γ΄

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΟ ΨΩΜΙ

A. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Τι κάνει η γιαγιά, ο παππούς και η πρωτονύφη για να γίνει το ψωμί;

2. Τι κάνουν τα παιδιά, οι νύφες και τα εγγόνια;

3. Στο ποίημα διακρίνονται λέξεις, φράσεις και στίχοι που έχουν σχέση: α) με την παρασκευή του ψωμιού, β) με τη βραδινή συγκέντρωση της οικογένειας γύρω από το ψωμί και γ) με την εκκλησία.

Να βρεις από δύο λέξεις, φράσεις ή στίχους που έχουν σχέση με τις τρεις παραπάνω κατηγορίες.

1η κατηγορία: Παρασκευή ψωμιού

2η κατηγορία: Οικογενειακή συγκέντρωση γύρω από το ψωμί

3η κατηγορία: Εκκλησία

4. Βρίσκεσαι ανάμεσα στα πρόσωπα του ποιήματος

α) Οπτική εικόνα, τι βλέπεις;

β) Ακουστική εικόνα, τι ακούς;

γ) Οσφρητική εικόνα, τι μυρίζεις;

δ) Απτική εικόνα, τι αγγίζεις;

ε) Γευστική εικόνα, τι γεύεσαι;

5. Γράψε δυο – τρεις στίχους που σε εντυπωσίασαν περισσότερο και εξήγησε το λόγο.

B. Εννοιολογικό – Λεξιλόγιο

1. Τι σημαίνουν οι παρακάτω λέξεις

πρωτόσταλο	1. αυτό που το έστειλαν πρώτο 2. αυτό που άλεσαν πρώτο 3. αυτό που στόλισαν πρώτο
πινακωτή	4. Μακρόστενη ξύλινη σκάφη όπου φουσκώνουν τα ψωμιά 5. Ειδικός πίνακας 6. Η αδελφή του Πικόκιο
Ρόκα	7. ξύλινο ραβδί στην άκρη του σποίου τύλιγαν μαλλί ή βαμβάκι για να κάνουν νήμα. 8. Ο καρπός του καλαμποκιού 9. Πτώμα
το μεράδι	10. Μικρή μέρα 11. Κοντινό μέρος 12. Το μερίδιο

2. Βρες τα αντίθετα

Καλοπελεκητής ≠

Βραδινό ≠

Ανυπόμονο ≠

Μοιρασμένο ≠

Σημαδεμένο ≠

Γ. Γραμματική – Δημιουργική γραφή

1. Στην ιστορία υπάρχουν κάποιες λέξεις, όπως:

Πρωτόσταλο, πρωτονύφη, πρωτόπλαστα, καλοπλασμένο, καλοπελεκητής, καλόδεχτο.

Κύκλωσε το όμοιο μέρος των παραπάνω λέξεων.

Τι παρατηρείς;

Οι τρεις πρώτες λέξεις έχουν το ίδιο συνθετικό, δηλαδή «πρώτο».

Οι άλλες τρεις λέξεις έχουν επίσης το ίδιο συνθετικό, δηλαδή «καλό».

Με το ίδιο συνθετικό γράψε όσες λέξεις γνωρίζεις:

π.χ. Πρωταπριλιά, καλοτάξιδο.

Θυμήσου:

Οι λέξεις αυτές ονομάζονται σύνθετες, γιατί αποτελούνται από δυο άλλες λέξεις, που ενώνονται και κάνουν μια καινούργια.

2. Φτιάξε κι εσύ τις παρακάτω σύνθετες λέξεις:

πρώτο + σταλτο =
πρώτο + νύφη =
πρώτο + πλαστα =
καλό + πλασμένο =
καλό + πελεκητής =
καλό + δεχτο =
πρώτο + αλεστό =
αρτο + φόρι =
δίσκο + πότηρο =
άνθη + πουλώ =
ζάχαρη + πλάθω =
πάντα + πουλώ =
κρέας + πουλώ =
πρώτη + βροχή =
πρώτο + άθλημα =
πρώτος + αγωνιστής =
γυναίκα + παιδί =
μπαίνω + βγαίνω =

3. Πώς λέγεται με μια λέξη:

Το πλοίο που πλέει πάνω σε ποτάμι:
Το άγριο λουλούδι:
Το δώρο του Θεού:
Η νίκη του λαού:
Το λουλούδι που έχει τριάντα φύλλα:
Αυτός που είναι πολύ άγιος:
Αυτός που παίζει χαρτιά:
Η σούπα από ψάρι:
Η νοικοκυρά του σπιτιού:

4. Να βρείτε ποια από τα ονόματα και τα επίθετα των συμμαθητών σας είναι σύνθετες λέξεις.

5. Βρείτε από ποιες λέξεις (μορφήματα) αποτελούνται οι παρακάτω σύνθετες λέξεις:

Κοκκινোসκουφίτσα = +

Κοντορεβιθούλης = +

γαλανομάτης = +

αγριοπερίστερο = +

αγγουροντομάτα = +

καντηλανάφτης = +

ζαχαροπλαστείο = +

καλοπελεκητής = +

καλοπλασμένο = +

αρτοφόρι = +

γιδοπρόβατα = +

αγριολούλουδο = +

ποταμόπλοιο = +

Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου – δημιουργική γραφή

1. Μια φανταστική ιστορία σε4 βήματα

ή

κάτω οι φουρνάρηδες

ζήτη οι συγγραφείς.

1ο Βήμα: Κάνουμε δυο ομάδες λέξεων.

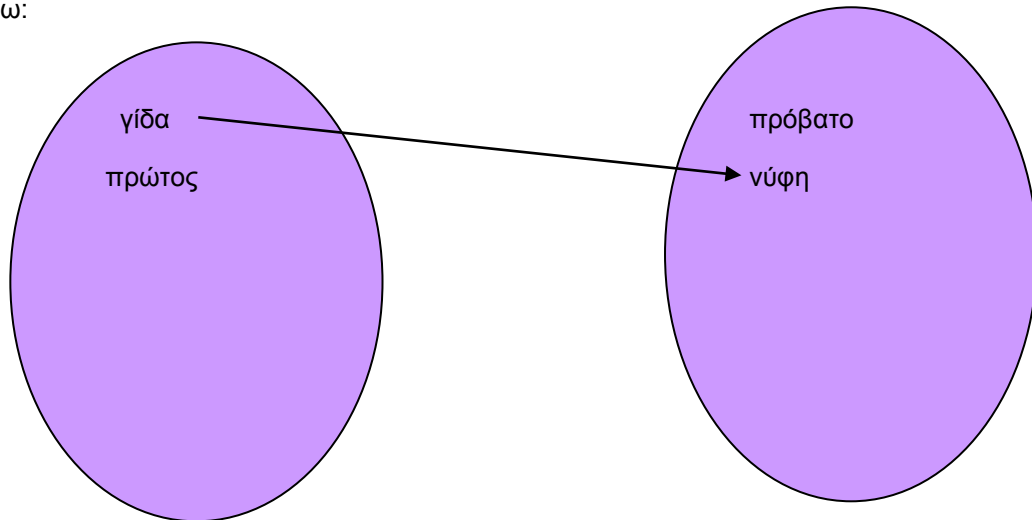
Στην πρώτη ομάδα γράφουμε το πρώτο συνθετικό (ή αλλιώς μόρφημα) της λέξης και στη δεύτερη ομάδα γράφουμε το δεύτερο συνθετικό της λέξης.

Παραδείγματα:

γιδοπρόβατο ⇒ 1η ομάδα ≈ γίδα , 2η ομάδα ≈ πρόβατο

πρωτονύφη ⇒ 1η ομάδα ≈ πρώτη , 2η ομάδα ≈ νύφη

2ο Βήμα: Ενώνουμε στην τύχη λέξεις από την 1η ομάδα με λέξεις από τη 2η ομάδα, όπως παρακάτω:

3ο Βήμα: Από την ένωση αυτή προκύπτουν καινούργιες σύνθετες λέξεις, όπως π.χ. γιδο-νύφη, πρωτοπρόβατο ή ακόμη και προβατονύφη και πρωτόγίδα.

4ο Βήμα: Γράφουμε μια ιστορία για μία ή περισσότερες από τις καινούριες λέξεις που ανακαλύψαμε.

2. Γράψτε κι εσείς μια ιστορία για μια ή περισσότερες από τις καινούριες λέξεις που ανακαλύψατε, χρησιμοποιώντας όποιες από τις παρακάτω ερωτήσεις θέλετε:

1. Σε τι χρησιμεύουν αυτά τα απίθανα πράγματα, ποιος τα χρησιμοποιεί;
2. Πού μπορούμε συνήθως να τα βρούμε; Πρέπει να τα παραγγείλουμε ή όχι;
3. Μόλις χτύπησε το κουδούνι για διάλειμμα, πού πήγαν και ποιον συνάντησαν;
4. Τι ήθελαν να κάνουν και τι τους εμπόδισε;
5. Τα κατάφεραν στο τέλος και πώς;

Blank writing area consisting of 15 horizontal lines.

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ 13η

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΡΟΠΟΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΩΝΗ

Α. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Γιατί ο Αντώνης πηγαίνει καθημερινά στην Παροικιά της Πάρου;

2. α) Πότε χάνει το σχολείο ο Αντώνης;
β) Του αρέσει αυτό;

3. Τι λείπει από το νησί σύμφωνα με τον Αντώνη;

4. Τι χαρακτηρίζει τη ζωή στην Αθήνα σύμφωνα με τον Αντώνη;

Γ. Εννοιολογικό - λεξιλόγιο

1. Γράψε τη σημασία των παρακάτω λέξεων και εκφράσεων:

απαγορευτικό =

νοοτροπία =

ξέρουμε και το παραμικρό πετραδάκι =

εμείς την ηρεμία μας δεν τη χάνουμε =

ντόπιος =

2. Βρες λέξεις με την ίδια περίπου σημασία με αυτές που ακολουθούν:

ηρεμία ≈

να γυρίσω ≈

ανακαλύπτω ≈

νοιάζομαι ≈

λέσχη ≈

Δ. Γραμματική – Συντακτικό

«... Πηγαίνω στην Αθήνα γιατί μου αρέσει η νοοτροπία των ανθρώπων. Δεν ασχολούνται μαζί σου συνέχεια και δεν τους νοιάζει η εμφάνισή σου. Μου αρέσει επειδή είναι μεγάλη πόλη και χάνεσαι. Είσαι άγνωστος μεταξύ αγνώστων. Αν θέλεις να δεις κάποιον, τον ειδοποιείς. Έχει τόσα μέρη που δεν τα έχω δει ακόμα. Κάθε φορά ανακαλύπτω και μια καινούρια περιοχή, ανακαλύπτω έναν καινούριο δρόμο. Αυτά εμείς εδώ δεν τα έχουμε, αφού ξέρουμε και το παραμικρό πετραδάκι!»

1. Παρατήρησε τις υπογραμμισμένες λέξεις. Ποια πιστεύεις ότι είναι η λειτουργία τους στο κείμενο; (Προσπάθησε να βρεις την απάντηση μόνος σου)

3α. Αφού βρείτε ποιες προτάσεις συνδέουν οι υπογραμμισμένοι σύνδεσμοι, να προσδιορίσετε τι είδος σύνδεσης έχουμε.

3β. Υπάρχει επίσης ένα ασύνδετο σχήμα, μπορείτε να το βρείτε;

Μια και τούτο είναι το τελευταίο παραμύθι, σκέφτομαι πως ήρθε η ώρα να μιλήσω για τον παράξενο μικρόπραματευτή.

Ήταν στην αρχή- αρχή, τότε που μάζευα τα παραμύθια. Τότε τον συνάντησα.

-Τι; Θαρρείς πως είναι εύκολο πράμα να μαζεύεις παραμύθια; μου είπε. Μπας και νομίζεις πως μπορείς να τα βρίσκεις στο δρόμο σαν δίφραγκα; Ή μήπως νομίζεις πως ανοίγεις ένα βιβλίο και τα βλέπεις μέσα; Έλα μαζί μου να γυρίσουμε με τα πόδια την Ελλάδα... θα γνωρίσουμε τους ανθρώπους... θα τους δίνουμε παραμύθια και θα παίρνουμε παραμύθια.

Κοίταξα το καλάθι του. Είχε παράξενα πράγματα. Είχε ένα κομπολόι από δάκρυα του φεγγαριού, ένα φυτό ρολόι του ήλιου, το αστραφερό πουκάμισο μιας θαλασσοσταγόνας, ένα μπουκαλάκι μ' αθάνατο νερό, ένα ζευγάρι παπούτσια από αραχνοκλωστές –ένα κι ένα για να περπατάς ανάποδα- και τέτοια. Ήταν στ' αληθινά παράξενος παραμυθευτής.

Τώρα που μιλάμε ο παράξενος παραμυθευτής νομίζει πως έχει ανταλλάξει όλες του τις παραμύθια και κάθεται κάτω απ' τον κόκκινο ίσκιο μιας αγριοτριανταφυλλιάς και κοιτάζει το χάρτη της Αθήνας και του Πειραιά.

-Δε μου 'μεινε τίποτα να δώσω...και πώς θάθελα κανα παραμύθι της Αθήνας.. ή κανα τραγούδι ταξιδιάρικο του λιμανιού.. Ας είναι, είπε, θα γνωρίσουμε για πρώτη φορά μια μεγάλη πόλη, καλό είναι κι αυτό...

Και πέρασε στο κεφάλι του το καλάθι, γιατί ο ήλιος έκαιγε ακόμα γερά.

E. Ορθογραφία

Διόρθωσε τις παρακάτω λέξεις:

Παιρνάμε
πέρνουμε
κερός
γυμναστήριο
καλοκέρι
λοιτουργεί
πειγένω

Αφού προσπαθήσεις μόνος σου, δες τη σωστή απάντηση γυρίζοντας τη σελίδα και ξαναγράψε σωστά τις λέξεις.

οιλαβλιπ 'ιελθουοιπζν 'ιθρκογαν 'οιθιπσραηηλ 'ςοθς 'αηηουληρηπ 'αηηουληρηπ

Δ΄ ΤΑΞΗ

Τεύχος 3ο

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΡΟΜΟΙ ΚΑΘΑΡΟΙ ΚΑΙ ΦΩΤΙΣΜΕΝΟΙ

A. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποιος μιλάει στο κείμενο αυτό;

.....

2. Τι παρατήρησε ο Φρανκλίνος όταν έβρεχε;

3. Με ποιον τρόπο καλύφθηκαν τα έξοδα για τη λιθόστρωση και την καθαριότητα των δρόμων;

4. Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα των φαναριών που πρότεινε ο Φρανκλίνος.

B. Αναπαραγωγή γραπτού λόγου

1. Βρες τους πλαγιότιτλους της κάθε παραγράφου.

Παράγραφος	Πλαγιότιτλος
1η	Η βροχή και η σκόνη ενοχλούσαν τους κατοίκους

Γράψε με λίγα λόγια το νόημα του κειμένου απαντώντας τις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Πώς ο Φρανκλίνος σκέφτηκε ότι πρέπει οι δρόμοι να λιθοστρωθούν;
2. Πώς κάλυψε τα έξοδα της λιθόστρωσης και της καθαριότητας των δρόμων;
3. Τι πλεονεκτήματα είχαν τα φανάρια που σχεδίασε ο ίδιος;

Γ. Εννοιολογικό – λεξιλόγιο

1. Τι σημαίνουν οι παρακάτω φράσεις:

Η πόλη μας απλωνόταν με μια όμορφη τάξη

.....

Μιλώντας και γράφοντας γι' αυτό το ζήτημα.

.....

Κι αυτής της προόδου η τιμή αποδόθηκε σε μένα

.....

Του λιθόστρωτου που έζωνε την αγορά.

.....

2. Συνώνυμα

ψώνια ≈

ζήτημα ≈

σκουπίζοντας ≈
λάμπουν ≈
τυχαία ≈

3. Αντίθετα

λύπη ≠
δύσκολο ≠
όμορφη ≠
μικρό ≠
χρήσιμο ≠
διαφορετικό ≠
ακατάλληλα ≠

Δ. Γραμματική – Συντακτικό

Τα σπίτια θα κρατιόνταν καθαρά πιο εύκολα, οι άνθρωποι δεν θα έφερναν μέσα τόση λάσπη με τα πόδια τους. Έστειλα το φυλλάδιο σε κάθε σπίτι. Όλοι ήταν τόσο ευχαριστημένοι με την καθαριότητα του λιθόστρωτου.....

Ύστερα κάποιος πολίτης απέδειξε πόσο χρήσιμο πράγμα είναι τα φανάρια στους δρόμους. Έβαλε ένα στην πόρτα του....

Ήταν λίγο διαφορετικό από τα στρογγυλά που μας προμήθευαν στην αρχή από το Λονδίνο, αυτά τα βρήκαμε ακατάλληλα: Δεν έπαιρναν αέρα από κάτω, έτσι ο καπνός δεν έβγαινε εύκολα, αλλά κυκλοφορούσε μέσα στο γλόμπο και γρήγορα εμπόδιζε το φως.

Παρατηρείς ότι οι υπογραμμισμένες λέξεις ή φράσεις προσδιορίζουν το ρήμα και συμπληρώνουν το νόημά του.

Φανερώνουν συνήθως τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κλπ.

1. Να βρείτε από το παραπάνω κείμενο τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς που φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο και ποσό. Δηλαδή απαντούμε στο ερώτημα:

Πού; (Τόπος), Στο σπίτι, κάτω...
Πότε; (Χρόνος). Σήμερα, αύριο...
Πώς (τρόπος). Όμορφα, με τα χέρια...
Πόσο; (Ποσό). Λίγο, καθόλου....

Τόπο

Χρόνο

Τρόπο

Ποσό

Ε. Δημιουργική γραφή

Κατασκευάζουμε τρία πακέτα από χαρτονάκια.

Γράφουμε σε χαρτάκι το όνομα ενός πολύ γνωστού και χαρακτηριστικού προσώπου σε πτώση ονομαστική ενικού αριθμού και το τοποθετούμε στο πρώτο πακέτο. Π.χ Ονόματα διάσημων και επωνύμων, ονόματα αθλητών και καλλιτεχνών, καθώς και ονόματα φίλων, συμμαθητών, δασκάλων και μάλιστα σε πιο εμπλουτισμένες φράσεις, π.χ. ο καπετάν φασαρίας της τάξης μας, ο κος Δημήτρης (δάσκαλος του άλλου τμήματος), ο Νίκος ο φίλος μας κ.λπ.

Στο δεύτερο πακέτο γράφουμε το όνομα ενός αντικειμένου, π.χ σπηλιά, φυλακή, τάξη, θρανίο, σκεπή, πλατεία, ένα κομμάτι σοκολάτας, μια νιφάδα χιονιού, μια αχτίδα του ήλιου, καμινάδα κ.λπ.

Στο τρίτο πακέτο γράφουμε επιρρηματικούς προσδιορισμούς (επιρρήματα ή προθετικά σύνολα): *μέσα σε, πάνω σε, έξω από, δίπλα από, βαθιά χωμένος σε, με τα χέρια, με τα πόδια, σε εμένα, για τον άλλο, εδώ, εκεί, παντού, κάπου, πουθενά, κάποτε, αύριο, σήμερα, χθες, όπως, έτσι, μαζί, αλλιώς, καλά, κακά, τόσο, πολύ, περισσότερο, πιο λίγο κ.λπ.*

Παίρνουμε στην τύχη από κάθε πακέτο ένα χαρτονάκι και σχηματίζουμε απίθανες φράσεις όπως: **ο κος Δημήτρης, δάσκαλος του άλλου τμήματος, βαθιά χωμένος σε ένα κομμάτι σοκολάτα ή η Καλομοίρα δίπλα από μια χελώνα.**

Ζητούμε από τα παιδιά να κάνουν ομάδες και να γράψουν μια ιστορία με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτήσεων:

1. Γιατί και πώς ο κος Δημήτρης βρέθηκε εκεί;
2. Πώς συνέβη αυτό;

3. Τι έχει στο μυαλό του να κάνει; Να την καταβροχθίσει; Να την κάνει να λιώσει από τη ζήλια της; Να τη χαρίσει στους γείτονες;

4. Και τελικά, τι έγινε;

Θυμήσου... *Επιρρήματα είναι οι άκλιτες λέξεις που προσδιορίζουν ένα ρήμα και φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.λπ.*

1η Άσκηση

A. Υπογραμμίστε σε ποιους από τους παρακάτω χώρους μετακινούνται ο Φόρτης και ο ευγενικός κύριος:

πολυκατοικία, σπίτι, πλατεία, πεζοδρόμιο, κατάστημα, διαμέρισμα, εστιατόριο, σούπερ μάρκετ.

B. Απάντησε στις παρακάτω ερωτήσεις:

13. Ποιος είναι πρωταγωνιστής της ιστορίας και ποιον συνάντησε βγαίνοντας από το σπίτι στο πεζοδρόμιο;

14. Ποια είναι τα βασικά εξωτερικά χαρακτηριστικά του ευγενικού κυρίου;

15. Γιατί ο Φόρτης ακολουθεί τον άγνωστο ευγενικό κύριο;

16. Φτάνουν σε ένα διαμέρισμα και ο Φόρτης παίρνει «κάτι και μια μπύρα». Ανησυχεί για τον άγνωστο ευγενικό κύριο, *τον τρώει το φιλότιμο*. Γιατί;

2^η Άσκηση:

Βάλε ✓ στις φράσεις που ταιριάζουν με τις υπογραμμισμένες προτάσεις.

Ψηλός με ριγωτό πανταλόνι της ώρας

- A. Ψηλός που φορούσε φρεσκοσιδερωμένο παντελόνι με ρίγες.
- B. Ψηλός που μόλις βγήκε από το σπίτι του.
- Γ. Ψηλός που κυκλοφορούσε με γραβάτα ριγέ.

Τσιμουδιά ο κύριος

- A. Είχε μουδιάσει ο κύριος
- B. Δεν μιλούσε καθόλου
- Γ. Ο κύριος έμεινε ακίνητος

3^η άσκηση

Βρίσκω τα αντίθετα:

- Απλός ≠
- Σκοτεινός ≠
- Χρήσιμος ≠
- Ψηλός ≠
- Σοβαρός ≠

4^η άσκηση

Να αντικαταστήσετε τα υπογραμμισμένα ρήματα με άλλα, χωρίς να αλλάξει το νόημα

1. Ο Φόρτης βλέπει στο πεζοδρόμιο έναν κύριο.
.....
2. Φορούσε ψηλό καπέλο που λαμπκοπούσε στον ήλιο.
.....
3. Με συμπαθάτε, κάτι θέλω να φάω αυτή την ώρα.
.....
4. Ε, ας πάμε λοιπόν τώρα, λέει στον κύριο.
.....

Σχηματίστε απλές ή επαυξημένες προτάσεις στον παρακάτω πίνακα

Απλές προτάσεις	Επαυξημένες προτάσεις
Φορούσε καπέλο	
	Χαιρετά με μια μικρή υπόκλιση
Ξαναλέει ο κύριος	
	Ακουμπάει στο ασημένιο πόμολο
Χαμογελούσε το πρόσωπό του	
	Ακουμπάει στο ωραίο μπαστούνι του

Συμπληρώνω με το επίθετο

Ο Γιώργος αποχαιρέτισε την τάξη με πρόσωπο λυπημένο.

Ο λυπημένος Γιώργος αποχαιρέτισε την τάξη.

Ο δάσκαλος διαβάζει με φωνή δυνατή.

Ο δυνατός άνεμος μετακίνησε τα κεραμίδια στη σκεπή.

Μπήκαν στην αίθουσα δυο κορίτσια χαμογελαστά.

Οι χαμογελαστοί άνθρωποι σήμερα λιγοστεύουν.

Ο δικαστής ήρεμος ανακοίνωσε την απόφαση.

Η γη διψασμένη δέχθηκε τις πρώτες στάλες της βροχής.

Παρατηρώ ότι σε κάποιες φράσεις το επίθετο περιγράφει μια μόνιμη και χαρακτηριστική ιδιότητα στο ουσιαστικό (μονή υπογράμμιση), π.χ. ο δάσκαλος δε διαβάζει πάντα με δυνατή φωνή.

Παρατηρώ επίσης, ότι σε κάποιες φράσεις το επίθετο δηλώνει μια παροδική και όχι μόνιμη ιδιότητα του ουσιαστικού (διπλή υπογράμμιση), π.χ. ο άνεμος είναι πάντα δυνατός για να μετακινεί τα κεραμίδια.

Συμπληρώνω με το επίθετο που ταιριάζει από το κείμενο

Ένα χαμόγελο, που έκανε πιο φεγγερό το πολύ πρόσωπό του.

Φορούσε καπέλο.

Χαιρετά το Φόρτη ευγενικότατα με μια υπόκλιση.

(παράξενο, άσπρο, ψηλό, μικρή)

Ακουμπάει τα χέρια στο πόμολο του μπαστουιού του.

(γαντζωμένα, ασημένιο)

Επιλέξτε και απαντήστε σε δύο από τις παρακάτω ασκήσεις

1. Περιγράψτε σύντομα με δικά σας λόγια τον παράξενο ευγενικό κύριο (ρούχα, χαρακτηριστικά προσώπου, ύψος, κινήσεις κ.λπ.)

2. Ο Φόρτης ήθελε κάτι να προσφέρει στον ευγενικό κύριο, ένα λουκάνικο, μια μπίρα, αλλά όλο όχι έκανε ο κύριος και χαμογελούσε το άσπρο του πρόσωπο.

Σκεφτείτε και γράψτε σύντομα μερικές εξηγήσεις για τη στάση του ευγενικού κυρίου.

3. Γράψτε με δικά σας λόγια τι λέει η ιστορία χρησιμοποιώντας με τη σειρά τις παρακάτω ερωτήσεις.

Ποιον συνάντησε ένα Σάββατο απόγευμα ο Φόρτης;

Γιατί τον ακολούθησε;

Που πήγαν οι δυο τους;

Γιατί ο Φόρτης ανησύχησε;

Δ΄ ΤΑΞΗ

Τεύχος 3ο ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ

A. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποιο ήταν το όνομα του καφενείου του Φόρτη και από πού το πήρε;

2. Ποιοι και γιατί ενοχλούνταν από τα πουλιά που κούρνιαζαν στη μουριά;

3. Πότε ενοχλούνταν περισσότερο οι πελάτες του καφενείου από τα πουλιά;

4. Πώς αντιδρούσαν οι πελάτες του Φόρτη στις φωνές και στα κοτσιλίσματα των πουλιών;

5. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται ότι ο Φόρτης αγαπάει τα πουλιά και είναι ανεκτικός μαζί τους και με ποιες φράσεις τα δικαιολογεί;

Ωρα σπερνού

1. Ωρα εσπερινού.
2. Ωρα σποράς.
3. Ωρα για σπόρια.

Τσιρομαχητό

1. Τσιροσαλάτα
2. Τιπιβίσματα πουλιών
3. Αγκομαχητό πουλιών

2. Συνώνυμα

σκορπιστούνε ≈
πατσαβούρα ≈
αψόθυμα ≈
αυγή ≈
φασαρία ≈

3. Αντίθετα

αδειάσεις ≠
αψόθυμα ≠
άρχιζαν ≠
φασαρία ≠
ήσυχα ≠
πίσω ≠

Δ. Γραμματική – Συντακτικό

1. Μεγαλώνω τις προτάσεις με τις κατάλληλες λέξεις ή φράσεις από την παρένθεση που φανερώνουν χρόνο.

(κάθε Κυριακή, κάθε μέρα, ώρα σπερνού, αργότερα, χτες)
Έβαζαν τα καλά τους

.....

Θα συναντήσω τον ξάδελφό μου

.....

Βούιζε ο τόπος από φωνές.

.....

Πηγαίνω στο σχολείο.

.....

Έβρεξε τόσο που πλημμύρισε ο τόπος

.....

2. Μεγαλώνω τις προτάσεις με τις κατάλληλες λέξεις ή φράσεις από την παρένθεση που φανερώνουν τόπο.

(στην αμμουδιά, στη Γερμανία, πέρα από τον κάμπο, στην κορυφή του Ολύμπου)

Παίζαμε παιχνίδια σκαλίζοντας την άμμο.
.....

Οι άνθρωποι θεωρούνται ως ο πιο πειθαρχημένος λαός.
.....

Υπάρχει πάντα χιόνι.
.....

Φαίνονταν οι εκβολές του Πηνειού ποταμού.
.....

3. Μεγαλώνω τις προτάσεις με τις κατάλληλες λέξεις ή φράσεις από την παρένθεση που φανερώνουν τρόπο.

(αθόρυβα, με αγάπη, με προσοχή, χαρούμενα, αδιάκοπα)

Τα παιδιά κάθε πρωί χαιρετούν τους γονείς τους.
.....

Φτάνουν στο σχολείο και μιλούν με τους φίλους τους.
.....

Λίγο αργότερα μπαίνω στην τάξη τους.
.....

Ακούνε το μάθημα του δάσκαλου.
.....

Στο διάλειμμα τα παιδιά τρέχουν πάνω – κάτω.
.....

Σήμερα διάβασα ένα διήγημα. Αμέσως μετά κάθισα και έγραψα τις εντυπώσεις μου. Ύστερα πήρα τηλέφωνο τη Μαρία και την παρακάλεσα να έρθει το απόγευμα. Το απόγευμα μαζί με τη Μαρία πήγαμε εκδρομή στο Λιτόχωρο. Περάσαμε σχεδόν δίπλα από την Κατερίνη. Αφήσαμε δεξιά μας την Κατερίνη και σε λίγο στρίψαμε πάλι δεξιά με κατεύθυνση Λιτόχωρο. Το αυτοκίνητο που προηγουμένως έτρεχε γρήγορα, τώρα πήγαινε αργά. Μπροστά μας υψώνονταν ο Όλυμπος, το πιο μεγάλο βουνό της Ελλάδας. Η Μαρία κοίταζε χαμογελώντας.

Βρες τις λέξεις ή φράσεις που απαντούν στα ερωτήματα: Πότε; Πού; Πώς;

Πότε (χρόνος)	Πού (τόπος)	Πώς (τρόπος)
σήμερα	στο Λιτόχωρο	γρήγορα

Να θυμάσαι:

Οι λέξεις ή οι φράσεις που προσδιορίζουν ένα ρήμα και φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο κ.λπ, λέγονται προσδιορισμοί, χρονικοί, τοπικοί και τροπικοί.

Οι προσδιορισμοί αυτοί είναι συνήθως επιρρήματα, επιρρηματικές εκφράσεις, εμπρόθετοι προσδιορισμοί και μετοχές.

Ε. Δημιουργική γραφή

1. Στην ιστορία υπάρχουν κάποιες λέξεις, που δεν τις βρίσκετε στο λεξικό, γιατί είναι εφεύρεση του συγγραφέα του κειμένου, ή είναι ιδιωτισμοί, όπως:

Τσιρομαχητό, αγριολατιστούν, αψόθυμα ή κάποιες άλλες σε άλλα κείμενα, όπως τρουφόσκη, κουζινοξωτικό, κουζινοκαυγός.

Οι λέξεις αυτές είναι σύνθετες, γιατί αποτελούνται από δυο άλλες λέξεις (μορφήματα).

τσίρι – τσίρι + μάχη =

άγριος + αλατίζομαι =

αψύς + θυμός =

Τρούφα + σκόνη =

Ξωτικό + καυγός =

Κουζίνα + ξωτικό =

2. Βρείτε από ποιες λέξεις (μορφήματα) αποτελούνται οι παρακάτω σύνθετες λέξεις:

Κοκκινোসκουφίτσα = +
Κοντορεβιθούλης = +
οδοντόβουρτσα = +
οδοντόπαστα = +
ανεμόμυλος = +
χαρτοκιβώτιο = +
υπνοδωμάτιο = +
τραπεζομάντιλο = +
χρηματοκιβώτιο = +
αγριάνθρωπος = +

3. Μια φανταστική ιστορία σε4 βήματα

ή

κάτω οι τρατάρηδες
ζήτηω οι συγγραφείς.

1ο Βήμα: Κάνουμε δυο ομάδες λέξεων.

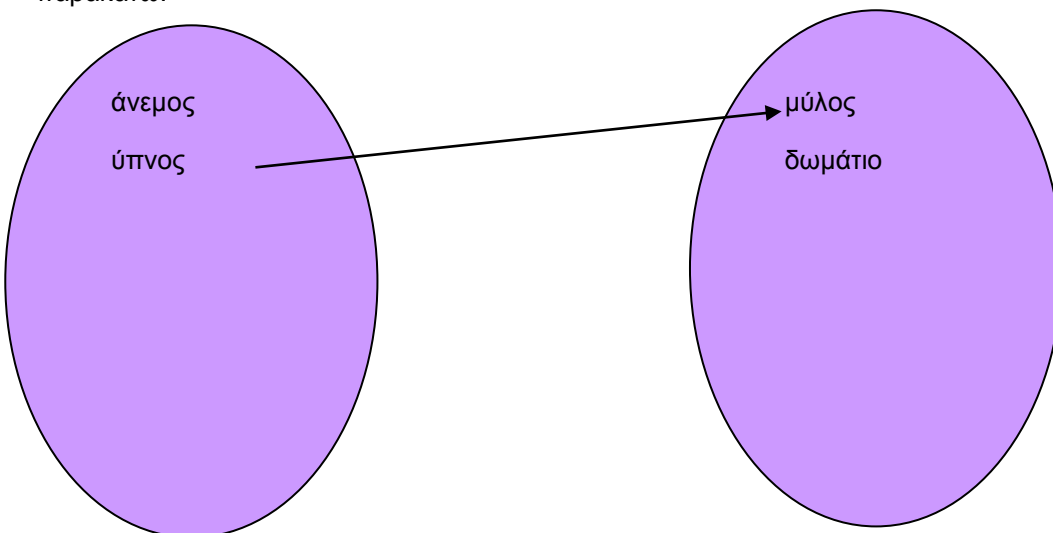
Στην πρώτη ομάδα γράφουμε το πρώτο συνθετικό (ή αλλιώς μόρφημα) της λέξης και στη δεύτερη ομάδα γράφουμε το δεύτερο συνθετικό της λέξης.

Παραδείγματα:

ανεμόμυλος ⇒ 1η ομάδα ≈ άνεμος , 2η ομάδα ≈ μύλος

υπνοδωμάτιο ⇒ 1η ομάδα ≈ ύπνος , 2η ομάδα ≈ δωμάτιο

2ο Βήμα: Ενώνουμε στην τύχη λέξεις από την 1η ομάδα με λέξεις από τη 2η ομάδα, όπως παρακάτω:

3ο Βήμα: Από την ένωση αυτή προκύπτουν καινούργιες σύνθετες λέξεις, όπως π.χ. υπνό-μυλος.

ΤΑΞΗ Ε΄

Ενότητα 7η

(Τετράδιο εργασιών σελ. 60-62)

1η Άσκηση

1. Ποια είναι η κύρια ομάδα οργάνων σε μια ορχήστρα;

2. Ποιες οικογένειες οργάνων συναντούμε σε μια ορχήστρα;

3. Πόσα είδη πνευστών οργάνων έχει η ορχήστρα;

4. Ποιος είναι ο ρόλος των πρώτων βιολιών;

5. Αν ήσουν διευθυντής ορχήστρας τι θα ήσουν υποχρεωμένος να κάνεις;

Τι παρατηρείς;

5. Παρατηρώ ότι σε όλες τις παραπάνω προτάσεις αν απαντήσουμε στην ερώτηση **ποιος + το ρήμα της πρότασης**, βρίσκουμε το **υποκείμενο** της πρότασης. Το υποκείμενο της πρότασης φανερώνει ποιος ενεργεί, δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.
6. Παρατηρώ ότι σε όλες τις παραπάνω προτάσεις αν απαντήσουμε στην ερώτηση **τι ή ποιον – ποια – ποιο + το ρήμα της πρότασης**, βρίσκουμε το **αντικείμενο**. Το αντικείμενο δέχεται την ενέργεια του υποκειμένου.

Β. Στο κείμενό σου, (σελ. 60), να βρεις και να μεταφέρεις στην αντίστοιχη στήλη τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των ρημάτων που είναι μαυρισμένα.

Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
	ξέρουμε	
	παίζουν	
	παίζουν	
	χρησιμοποιούν	
	κρατά	
	κάνει	
	θυμίζει	

4η Άσκηση

Α. Μεταβατικά – αμετάβατα ρήματα

1. Ο Νίκος χτύπησε τον Παναγιώτη στο πρόσωπο.
2. Ο Παναγιώτης χτύπησε στο πρόσωπο.
3. Ο Πέτρος καθαρίζει τα παπούτσια του
4. Τα παπούτσια του Πέτρου φαίνονται καθαρά.
5. Ο κυρ-Γιώργος έβαψε μόνος του το σπίτι.
6. Το σπίτι του κυρ-Γιώργου λαμποκοπά σαν καινούριο.
7. Η Μαρία μιλούσε συνέχεια στη Δήμητρα
8. Η Δήμητρα έμεινε σιωπηλή.
9. Ο Αποστόλης κορόιδεψε το Γιάννη
10. Ο Γιάννης απλά χαμογέλασε.

Στις παραπάνω προτάσεις παρατηρώ ότι υπάρχουν ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργειά τους μεταβαίνει (πηγαίνει) σε κάποιο άλλο πρόσωπο ή πράγμα (παραδείγματα: 1, 3, 5, 7, 9).

Παρατηρώ επίσης ότι υπάρχουν και ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου δεν πάει σε κάποιο άλλο πρόσωπο ή πράγμα (παραδείγματα: 2, 4, 6, 8, 10).

B. Βάλε ✓ στα μεταβατικά ή αμετάβατα ρήματα του κειμένου (σελ. 61).

Ρήμα	μεταβατικό	αμετάβατο
ταξίδευε		
έβλεπε		
ερχότανε		
κοίταξε		
κινήθηκε		
σταμάτησε		
σηκώθηκε		
στάθηκε		
ντράπηκε		
έμεινε		
να κάνει		
να εκμεταλλευτεί		
μίλησε		
συνέχιζε		
θα δώσετε		

ΤΑΞΗ Ε΄

Ενότητα 13η: Κατασκευές

Α. Ερωτήσεις κατανόησης

Ερώτηση 1η

- α) Ποια ζώα αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο;
- β) Ποιες κατασκευές αναφέρονται στην παράγραφο αυτή;

(1η παράγραφος: Πολλά ζώα ... αρπακτικά ζώα.)

Ερώτηση 2η

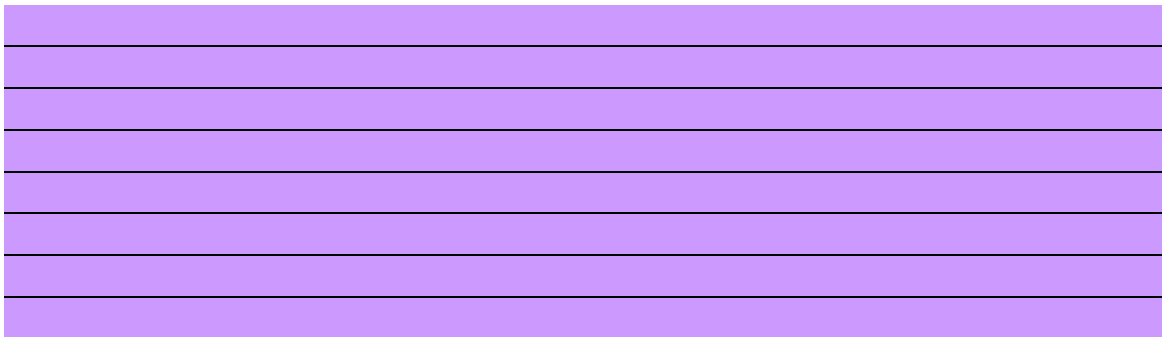
Πώς ονομάζονται οι κατασκευές που γίνονται από τα ζώα και γιατί ονομάζονται έτσι;
Την απάντηση θα τη βρεις στη 2η παράγραφο: *Φωλιές, λαγούμια ... υπόγεια καταφύγια.*

Ερώτηση 3η

Ποια κατασκευή ζώων αναφέρεται στην 3η και την 4η παράγραφο;
(3η και 4η παράγραφος: *Επίσης την άλλη*)

Ερώτηση 4η

Τι υλικά χρησιμοποιούν τα ζώα και τι οι άνθρωποι γενικά για τις κατασκευές τους;
Την απάντηση θα τη βρεις στην τελευταία παράγραφο: *Τα ζώα ... πολύπλοκες.*

Γ. Εννοιολογικό – λεξιλόγιο

1. Τι σημαίνουν οι παρακάτω λέξεις και εκφράσεις:

στέλεχος:
κέλυφος:
τεχνητά υλικά:
«περιβάλλουσες κατασκευές»:
φανοστάτης:
λαγούμι:
υποστηρίγματα:
φυσικά υλικά:

2. Βρες τα αντίθετα:

τεχνητά υλικά ≠
πολλά ζώα ≠
πολύπλοκες κατασκευές ≠
μεγάλες κατασκευές ≠
φως ≠
φτιάχνω ≠

3. Βρες τα συνώνυμα:

κατασκευάζω ≈
νεοσσός ≈
υποστηρίζω ≈
ανακαλύπτω ≈
χιλιάδες τεχνητά υλικά ≈
κολόνα ≈

Δ. Γραμματική - συντακτικό

Άσκηση 1η

7. Τα ζώα κατασκευάζουν τις φωλιές τους

8. Οι φωλιές κατασκευάζονται από τα ζώα

9. Τα σκουλήκια και οι ασβοί σκάβουν λαγούμια βαθιά στο έδαφος

1. Τα λαγούμια βαθιά στο έδαφος σκάβονται από τα σκουλήκια και από τους ασβούς

10. Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση.

11. Η άσκηση λύθηκε από το Γιάννη.

12. Ο παππούς κλαδεύει τα δέντρα.

13. Τα δέντρα κλαδεύονται από τον παππού.

A. Τι παρατηρείς:

Παρατηρώ ότι στην 1η, 3η, 5η και 7η πρόταση έχω ρήματα ενεργητικής φωνής και η σύνταξη αυτή ονομάζεται ενεργητική

Παρατηρώ ότι στη 2η, 4η, 6η και 8η πρόταση έχω ρήματα παθητικής φωνής και η σύνταξη αυτή ονομάζεται παθητική

Παρατηρώ επίσης ότι στη 2η, 4η, 6η και 8η πρόταση, δηλαδή στην παθητική σύνταξη υπάρχει η πρόθεση «από» με μια αιτιατική. Δηλώνεται το πρόσωπο ή το πράγμα από όπου προέρχεται αυτό που συμβαίνει στο υποκείμενο του παθητικού ρήματος

Β. Συμπλήρωσε τους παρακάτω πίνακες με τις παραπάνω προτάσεις της 1ης άσκησης, όπως το παράδειγμα.

Παράδειγμα:

	Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
	Τα ζώα	κατασκευάζουν	τις φωλιές τους.
	Υποκείμενο	Ρήμα	Ποιητικό αίτιο
	Οι φωλιές	κατασκευάζονται	από τα ζώα.

	Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
	Υποκείμενο	Ρήμα	Ποιητικό αίτιο

	Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
	Υποκείμενο	Ρήμα	Ποιητικό αίτιο

	Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
	Υποκείμενο	Ρήμα	Ποιητικό αίτιο

Άσκηση 2η

A) Μαζί με το διπλανό ή τη διπλανή σου ή ακόμα και με την ομάδα σου, παρατήρησε στο παρακάτω παράδειγμα τις αλλαγές που συμβαίνουν κατά τη μετατροπή της ενεργητικής σε παθητική σύνταξη.

Παράδειγμα:

Τα ζώα κατασκευάζουν τις φωλιές.
Οι φωλιές κατασκευάζονται από τα ζώα.

Υποκείμενο		Ρήμα		Αντικείμενο
Τα ζώα		κατασκευάζουν		τις φωλιές
(ονομαστική)		(ενεργητικό ρήμα)		(αιτιατική)
(Υποκείμενο)		(Ρήμα)		(ποιητικό αίτιο)
Οι φωλιές		κατασκευάζονται		από τα ζώα
(Ονομαστική)		(παθητικό ρήμα)		(από + αιτιατική)

1. Τι έπαθε το ενεργητικό ρήμα;
2. Τι απέγινε το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος;
3. Τι έγινε το αντικείμενο της ενεργητικής σύνταξης;

Διαβάστε τώρα τις σωστές απαντήσεις και κάντε επαλήθευση των παρατηρήσεών σου.

1. Το ενεργητικό ρήμα έγινε παθητικό (κατασκευάζουν ⇒ κατασκευάζονται)
2. Το υποκείμενο έγινε ποιητικό αίτιο (τα ζώα ⇒ από τα ζώα)
3. Το αντικείμενο έγινε υποκείμενο (τις φωλιές τους ⇒ οι φωλιές)

B) Μαζί με το διπλανό ή τη διπλανή σου ή ακόμα και με την ομάδα σου, παρατήρησε στο παρακάτω παράδειγμα τις αλλαγές που συμβαίνουν κατά τη μετατροπή της παθητικής σε ενεργητική σύνταξη.

Παράδειγμα:

Η Α.Ε.Κ. νικήθηκε από τον Π.Α.Ο.

Ο Π.Α.Ο. νίκησε την Α.Ε.Κ.

(Υποκείμενο)		(Ρήμα)		(ποιοτικό αίτιο)
Η Α.Ε.Κ.		νικήθηκε		από τον Π.Α.Ο.
(Ονομαστική)		(παθητικό ρήμα)		(από + αιτιατική)
Υποκείμενο		Ρήμα		Αντικείμενο
Ο Π.Α.Ο.		νίκησε		την Α.Ε.Κ.
(ονομαστική)		(ενεργητικό ρήμα)		(αιτιατική)

1. Τι έπαθε το παθητικό ρήμα;
2. Τι απέγινε το υποκείμενο του παθητικού ρήματος;
3. Τι έγινε το ποιοτικό αίτιο της παθητικής σύνταξης;

Διαβάστε τώρα τις σωστές απαντήσεις και κάντε επαλήθευση των παρατηρήσεών σας

1. Το παθητικό ρήμα έγινε ενεργητικό
2. Το υποκείμενο του παθητικού ρήματος έγινε αντικείμενο
3. Το ποιοτικό αίτιο έγινε υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος

Άσκηση 3η

1. Η Ελλάδα κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους.
2. Οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την Ελλάδα.

3. Η διαδήλωση διαλύθηκε από την αστυνομία.
4. Η αστυνομία διέλυσε την διαδήλωση.

Α. Σύγκρινε τις προτάσεις 1 και 2, καθώς και τις προτάσεις 3 και 4 και βάλε όπου πρέπει.

Αν συμφωνείς δηλαδή ότι το νόημα ή το ρήμα κ.λπ. παραμένουν ίδια, βάλε στη στήλη ίδιο, αν δε συμφωνείς, βάλε στο διαφορετικό.

	Ίδιο	Διαφορετικό
Νόημα		
Ρήμα		
Φωνή ρήματος		
Υποκείμενο		

Β. Υπογράμμισε στις παρακάτω προτάσεις το ποιητικό αίτιο, όπου υπάρχει. Σημείωσε στην πρώτη στήλη Ε.Σ. (ενεργητική σύνταξη) ή Π.Σ. (παθητική σύνταξη), ανάλογα με την πρόταση.

	Χρησιμοποιήθηκε το τυφλό σύστημα δακτυλογράφησης
	Οι τριακόσιοι του Λεωνίδα προδόθηκαν από τον Εφιάλτη.
	Η Τροία ανακαλύφθηκε από τον Ερρίκο Σλήμαν.
Ε.Σ.	Ο δικηγόρος κατέθεσε μήνυση στο δικαστήριο
	Το τσουνάμι προκλήθηκε από μεγάλο σεισμό.
	Η έκπληξη ετοιμάστηκε από τους φίλους.
Π.Σ.	Οι ναυαγοί σώθηκαν από τους ψαράδες.
	Το αυτοκίνητο πλύθηκε από το συννεύριο.
	Η Μαρία λύνει τις ασκήσεις.
	Ο Πέτρος δυσανεστήθηκε από τα νέα.
	Εγκαύματα προκαλούνται από τον ήλιο.

Άσκηση 4η

Α. Να μετατρέψεις τη σύνταξη των παρακάτω προτάσεων από ενεργητική σε παθητική

Κάθε μέρα η μητέρα ετοιμάζει φαγητό.

Ο δάσκαλος τιμώρησε τους άτακτους μαθητές.

Ο ξυλοκόπος έκοψε το δέντρο.

Ο Χρήστος έλυσε εύκολα τις ασκήσεις.

Ο μηχανικός σχεδίασε τη γέφυρα και οι εργάτες την κατασκεύασαν.

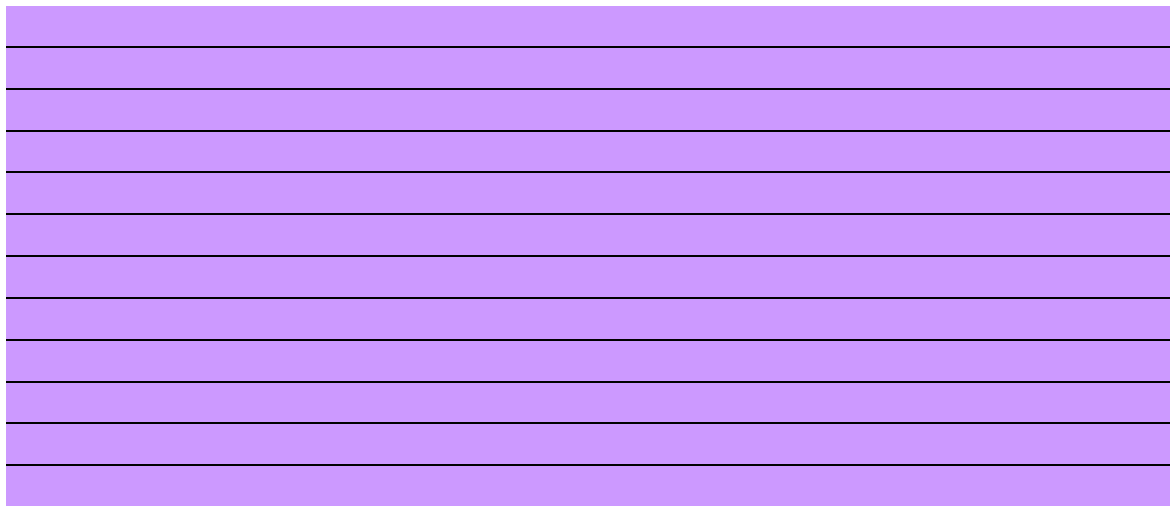

Ο ήλιος σε λίγο θα φωτίσει το σκοτεινό δωμάτιο.

Β. Η σύνταξη που χρησιμοποιείται στο παρακάτω κείμενο είναι παθητική.
Μπορείς να το ξαναγράψεις σε ενεργητική φωνή:

Η Θεσσαλονίκη χτυπήθηκε από το σεισμό το 1978. Δύο πολυκατοικίες γκρεμίστηκαν από τις σεισμικές δονήσεις. Πολλοί άνθρωποι σώθηκαν την τελευταία στιγμή από τις δυνάμεις της Ε.Μ.Α.Κ. Ορισμένοι άτυχοι δυστυχώς καταπλακώθηκαν από τα ερείπια. Πολλές στέγες σπιτιών διαλύθηκαν από τις μετασεισμικές δονήσεις. Οι πλατείες μετατράπηκαν σε καταυλισμούς από τους άστεγους.

ΤΑΞΗ Ε΄

Ενότητα 7η
(Τετράδιο εργασιών σελ. 60-62)

1η Άσκηση

1. Ποια είναι η κύρια ομάδα οργάνων σε μια ορχήστρα;

2. Ποιες οικογένειες οργάνων συναντούμε σε μια ορχήστρα;

3. Πόσα είδη πνευστών οργάνων έχει η ορχήστρα;

4. Ποιος είναι ο ρόλος των πρώτων βιολιών;

5. Αν ήσουν διευθυντής ορχήστρας, τι θα ήσουν υποχρεωμένος να κάνεις;

Τι παρατηρείς;

1. Παρατηρώ ότι σε όλες τις παραπάνω προτάσεις αν απαντήσουμε στην ερώτηση **ποιος + το ρήμα της πρότασης**, βρίσκουμε το **υποκείμενο** της πρότασης. Το υποκείμενο της πρότασης φανερώνει ποιος ενεργεί, δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.
2. Παρατηρώ ότι σε όλες τις παραπάνω προτάσεις αν απαντήσουμε στην ερώτηση **τι ή ποιον – ποια – ποιο + το ρήμα της πρότασης**, βρίσκουμε το **αντικείμενο**. Το αντικείμενο δέχεται την ενέργεια του υποκειμένου.

Β. Στο κείμενό σου, (σελ. 60), να βρεις και να μεταφέρεις στην αντίστοιχη στήλη τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των ρημάτων που είναι μαυρισμένα.

Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
	ξέρουμε	
	παίζουν	
	παίζουν	
	χρησιμοποιούν	
	κρατά	
	κάνει	
	θυμίζει	

4η Άσκηση

A. Μεταβατικά – αμετάβατα ρήματα

1. Ο Νίκος χτύπησε τον Παναγιώτη στο πρόσωπο.
2. Ο Παναγιώτης χτύπησε στο πρόσωπο.
3. Ο Πέτρος καθαρίζει τα παπούτσια του.
4. Τα παπούτσια του Πέτρου φαίνονται καθαρά.
5. Ο κυρ-Γιώργος έβαψε μόνος του το σπίτι.
6. Το σπίτι του κυρ-Γιώργου λαμποκοπά σαν καινούριο.
7. Η Μαρία μιλούσε συνέχεια στη Δήμητρα.
8. Η Δήμητρα έμεινε σιωπηλή.
9. Ο Αποστόλης κορόιδεψε το Γιάννη.
10. Ο Γιάννης απλά χαμογέλασε.

Στις παραπάνω προτάσεις παρατηρώ ότι υπάρχουν ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργειά τους μεταβαίνει (πηγαίνει) σε κάποιο άλλο πρόσωπο ή πράγμα (παραδείγματα: 1, 3, 5, 7, 9).

Παρατηρώ επίσης ότι υπάρχουν και ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου δεν πάει σε κάποιο άλλο πρόσωπο ή πράγμα (παραδείγματα: 2, 4, 6, 8, 10).

B. Βάλε ✓ στα μεταβατικά ή αμετάβατα ρήματα του κειμένου (σελ. 61).

Ρήμα	μεταβατικό	αμετάβατο
ταξίδευε		
έβλεπε		
ερχότανε		
κοίταξε		
κινήθηκε		
σταμάτησε		
σηκώθηκε		
στάθηκε		
ντράπηκε		
έμεινε		
να κάνει		
να εκμεταλλευτεί		
μίλησε		
συνέχιζε		
θα δώσετε		

Ε΄ ΤΑΞΗ

Ενότητα 15η

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

A. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποιο είναι το περιεχόμενο της θεατρικής παράστασης «ΕΛΙΖΑ»;

2. Ποιο είναι το περιεχόμενο του ντοκιμαντέρ «ΥΠΑΙΘΡΟΣ ΧΩΡΑ»;

3. Σημειώστε ποιες εκπομπές είναι ντοκιμαντέρ, ποιες είναι ενημερωτικές, ποιες ψυχαγωγικές και ποιες εκπαιδευτικές απ' τον πίνακα της σελ. 48.

ντοκιμαντέρ	ενημερωτικές	ψυχαγωγικές	εκπαιδευτικές

B. Εννοιολογικό

1. Βρες τη σωστή σημασία

ντοκιμαντέρ	ταινία μικρού μήκους με περιεχόμενο στοιχεία πραγματικότητας που έχει κύριο στόχο να ενημερώσει και να διδάξει
-------------	--

	ταινία μικρού ή μεσαίου μήκους με στόχο αποκλειστικά την ψυχαγωγία
	ταινία μικρού ή μεσαίου μήκους με περιεχόμενο φανταστικό
κομεντί	θεατρικό έργο που διαφέρει από την κωμωδία
	θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο με εύθυμα και δραματικά στοιχεία
	κινηματογραφικό έργο με περιεχόμενο κυρίως περιπέτειες
σκηνοθεσία	αυτός που μας δείχνει τη θέση στο θέατρο
	η διαδικασία κατασκευής και τοποθέτησης της σκηνής στον κινηματογράφο
	ο συντονισμός και ο έλεγχος όλων των παραμέτρων μιας παράστασης, θεατρικής, κινηματογραφικής, τηλεοπτικής ακόμα και καλλιτεχνικής εκδήλωσης

Γ. Συντακτικό – Γραμματική

1. Υπογράμμισε τις αιτιολογικές προτάσεις στο κείμενο που ακολουθεί.

Κείμενο:

...Όταν μεγαλώσω, θα αγοράσω πολλές τηλεοράσεις. Στη μία θα βλέπω αθλητικά, στην άλλη κινούμενα σχέδια και άλλες παιδικές εκπομπές, στην άλλη ταινίες με τέρατα και δεινόσαυρους, επειδή μ' αυτά τρέμει απ' το φόβο της η γιαγιά. Δεν πιστεύω ότι η τηλεόραση κάνει κακό στην υγεία και προκαλεί βλάβες στα μάτια, επειδή υπάρχουν φίλτρα προστασίας. Αυτά τα λένε οι μεγάλοι, γιατί δε θέλουν να βλέπουμε τηλεόραση και μας την απαγορεύουν, για να «μας τη σπάσουν». Αυτοί πώς κάθονται και βλέπουν τηλεόραση με τις ώρες;

Ναι, ναι, ναι! Κάθε Σάββατο και Κυριακή απόγευμα ο μπαμπάς φωνάζει «ησυχία», για να ακούγεται πιο δυνατά η φωνή του «γκολ», όταν το βάζει η ομάδα του. Βέβαια φωνάζει και κάτι άλλα που δεν μπορώ να τα γράψω, όταν «τρώει» το γκολ η ομάδα του. Η μαμά κάθε απόγευμα δεν αφήνει σήριαλ για σήριαλ, γιατί έχει αγωνία μια με το ένα και μια με το άλλο επεισόδιο. Απορώ πώς τα βλέπει όλα και τα παρακολουθεί. Είμαι σίγουρος όμως ότι μπερδεύεται, γι' αυτό και μόλις τελειώσει το αγαπημένο της σήριαλ, τηλεφωνεί στην αδελφή της, τη θεία μου δηλαδή και λύνει η μία τις απορίες της άλλης.

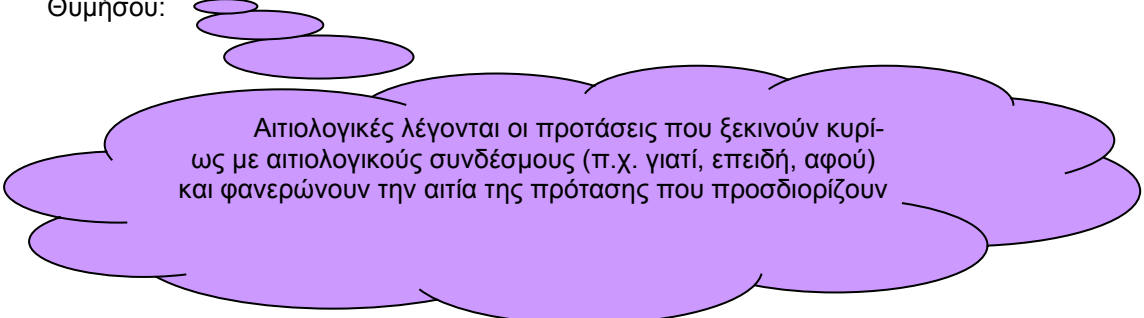
Μόνο η γιαγιά μου έχει δίκιο, αφού πολύ συχνά μουρμουρίζει «τι σας αρέσει και βλέπετε αυτές τις σχεδόν ολόγυμνες ντε, όμορφες κοπελιές να τις πιεις στο ποτήρι, αλλά χωρίς πολλά ρούχα πάνω τους παιδί μου!». Δε λέω για τον παππού μου, γιατί αυτός θυμώνει με τη γιαγιά που λέει τέτοια, αν και μερικές φορές, όταν η γιαγιά του λέει «Μήτσο άλλαξε κανάλι, βλέπει και το παιδί δίπλα μας!», ο παππούς αλλάζει το κανάλι γρήγορα – γρήγορα.

Δεν κατάλαβα ποτέ, γιατί να μη βλέπω πολύ τηλεόραση. Μερικές φορές όμως μ' αφήνει ο μπαμπάς μου να βλέπω τηλεόραση. Και βλέπω με τον μπαμπά μου και ανθρώπους, άνδρες και γυναίκες να παίζουν ξύλο, να μαλώνουν, να βρίζονται κι εγώ φοβάμαι πως θα πάρω το κακό πα-

ράδειγμα. Άλλωστε, συνήθως όταν βλέπω με τον μπαμπά μου τηλεόραση, λείπει η μαμά. Όμως ο μπαμπάς μου λέει πως έτσι μαθαίνω πολλά πράγματα και μεγαλώνω κανονικά....

(Κείμενο συγγραφικής ομάδας)

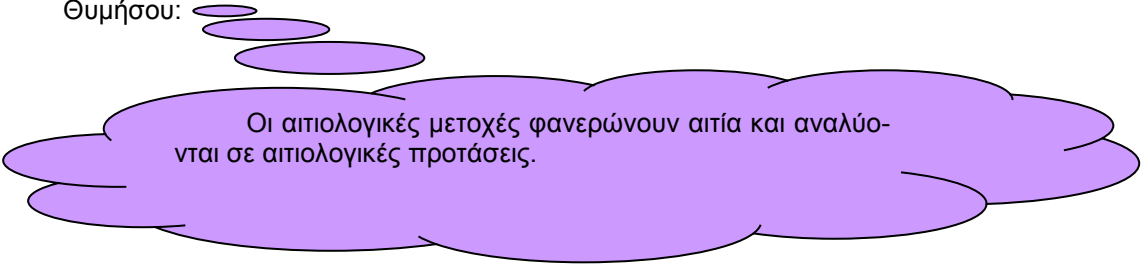
Θυμήσου:

Αιτιολογικές λέγονται οι προτάσεις που ξεκινούν κυρίως με αιτιολογικούς συνδέσμους (π.χ. γιατί, επειδή, αφού) και φανερώνουν την αιτία της πρότασης που προσδιορίζουν

4. Να αντικαταστήσεις στο παραπάνω κείμενο τις αιτιολογικές προτάσεις με αιτιολογικές μετοχές.

Θυμήσου:

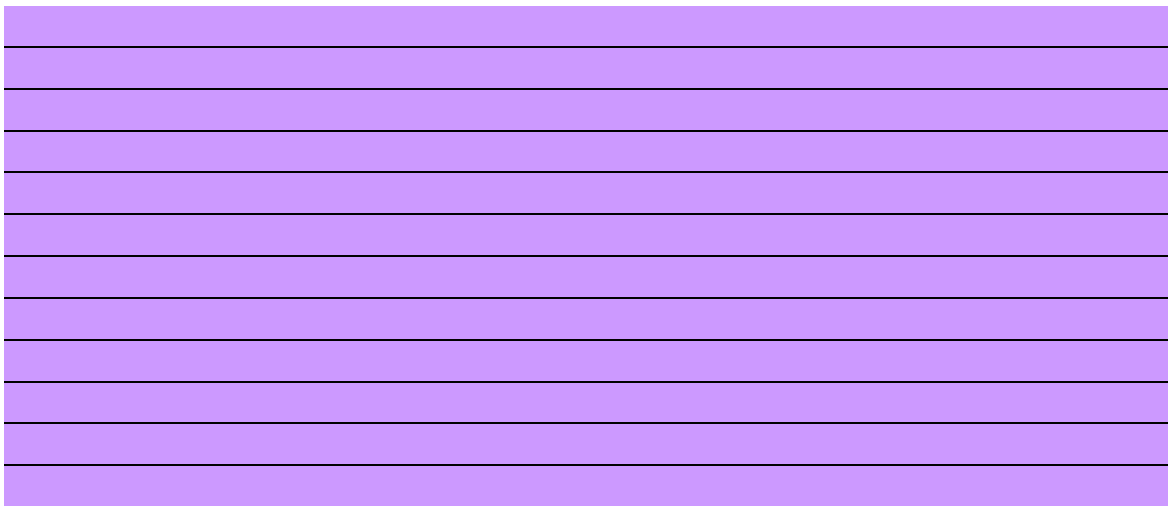

Οι αιτιολογικές μετοχές φανερώνουν αιτία και αναλύονται σε αιτιολογικές προτάσεις.

Παραδείγματα:

Ο αδελφός μου απορρίφθηκε στις εξετάσεις, επειδή δε συμμετείχε.
Μη συμμετέχοντας στις εξετάσεις ο αδελφός μου, απορρίφθηκε.

Οι εταιρείες αυξάνουν την κίνηση, επειδή διαφημίζουν τα προϊόντα τους.
Διαφημίζοντας τα προϊόντα τους οι εταιρείες, αυξάνουν την κίνηση.

ΣΤ' ΤΑΞΗ

Ενότητα 15η

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΤΣΑΡΛΙ ΤΣΑΠΛΙΝ

Α. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Τι θυμάται ο ποιητής στο γράμμα του που στέλνει στον Τσάρλι Τσάπλιν;

2. Γιατί έμοιαζαν τα παπούτσια του ποιητή με τα παπούτσια του Τσάρλι Τσάπλιν;

3. Τι νιώθει ο ποιητής καθώς θυμάται τον Τσάρλι Τσάπλιν;

4. Τι είναι για τον ποιητή ο Τσάρλι Τσάπλιν;

5. Γιατί ονομάζει τον Τσάρλι Τσάπλιν «καλέ μου ταχυδρόμε;»

6. Με ποιον τρόπο ταξιδεύει ο Τσάρλι Τσάπλιν σ' όλο τον κόσμο;

7. Τι προσφέρει ο Τσάρλι Τσάπλιν στους φτωχούς, στα παιδιά και σ' όλο τον κόσμο;

8. Γιατί κατά τη γνώμη σας επιλέγει ο ποιητής τον Τσάρλι Τσάπλιν και του στέλνει γράμμα;

9. Γράψε τους πλαγιότιτλους από τις παρακάτω ενότητες:

1) Ε, Τσάρλι Τσάπλιν..... ολοκάθαρα (στίχοι 1-11)

2) Που να 'ξερα για όλον τον κόσμο (στίχοι 12-21)

3) Τσάρλι! Τσάρλι! (στίχοι 22 έως τέλος)

B. Συντακτικό - Δημιουργική γραφή

1η Άσκηση

Χωρίζουμε την τάξη σε δυο ομάδες, δίνοντας στο κάθε παιδί με τη σειρά έναν αριθμό. Η πρώτη ομάδα είναι η ομάδα των περιπών αριθμών (1,3,5,7) και η δεύτερη των άρτιων (2,4,6...) αριθμών. Ζητάμε από τα παιδιά της πρώτης ομάδας να γράψουν κρυφά από τα παιδιά της δεύτερης ομάδας τρεις τουλάχιστον ευθείες ερωτηματικές προτάσεις που να ξεκινούν από το επίρρημα **πότε** π.χ. *πότε ο ήλιος κρύφτηκε στα σύννεφα; Πότε το φεγγάρι είναι χλωμό; Πότε ο δάσκαλός μας χαμογελάει;*

Στη συνέχεια ζητούμε από τα παιδιά της ομάδας των άρτιων αριθμών (2,4,6,8) να γράψουν κρυφά κι αυτά προτάσεις που να αρχίζουν με το σύνδεσμο **όταν** (χρονικές προτάσεις). Π.χ. *όταν τα χιόνια έλιωσαν στα βουνά, όταν τα χέρια μου θέλουν να πετάξουν, όταν το λεωφορείο της γραμμής άλλαξε οδηγό κ.ο.κ.*

Στη συνέχεια διαλέγουμε στην τύχη από κάθε ομάδα παιδιών φράσεις και σχηματίζουμε απρόβλεπτα φραστικά σύνολα, όπως πότε *ο ήλιος κρύφτηκε στα σύννεφα; Όταν το λεωφορείο της γραμμής άλλαξε οδηγό.*

Ακούγονται διάφορα ζευγάρια απαντήσεων και επιλέγουμε τα πιο κατάλληλα για την κατασκευή ιστοριών, πάντοτε προκαλώντας το ενδιαφέρον των παιδιών με ανάλογες ερωτήσεις:

Παράδειγμα 1

5. Ποιος ήταν λοιπόν ο νέος οδηγός; Ποιο ήταν το όνομά του; Κάντε μια σύντομη περιγραφή του (χρώμα μαλλιών, ματιών, ρούχα κλπ)
6. Τι συνέβη στον τακτικό οδηγό; Που πήγε τώρα;
7. Ποιος είναι ο νεότερος, ο ωραιότερος, ο ταχύτερος, ο πιο νευρικός;
8. Τι έγινε μετά; Συνεχίστε την ιστορία.

Πότε η δασκάλα των Αγγλικών φοράει παντελόνια;
Όταν φοβάται τα ποντίκια που σκαφαλώνουν στον τοίχο.

Παράδειγμα 2

Η δασκάλα των Αγγλικών φοβάται τα ποντίκια και γι' αυτό εγκατέλειψε το ξενοδοχείο στην πενήμερη εκδρομή.

1. Τι έγινε μετά; Τα παιδιά πήραν τηλέφωνο τους γονείς;
2. Η δασκάλα έφυγε για λίγο και ξαναγύρισε λέγοντας με χαμόγελο ... «Σχεδόν το πιστέματε ε!». Συνεχίστε την ιστορία.

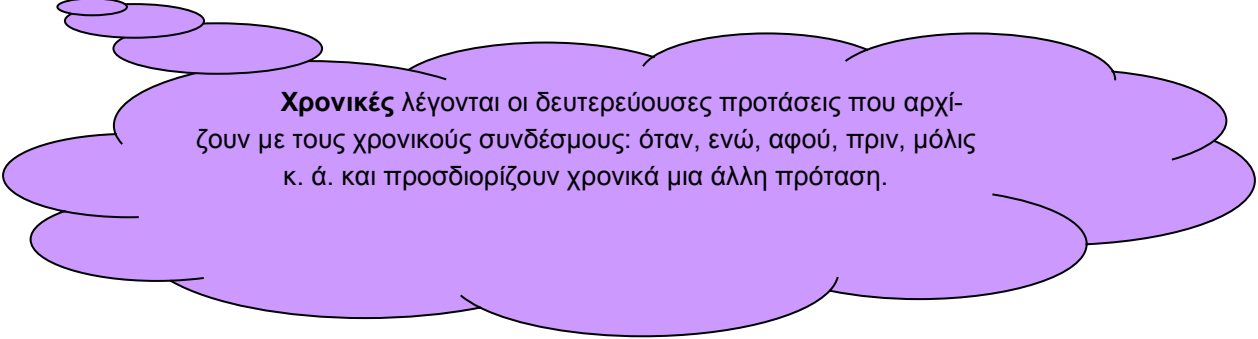
Σημείωση 1.

Ξεκινούμε, αφήνοντας τα παιδιά να επιλέξουν τις προτάσεις μόνοι τους και στη συνέχεια τους ζητούμε να γράψουν πιο ελεύθερα, να σκέπτονται πιο αυθόρμητα. Στη συνέχεια για περισσότερη ανάπτυξη του χιούμορ και του κωμικού ζητούμε να επιλέγουν και οικεία και γνωστά ονόματα, π.χ. πότε η δασκάλα μας των Αγγλικών φοράει πανταλόνια; Όταν φοβάται τα ποντίκια που σκαρφαλώνουν στον τοίχο.

Σημείωση 2.

Επειδή οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις μπορεί να εμφανίζουν προβλήματα ακολουθίας, χρόνων, προσώπων και αριθμών, φροντίζουμε να εξηγήσουμε στα παιδιά είτε να διορθώνουν μετά τις ερωτοαπαντήσεις, είτε να τις γράφουν σύμφωνα με συγκεκριμένες οδηγίες του δάσκαλου. Για παράδειγμα, τα ρήματα να είναι σε χρόνο αόριστο, ενικό αριθμό και τρίτο πρόσωπο κ.λπ.

Θυμήσου!

Χρονικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που αρχίζουν με τους χρονικούς συνδέσμους: όταν, ενώ, αφού, πριν, μόλις κ. ά. και προσδιορίζουν χρονικά μια άλλη πρόταση.

2η Άσκηση

Κατασκευάζουμε τρία πακέτα από χαρτονάκια.

Γράφουμε σε χαρτάκι το όνομα ενός πολύ γνωστού και χαρακτηριστικού προσώπου σε πτώση ονομαστική, ενικού αριθμού και το τοποθετούμε στο πρώτο πακέτο. Π.χ. Ονόματα διάσημων και επωνύμων, ονόματα αθλητών και καλλιτεχνών, καθώς και ονόματα φίλων, συμμαθητών, δασκάλων και μάλιστα σε πιο εμπλουτισμένες φράσεις, π.χ. ο καπετάν φασαρίας της τάξης μας, ο κος Δημήτρης (δάσκαλος του άλλου τμήματος), ο Νίκος ο φίλος μας κ.λπ.

Στο δεύτερο πακέτο γράφουμε το όνομα ενός αντικειμένου, π.χ. σπηλιά, φυλακή, τάξη, θρανίο, σκεπή, πλατεία, ένα κομμάτι σοκολάτας, μια νιφάδα χιονιού, μια αχιίδα του ήλιου, καμινάδα κ.λπ.

Στο τρίτο πακέτο γράφουμε επιρρηματικούς προσδιορισμούς (επιρρήματα ή προθετικά σύνολα): μέσα σε, πάνω σε, έξω από, δίπλα από, βαθιά χωμένος σε, με τα χέρια, με τα πόδια, σε εμένα, για τον άλλο, εδώ, εκεί, παντού, κάπου, πουθενά, κάποτε, αύριο, σήμερα, χθες, όπως, έτσι, μαζί, αλλιώς, καλά, κακά, τόσο, πολύ, περισσότερο, πιο λίγο κ.λπ.

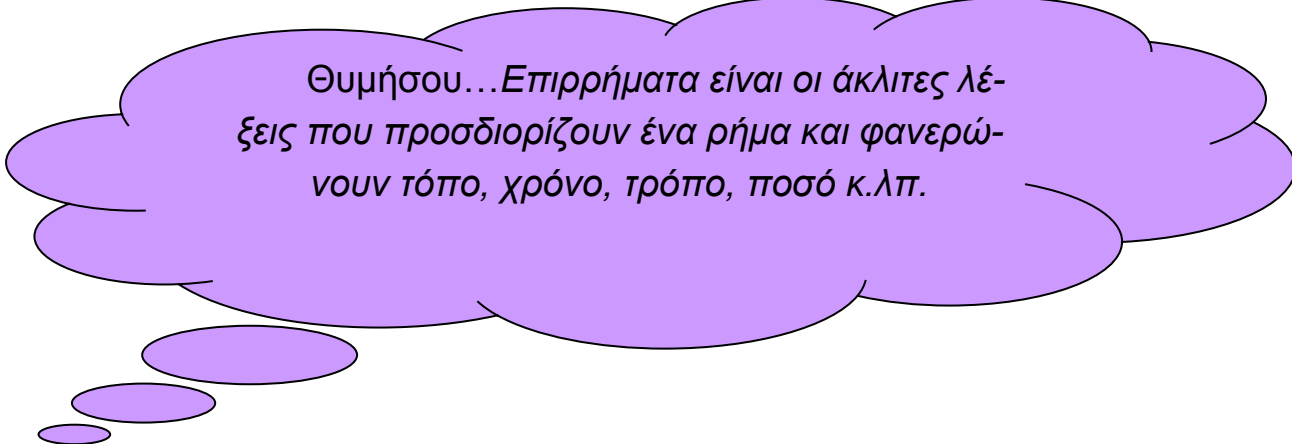
Παίρνουμε στην τύχη από κάθε πακέτο ένα χαρτονάκι και σχηματίζουμε απίθανες φράσεις όπως: **ο κος Δημήτρης, δάσκαλος του άλλου τμήματος, βαθιά χωμένος σε ένα κομμάτι σοκολάτας ή η Καλομοίρα δίπλα από μια χελώνα.**

Ζητούμε από τα παιδιά να κάνουν ομάδες και να γράψουν μια ιστορία με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτήσεων:

1. Γιατί και πώς ο κος Δημήτρης βρέθηκε εκεί;
2. Πώς συνέβη αυτό;

3. Τι έχει στο μυαλό του να κάνει; Να την καταβροχθίσει; Να την κάνει να λιώσει από τη ζήλια της; Να τη χαρίσει στους γείτονες;

4. Και τελικά, τι έγινε;

Θυμήσου...*Επιρρήματα είναι οι άκλιτες λέξεις που προσδιορίζουν ένα ρήμα και φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.λπ.*

Γ. Εννοιολογικό

Βρες τα αντίθετα

ζεστασιά ≠

κρύωνα ≠

τέλος ≠

φίλος ≠

γιομάτο ≠

πάνω ≠

μπαίνεις ≠

Βρες τα συνώνυμα

λάμπουν ≈

διακριτικό ≈

μοιράζω ≈

νιώθω ≈

παραστάτης ≈

ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Ενότητα 7η: Η ζωή έξω από την πόλη

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΜΕ ΔΡΕΠΑΝΙ, ΤΣΟΥΓΚΡΑΝΑ ΚΑΙ ΑΜΙΛΗ- ΤΟ ΝΕΡΟ

1η Άσκηση

Διάβασε προσεκτικά τα κείμενα και προσπάθησε να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις:

Με ποια σημερινή ημερομηνία αντιστοιχεί η 1η του Θεριστή; Γιατί ονομάστηκε Θεριστής;

Ποιος μήνας είναι ο Αλωνάρης; Γιατί ονομάστηκε Αλωνάρης;

Τι ήταν η «Καλλινίτσα»;
(σελ. 20, 25 Ιουνίου)

2η Άσκηση

Μπορείς να βρεις τι σημαίνουν οι παρακάτω υπογραμμισμένες εκφράσεις:
(Αν θέλεις, μπορείς να συνεργαστείς με το διπλανό σου ή κάποιον άλλο συμμαθητή σου)

Τη σεργιανίσαμε σε όλο το μαχαλά
(σελ. 20, 25 Ιουνίου)

Όταν ανέβηκε ο ήλιος για τα καλά
(σελ. 20, 1η Ιουνίου, αργά το βράδυ)

Ανάστα ο Κύριος είναι το σπίτι
(σελ. 20, Δευτέρα 1η Ιουνίου...)

Αξημέρωτα φτάσαμε στο χωράφι
(σελ. 20, 1η Ιουνίου, αργά το βράδυ)

3η Άσκηση

Βάλε ✓ στα έθιμα ή στις αγροτικές δραστηριότητες

	Έθιμο	Αγροτική δραστηριότητα
«Το σταυρό πρώτα!» φώναξε ο πατέρας.		
Οι πιο δυνατοί, με τα μεγάλα δρεπάνια δούλευαν στη μέση του χωραφιού, οι πιο αδύναμοι, με τα μικρά, στις άκρες.		
Ο θερισμός		
Καλλινίτσα		
Το αμίλητο νερό		
Το αλώνισμα		
πανηγύρι		

Βάλε ✓ στα παρακάτω, ανάλογα με το αν ανήκουν στο σήμερα ή σε παλαιότερες εποχές.

	Σήμερα	Προηγούμενες εποχές
Θεριστική μηχανή		
Ιούνιος		
Αλωνιστική μηχανή		
Δρεπάνι		
Θεριστής		
τρακτέρ		
Αλωνάρης		
Ιούλιος		
στρίγερο		

Το παραπάνω κείμενο είναι γραμμένο σε μελλοντικό χρόνο. Μπορείς σε παρακαλώ να το γράψεις μια φορά στον Ενεστώτα και μια φορά στον Αόριστο.

Θυμήσου:

1. Ενεστώτα χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε για κάτι που γίνεται **τώρα αδιάκοπα** ή **επαναλαμβάνεται** (π.χ. Κάθε χρόνο πηγαίνω στο πανηγύρι του Αϊ-Λια).
2. Για να αναφερθούμε σε μια ενέργεια ή μια διαδικασία που **επαναλαμβάνεται πάντα κατά τον ίδιο τρόπο** (π.χ. Πάντα πηγαίνω με ευλάβεια στην εκκλησία)
3. Για να **δώσουμε ζωντάνια και παραστατικότητα στο λόγο μας** όταν αφηγούμαστε κάτι που έγινε στο παρελθόν (π.χ. Ο πατέρας με κάθισε πάνω στο άλογο, για να έχει βάρος..... Η δοκάνα είναι ένα επίπεδο ξύλο με τσακμακόπετρες από κάτω..... σελ. 21, Πέμπτη 10 Ιουλίου, του Αλωνάρη)
4. Αόριστο χρησιμοποιούμε όταν μιλούμε για **κάτι που έγινε στο παρελθόν μια φορά**. (π.χ. Ο πατέρας κάθισε πάνω στο άλογο.)

Ενεστώτας

Του Αϊ - Λια

Αόριστος

Του Αϊ- Λια

6η Άσκηση

A. Μελέτησε προσεκτικά τις παρακάτω προτάσεις και βρες σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν:

1. Ο μπαμπάς *σαμαρώνει* και *ταΐζει* το άλογο
2. Το *σαμάρωμα* και το *τάισμα* του αλόγου από τον μπαμπά.
3. *Μαζευτήκαμε* όλα τα κορίτσια στο σπίτι της.
4. Το *μάζεμα* όλων των κοριτσιών στο σπίτι της.

Τι παρατηρείς:

- Παρατηρώ ότι οι προτάσεις 1 και 2 έχουν το ίδιο νόημα.
 - καθώς και οι προτάσεις 3 και 4.
 - Οι προτάσεις 1 και 3 περιέχουν ρήμα.
 - Οι προτάσεις 2 και 4 δεν περιέχουν ρήμα.
 - Στις προτάσεις 2 και 4 το νόημα του ρήματος αποδίδεται με ουσιαστικό που έχει την ίδια σημασία ή με άλλα λόγια,
 - στις προτάσεις 1 και 3 το νόημα του ουσιαστικού αποδίδεται με ρήμα που έχει την ίδια σημασία.
- Οι προτάσεις 1 και 3 λέγονται **ρηματικές**, ενώ οι προτάσεις 2 και 4 λέγονται **ονοματικές**.

B. Προσπάθησε να μετατρέψεις τις ονοματικές σε ρηματικές προτάσεις και το αντίστροφο

Ονοματικές προτάσεις	Ρηματικές προτάσεις
	Η Καλλινίτσα περπατούσε αργά.
Το σεργιάνισμα της Καλλινίτσας σ' όλο το μαχαλά.	
	Ο ήλιος δυναμώνει.
	Ακούω την ιστορία του Αϊ-Λια

7η Άσκηση

A. Πύκνωση κειμένου- παράδειγμα

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΕΓΩ ΕΛΠΙΖΩ ΝΑ ΤΗ ΒΟΛΕΨΩ

Γεια σας, με λένε Δημήτρη.

Η εποχή που προτιμώ είναι το καλοκαίρι. Το καλοκαίρι δεν πας σχολείο και δε φέρνεις δικαιολογητικά, υπάρχει ένας ήλιος, μια θάλασσα, μια ζέστη! Εγώ πάω στο Μοντρακόνε, να κάνω διακοπές στο Μοντρακόνε. Υπάρχει το σπίτι στη θάλασσα στο Μοντρακόνε. Το βράδυ κάνουμε σούπα με μύδια και χοχλιούς και το πρωί πηγαίνουμε στη θάλασσα. Η παραλία μας ονομάζεται «παραλία πέρνα στη θάλασσα».

Το καλοκαίρι είναι ωραίο γιατί δεν βρέχει ποτέ και οι δρόμοι είναι έτσι κι έτσι. Εγώ γυρίζω με το ποδήλατο με δυο φανάρια. Μέσα στο ψυγείο ο πατέρας βάζει το μαγιό για να βγει όταν πρέπει να βγει και το νιώθει πιο δροσερό.

Το μόνο άσχημο του καλοκαιριού είναι ότι δεν υπάρχουνε τα Χριστούγεννα.

Ο Δημήτρης θέλει να στείλει στο φίλο του ένα τηλεγράφημα, γιατί βαριέται να του γράψει γράμμα. Θέλει δηλαδή να του τα πει όλα, αλλά με λίγες λέξεις. Ελάτε λοιπόν να τον βοηθήσουμε.

α) Για να δούμε τι γίνεται στις πρώτες σειρές της 1^{ης} παραγράφου, δηλαδή από την αρχή έως Μοντρακόνε.

Ο Δημήτρης λέει ότι από όλες τις εποχές προτιμάει το καλοκαίρι και εξηγεί τους λόγους.

ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ορθοφωνία

Στόχος: Προφορικός λόγος – ομιλία – ακρόαση- δίψηφων συμφώνων και συμπλεγμάτων με 2 ή 3 σύμφωνα

Υλικά-παιδαγωγικά μέσα

Κείμενο 1: Μαρία Νεφέλη

Κείμενο 2: Η Ντάλια

Ενδεικτική πορεία

Αρχικά τα κείμενα διαβάζονται από το δάσκαλο. Έπειτα διαβάζονται από τους μαθητές. Ο δάσκαλος πρέπει να επιμείνει στα φθογγικά σύνολα που κυριαρχούν στα κείμενα διδασκαλίας. Στα κείμενα που χρησιμοποιούνται στόχος είναι η σωστή προφορά των ρσ-γν-ρχ-νκ-γλ-στρ-ρτ-στ-σμ-σκ (κείμενο α) και των μπ-ντ-γκ (κείμενο β).

Κείμενο 1: Μαρία Νεφέλη

Είμαι από πορσελάνη και μαγνόλια
το χέρι μου κατάγεται από τους πανάρχαιους Ίνκας
ξεγλιστρώ ανάμεσα στις πόρτες όπως
ένας απειροελάχιστος σεισμός
που τον νιώθουν μονάχα οι σκύλοι και τα νήπια.

Ο. Ελύτης

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Να υπογραμμίσεις τις λέξεις που έχουν τα συμπλέγματα ρσ-γν-ρχ-νκ-γλ-στρ-ρτ-στ-σμ-σκ.

Ο δάσκαλος μπορεί να απομονώσει τα φθογγικά συμπλέγματα ρσ-γν-ρχ-νκ-γλ-στρ-ρτ-στ-σμ-σκ και να γράψει στον πίνακα με διαφορετικό χρώμα βάζοντας σε στήλη τα συγγενή, δηλαδή:

ρσ	σκ	νκ	γλ
ρτ	σμ		γν
στρ	στ		
ρχ	στρ		

Να επαναλαμβάνετε ό,τι λέω:

ρσ→ρρρρ - σσςσ→ρ - σ→ πορσελάνη
γν→γγγγ - νννν→γ - ν→ μαγνόλια
ρχ→ρρρρ - χχχχ→ρ - χ→ πανάρχαιους
νκ→νννν - κκκκ→ν - κ→ Ίνκας
γλ→γγγγ - λλλλ→γ - λ→ ξεγλιστράω
στρ→σσςσ - ττττ - ρρρρ→σ - τ - ρ→ ξεγλιστράω
ρτ→ρρρρ - ττττ→ρ - τ→ πόρτες
στ→σσςσ - ππππ→σ - τ→ απειροελάχιστος
σμ→σσςσ - μμμμ→σ - μ→ σεισμός
σκ→σσςσ - κκκκ→σ - κ→ σκύλοι

Με τις επαναλήψεις ο φθόγγος τοποθετείται (καθίζει) στη φωνητική συσκευή, ενώ τα φθογο-γοπλαστικά όργανα, καθώς έχουν πρόσφατο τον εθισμό, υπακούουν με ακρίβεια στην απόδοση του ζητούμενου στόχου.

Να γράψεις προτάσεις με τις ακόλουθες λέξεις:

σκύλος

.....
.....

σεισμός

.....
.....

πόρτα

.....
.....

ξεγλιστράω

.....
.....

αρχαίος

.....
.....

Να βρεις λέξεις που περιέχουν τους ακόλουθους φθόγγους (φωνές):

ρσ	ρτ	ρχ	στρ	σκ	σμ	στ	νκ	γλ	γν

Κείμενο 2: Η Ντάλια

Η μπαλαρινούλα Ντάλια
χόρευε σαν αγγελάκι
Σ' ένα μπάγκο σιντεφένιο
με μπαλόνια κίτρινα.
Και της πέφταν οι νταντέλες
και οι φεγγριστές κορδέλες
νότες σκούνταγαν στ' αυτάκια
γκριματσούλες και φιλάκια.
Κι η Γκαζόζα η Ντοντό
μες στην πράσινη μποτίλια
που 'ταν μόνος θεατής
άφρισε απ' το θυμό της.
Και τον Ντάντο
τον Ντεντέκτιβ
που έτρωγε έναν μπακλαβά
με ντουντούκα φώναξε:
Παρ' την Ντάλια στο μπαλέτο
και τον μπάγκο άδειασέ τον.
Και ο Ντάντος
ο Ντεντέκτιβ
έπιασε την Ντάλια
και την πήγε στο μπαλέτο
να χορέψει μινουέτο.
Μπήκε αυτή
στην γκαρνταρόμπα
να ντυθεί λουλούδι
άλλαξε κι αντάλλαξε
μπέρδεψε τον Ντάντο
κι έφυγε απ' το μπαλκονάκι
αντάμα μ' ένα τρομπονάκι.

Τ. Μουδατσάκις

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Να υπογραμμίσεις στο κείμενο τις λέξεις που έχουν τα δίψηφα σύμφωνα μπ-ντ-γκ-γγ.

Ο δάσκαλος προφέρει όλες τις λέξεις που βρήκαν οι μαθητές στην προηγούμενη Άσκηση και στη συνέχεια επαναλαμβάνουν οι μαθητές.

Βάζω στις γραμμές ό,τι ταιριάζει

μπ, ντ, γκ, γγ

__ αλαρινούλα

α__ ελάκι

__ άγκο

__ αλόνια

σκού__ αγαν

__ ριματσούλες

__ αζόζες

__ οτίλια

__ ετέκτιβ

__ ακλαβά

ντου__ ούκα

__ αλέτο

__ υθεί

α__ άλλαξε

__ έρδεψε

__ αλκονάκι

Να γράψεις προτάσεις με τις ακόλουθες λέξεις:

μπαλέτο

.....
.....
.....

άγγελος

.....
.....
.....

σκουντάω

.....
.....
.....

γκριμάτσα

.....
.....
.....

μπαλκόνι

.....
.....
.....

Να βρεις λέξεις που περιέχουν τους ακόλουθους φθόγγους (φωνές):

μπ	ντ	γκ	γγ

Φωνημική επίγνωση

Η κατάκτηση της ικανότητας να αντιλαμβάνονται τα παιδιά ότι οι λέξεις αποτελούνται από φωνήματα (φωνές) και ότι ο συνδυασμός φωνημάτων δημιουργεί τις λέξεις, συνιστά μια χαρακτηριστική δυσκολία των παιδιών με αναπτυξιακές διαταραχές λόγου. Η σχετική αργοπορία ανάπτυξης δεξιοτήτων φωνημικής επίγνωσης (περίπου 8-9 έτη) δυσχεραίνει τη διδασκαλία φωνολογικής ενημερότητας με βάση την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας. Παρόλα αυτά η διδασκαλία των δεξιοτήτων φωνολογικής ενημερότητας επιτυγχάνεται με την ενσωμάτωση σε ομάδες άλλων γλωσσικών δραστηριοτήτων και ασκήσεων, π.χ. αφήγηση ή κατανόηση ενός κειμένου, αναπαγωγή λόγου κ.λπ.

Οι δραστηριότητες κατάλληλες για τη φωνολογική ενημερότητα του παιδιού και για την ανάπτυξη αντίστοιχων δεξιοτήτων συνολικά μπορούν να αναπτυχθούν σε συγκεκριμένους άξονες όπως:

1. Ανάλυση: Π.χ. πρότασης σε λέξεις όλοι κάθονται στη γη.
λέξης σε συλλαβές ό-λοι, κα-θο-νται στη γη
συλλαβής σε φωνήματα σ-τ-η γ-η
2. Σύνθεση συλλαβών σε λέξεις πη+γη = πηγή, ο+λοι = όλοι
φωνημάτων σε λέξεις φ+ω+ς = φως, π+η+γ+η = πηγή
3. Ομοιοκαταληξία απλή πόνος τόνος
σύνθετα ζει μόνη----ζυμώνει
4. Αναγνώριση θέσης (1^η, 2^η, 3^η κ.λ.π) συλλαβής ζυ- μώ- νει
(1^η,2^η,3^η, κ.λ.π.) φωνήματος ζ υ μ ω ν ε ι
5. Αφαίρεση συλλαβής και φωνήματος, π. χ. πατέρας – πα =τέρας, μανούλα - μ = ανούλα =
6. Πρόσθεση συλλαβής και φωνήματος π. χ. ποτά + μι = ποτάμι, κ + λέω = πλέω
7. Αντιστροφή συλλαβών και φωνημάτων π.χ. μύτη τιμή, λαγός όλγας, γάλος, λογάς,
8. Αντικατάσταση: συλλαβών και φωνημάτων π.χ. ζυ μώνει ----θυμώνει, πόνος, τόνος, μόνος κ.λπ.

Ενότητα 1^η: Κεντρικό περιεχόμενο στοχοθεσίας: ανάλυση λέξης, αναγνώριση συμφώνων, φωνηέντων και βίωση ρυθμού.

Δραστηριότητα 1^η: προφορά, άρθρωση.

Στόχος: Το παιδί ανακαλύπτει την περιοδική επανάληψη και ισοδυναμία ήχων στην απαγγελία ενός ποιήματος. Το παιδί διαπιστώνει ότι το κείμενο είναι έμμετρο και ρυθμικό.

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: Τσιριτρό

Ενδεικτική πορεία:

Το ποίημα διαβάζεται ανάλογα με τις διαθέσεις των παιδιών, είτε ολόκληρο, ή μόνο οι δυο πρώτες στροφές του. Η ανάγνωση έχει ως στόχο, όχι την κατανόηση του περιεχομένου του ποιήματος αλλά τη βίωση του ρυθμού από τα παιδιά. Επομένως, προέχει μια ανάγνωση με έμφαση στο ρυθμό του ποιήματος, δηλαδή μια ανάγνωση που απευθύνεται περισσότερο στο σώμα και στο αυτί του παιδιού. Η ανάγνωση γίνεται με διαφορετικούς τρόπους. Οι μαθητές συνοδεύουν την ανάγνωση χτυπώντας τα χέρια, τα πόδια τους, κουνώντας το κεφάλι τους ή το σώμα τους ρυθμικά. Οι ασκήσεις 6 και 7 μπορούν να επαναλαμβάνονται αμέσως από τους μαθητές, όπως αργότερα και σταδιακά και οι υπόλοιπες, εφόσον οι μαθητές μπορούν και διαβάζουν, ή έχουν σχεδόν απομνημονεύσει το ποίημα.

Κείμενο 3: «Τσιριτρό»

Σε μια ρώγα από σταφύλι
έπεσαν οχτώ σπουργίτες
και τρωγόπιναν οι φίλοι.
τσίρι-τσίρι, τσιριτρό
τσιριτρί, τσιριτρό.

Εχτυπούσανε τις μύτες
και κουνούσαν τις ουρές
κι είχαν γέλια και χαρές
τσίρι-τσίρι, τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό.

Πώπω πώπω σε μια ρώγα
φαγοπότι και φωνή!
Την αφήκαν αδειανή...
τσίρι-τσίρι τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό.

Και μεθύσαν κι όλη μέρα
πάνε δώθε, πάνε πέρα
τραγουδώντας στον αέρα:

τσίρι-τσίρι, τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό...
(Ζ. Παπαντωνίου, Τα χελιδόνια.)

Ενδεικτικές ασκήσεις:

ανάγνωση σε γρήγορο ή αργό ρυθμό, αυξανόμενο ή ελαττούμενο.

ανάγνωση με δυνατή φωνή ή χαμηλή φωνή, με προοδευτική αυξομείωση.

ανάγνωση με ψίθυρο.

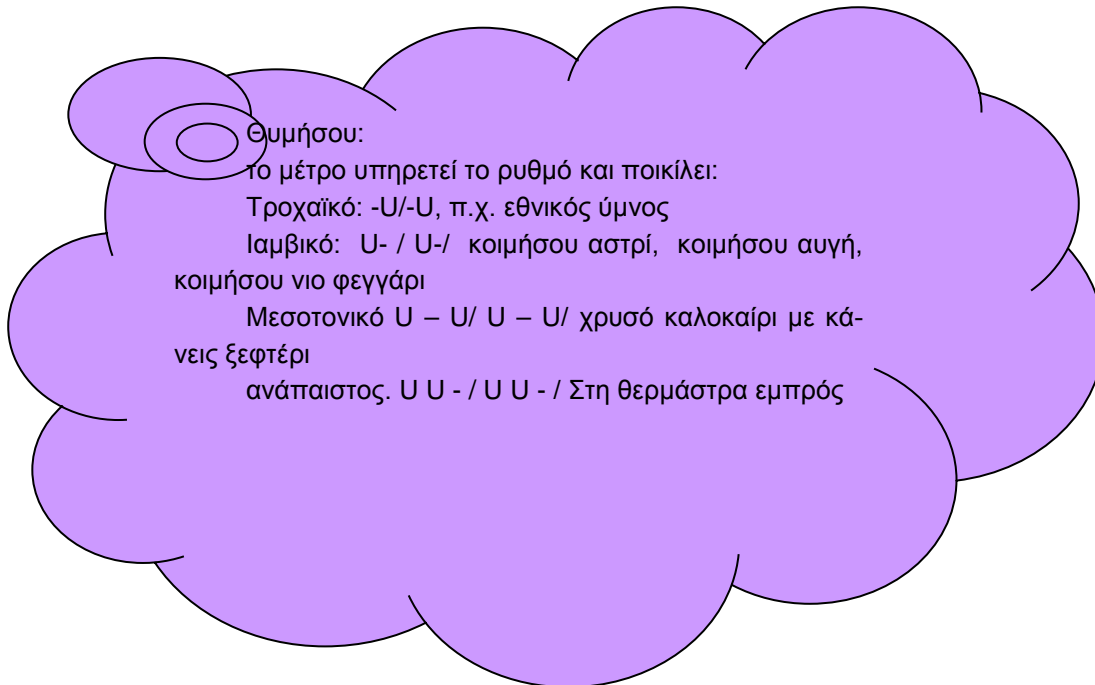
ανάγνωση με ποικιλία έντασης (ψιθυριστά στον πρώτο στίχο ή στροφή, δυνατά στον τελευταίο ή στην επόμενη στροφή και αντιστρόφως).

ανάγνωση χτυπώντας τα χέρια ρυθμικά υπακούοντας το μέτρο του ποιήματος

ανάγνωση με αντικατάσταση των ήχων και συλλαβών με διάφορες φωνούλες, π.χ. σ, λ, μ, ν, ή και συλλαβών λα-λα, φου- φου, μου – μου, έτσι ώστε να εγγράφεται στο μυαλό των παιδιών η αυτόνομη αίσθηση του ρυθμού.

Εντοπισμός διαφορών στην απαγγελία σε σχέση με την ανάγνωση ή απαγγελία ενός γνωστού λαϊκού παραμυθιού. π. χ. η Σταχτοπούτα.

Σημ. Είναι πιθανόν τα παιδιά να αντιληφθούν το ρόλο και τη σημασία στοιχείων ρυθμού και μελωδίας, όπως οι παρηχήσεις, οι συνηχήσεις και η ομοιοκαταληξία. Στην περίπτωση αυτή ο δάσκαλος εκμεταλλεύεται τις νέες συνθήκες και προχωρεί σε συζήτηση αναζητώντας τις ουσιαστικές διαφορές μεταξύ ποιημάτων και αφηγημάτων.

Δραστηριότητα 2^η: οι ήχοι της λέξης, ανάλυση λέξεων

Στόχος: ανάγνωση και διάκριση συμφώνων, φωνηέντων και συλλαβών. Παράλληλα το παιδί αντιλαμβάνεται την ισοδυναμία ήχων και συλλαβών.

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: Τσιριτρό

Ενδεικτική πορεία: Παρουσιάζουμε το ποίημα στον πίνακα σε μεγάλο χαρτί. Κάθε στίχος του ποιήματος συνοδεύεται από τη συμβολική αναπαράσταση του μέτρου. Η αναπαράσταση του μέτρου προσπαθεί να αναδείξει τη λογική του άτονου τονισμένου και της αντιστοιχίας συλλαβής και χτυπήματος χεριών, που θα ακολουθήσει π.χ.

Σε μια /ρόγα α/πό στα/φύλι
/ - U / - U / - U / - U /
Έπεσαν οχτώ σπουργίτες
Και τρωγόπιναν οι φίλοι
Τσίρι-τσίρι τσιριτρό
Τσιριτρί τσιριτρό.

Ενδεικτικές ασκήσεις

Υπενθύμιση: Ζητούμε πάντοτε από τους μαθητές να μάθουν πρώτα να δείχνουν τις συλλαβές ή τις λέξεις του ποιήματος στον πίνακα, ύστερα να τις αναγνωρίζουν ακουστικά και στο τέλος να τις επαναλαμβάνουν και να επιχειρήσουν να τις αντιγράψουν.

1. Αναγνώριση και διάκριση λέξεων στις οποίες χτυπάμε μια φορά τα χέρια (μονοσύλλαβες) *οι, και, σε κ.λπ.*

2. Αναγνώριση και διάκριση λέξεων στις οποίες χτυπάμε δυο φορές τα χέρια (δισύλλαβες), *φίλοι, τσίρι, κ.λπ.*

3. Αναγνώριση και διάκριση λέξεων στις οποίες χτυπάμε τρεις φορές τα χέρια (τρिसύλλαβες) σταφύλι.

4. Επιλέγουμε τις μικρότερες λέξεις (μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες) π.χ. **από, σε, όλη, μέρα, ρώγα** και βεβαίως τις ονοματοποιίες (**τσίρι τσίρι τσιριτρό**) που επαναλαμβάνονται ως ρεφραίν σε κάθε στροφή και ζητούμε από τα παιδιά να απαντήσουν:

α. Ποιά είναι η πιο μικρή λέξη.....**σε, όλη, από**

β. Γιατί; Επειδή έχει δυο μόνο φωνούλες σσσς... εεεεε.

ενώ η λέξη **Ο-λ - η** οοο...λλλ...ηηη έχει τρεις φωνούλες

γ. Βρείτε μια άλλη μικρή λέξη...**από**...

Πόσες φωνούλες διακρίνουμε εδώ; αααα...πππππ. Οοοοο.

Δραστηριότητα 3^η: γράμματα, ανάλυση λέξεων

Στόχος: αναγνώριση γραμμάτων κα ισοδυναμία ήχων και γραμμάτων

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: Τσιριτρό

Ενδεικτική πορεία: Ζητάμε από τα παιδιά να ξεχωρίζουν και να διακρίνουν τη θέση της κάθε φωνούλας (φθόγγου) σε κάθε λέξη από την πρώτη στροφή του ποιήματος. Αρχικά την πρώτη ή την τελευταία και στο τέλος τις ενδιάμεσες.

«Τσιριτρό»

Σε μια ρώγα από σταφύλι

έπεσαν οχτώ σπουργίτες

και τρωγόπιναν οι φίλοι.

τσίρι-τσίρι, τσιριτρό
τσιριτρί, τσιριτρό.

Εχτυπούσανε τις μύτες
και κουνούσαν τις ουρές
κι είχαν γέλια και χαρές
τσίρι-τσίρι, τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό.

Πώπω πώπω σε μια ρώγα
φαγοπότι και φωνή!
Την αφήκαν αδειανή...
τσίρι-τσίρι τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό.

Και μεθύσαν κι όλη μέρα
πάνε δώθε, πάνε πέρα
τραγουδώντας στον αέρα:
τσίρι-τσίρι, τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό...

(Ζ. Παπαντωνίου, Τα χελιδόνια.)

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η: Η λέξη όλη έχει τρεις φωνούλες.

Να βάλουμε στη σειρά τις τρεις φωνούλες για να κάνουμε τη λέξη.

Α. Από ποιά φωνούλα αρχίζει η λέξη οοοοολη;

Β. Με ποιά φωνούλα τελειώνει η λέξη οληρηη;

Γ. Ποιά φωνούλα στη λέξη ολλλλλη μένει στη μέση;

2^η: Η λέξη **από** έχει επίσης τρεις φωνούλες.

Να αντιστοιχήσουμε με τρία μπαλάκια ή με τρία χαρτονάκια τις τρεις φωνούλες.

Το πρώτο μπαλάκι είναι το ααα,

το δεύτερο είναι η φωνούλα πππππ...

ο τρίτο είναι η φωνούλα οοο....

3^η: Λόξι – λόξι- λόξιγκα

λόξιγκα έχει ο λόρδος

λέξη-λέξη λέει δε λέει

λέξη δε λέει και κλαίει.

Λόξι, λέξη, λόρδος, λόρδα

το λαρδί στο λόρδο κλέψαν

και τ' αφήσανε τα σκόρδα.

Α. Ποιός ήχος ακούγεται περισσότερο;

Β. Χρωματίστε το γράμμα που ακούτε πολύ συχνά.

Γ. Γράψτε το γράμμα που ακούτε πολύ συχνά

- 4^η: Σάμος και Σάμη
δου τόνοι σουσάμι
σουσάμι και μέλι
Σουζάνα και Στέλιος
σας φτιάχνω παστέλι.
Α. Ποιός ήχος ακούγεται περισσότερο;
Β. χρωματίστε το γράμμα που ακούτε πολύ συχνά.
Γ. γράψτε το γράμμα που ακούτε πολύ συχνά.

Δραστηριότητα 4^η: φωνήεντα και σύμφωνα (ανάλυση)

Στόχος: Αναγνώριση, προφορά, αντιγραφή δύσκολων συμφώνων (απλών και δίψηφων).

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: όλα τα αστέρια να φωτίζουν τα ταξίδια σου Ικπάλ, του Β. Τασιόπουλου

Ενδεικτική πορεία: Ο μαθητής πρώτα ασκείται να δείχνει τα σύμφωνα στον πίνακα, ύστερα να τα αναγνωρίζει ακουστικά και να τα επαναλαμβάνει και τέλος να τα αντιγράφει.

Χρησιμοποιούνται ως διδακτικό υλικό αποσπάσματα από το προηγούμενο ποίημα, αλλά και από άλλες γνωστές ιστορίες.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

Αναγνώριση συμφώνων (τ,σ,ν,ρ,κ,π, μ, χ, λ, γ,)

Αναγνώριση δυσπρόφερτων συμφώνων (θ,φ,β,δ,ζ,ξ,ψ)

Ασκήσεις προφοράς των δύσκολων συμφώνων.

Να επισημανθούν οι διαφορές στην οπτική τους εικόνα (γραφή) και στην ακουστική τους εικόνα (προφορά).

α. Οι μαθητές παρατηρούν τα χείλη και τη γλώσσα του εκπαιδευτικού που προφέρει με ορθοφωνία τα σύμφωνα.

β. Έλεγχος αναπνοής κατά την ώρα προφοράς των συμφώνων.

γ. Έλεγχος προφοράς για ορισμένα σύμφωνα με τη βοήθεια της φλόγας του κεριού ή μιας κόλλας χαρτιού. Όταν προφέρουμε ορισμένα σύμφωνα η φλόγα σβήνει και η κόλλα χαρτιού κουνιέται δυνατά, π.χ. φ, σ, θ, ενώ όταν προφέρουμε τα σύμφωνα β, χ, κ, π, τ, η φλόγα δεν κουνιέται και το φύλλο δεν κουνιέται.

Με αφετηρία το κελάηδημα των πουλιών αναζητούμε άλλους ήχους, τους οποίους κατατάσσουμε, αφού επιχειρήσουμε τη μεταγραφή τους με λέξεις και γράμματα. (έντομο, φίδι, πλοίο, νερό, αέρας, σκύλος, γάτα κ.λπ.)

Δραστηριότητα 5^η: Δίψηφα φωνήεντα και δίφθογγοι (ανάλυση)

Στόχος: Εκμάθηση δίψηφων φωνηέντων (ει, οι, αι, ου) και δίφθογγων (αι, ευ, υι, ια).

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: τσιριτρό

Ενδεικτική πορεία: Η εκμάθηση των δίψηφων φωνηέντων και των δίφθογγων πρέπει να ακολουθήσει την εκμάθηση όλων των φωνηέντων και των συμφώνων. Δείχνουμε στα παιδιά ορισμένες λέξεις που εμπεριέχουν δίφθογγους και δίψηφα φωνήεντα και διευκρινίζουμε την ανάλυσή τους και τη φωνολογική τους ταυτότητα. Εξηγούμε ότι τα δίψηφα οι, ει, έχουν ίδια φωνημική αξία με το η, το ι και το υ αλλά γράφονται με διαφορετικό τρόπο.

«Τσιριτρό»

Σε μια ρώγα από σταφύλι
έπεσαν οχτώ σπουργίτες
και τρωγόπιναν οι φίλοι.
τσίρι-τσίρι, τσιριτρό
τσιριτρί, τσιριτρό.

Και μεθύσαν κι όλη μέρα
πάνε δώθε, πάνε πέρα
τραγουδώντας στον αέρα:
τσίρι-τσίρι, τσιριτρό,
τσιριτρί, τσιριτρό...
(Ζ. Παπαντωνίου, Τα χελιδόνια.)

Ενδεικτικές ασκήσεις:

Από το παραπάνω ποίημα του Ζ. Παπαντωνίου απομονώνουμε λέξεις που εμπεριέχουν κάποια δίψηφα ή διφθόγγους.

μια, σπουργίτες, φίλοι, κουνούσαν, ουρές, είχαν, γέλια, και, μια, αδειανή, τραγουδώντας.

Επισημαίνουμε ότι ορισμένες λέξεις έχουν ακουστική ομοιότητα αλλά γράφονται διαφορετικά. Π.χ. στις λέξεις φί –λοι, α- δεια-νη, εί –χαν το δίψηφο οι, και ει σε σχέση με το ι και το η.

Δίνουμε μια λίστα φωνηέντων διψήφων και διφθόγγων, όπως:

Ο, ι, ο, αι, ια, σι, το, αι, ει, αι, ια, ρι, μι, νι, αι, ου, ευ.

και χρωματίζουμε τα φωνήεντα και τα δίψηφα που έχουν ίδια (ισοδύναμη) φωνή με το οι και ει.

Επιλογή λέξεων από ένα άλλο κείμενο με δίψηφα ή διφθόγγους. Από την ομάδα λέξεων να αναγνωριστούν και να διαβαστούν, να χρωματιστούν και να αντιγραφούν στο τετράδιο όλα τα δίψηφα φωνήεντα και οι δίφθογγοι.

Στη συνέχεια να χρωματιστούν ή να υπογραμμιστούν τα φωνήεντα, τα δίψηφα και οι δίφθογγοι που έχουν ίδια φωνή.

Θυμήσου: δίψηφα και δίφθογγοι ονομάζονται.....

Ενότητα 2^η: Κεντρικό περιεχόμενο στοχοθεσίας: Ομοιοκαταληξία, βίωση ρυθμού, ανάπτυξη ορθοφωνίας

Δραστηριότητα 1^η: Ρυθμική απαγγελία, ομοιοκαταληξία

Στόχος: βίωση ρυθμού, κατανόηση και εντοπισμός της ομοιοκαταληξίας. Ορθή προφορά δυσπρόφερτων φθόγγων.

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενα: Χρυσό καλοκαίρι, Ν. Χατζηνικολάου, το σκυλί, Γ. Βιζυηνός

Ενδεικτική πορεία:

Τα δυο ποιήματα απαγγέλλονται με βάση το μέτρο από τον εκπαιδευτικό. Ζητάμε από τα παιδιά να χτυπούν ρυθμικά τα χέρια τους ακολουθώντας το μέτρο. Το μέτρο είναι μεσοτονικό στο πρώτο ποίημα και τροχαϊκό στο δεύτερο ποίημα.

Στη συνέχεια ζητάμε να προσέξουν κάποιες λέξεις που μοιάζουν μεταξύ τους στο τέλος κάθε στίχου. Δείχνουμε την ομοιοκαταληξία στην πρώτη στροφή και στη συνέχεια ζητούμε να εντοπίσουν μόνοι τους την παρουσία ομοιοκαταληξίας στις άλλες στροφές. Ζητούμε από τα παιδιά να αναγνωρίσουν ακουστικά, οπτικά τον ήχο και τη συλλαβή ή τις συλλαβές που επαναλαμβάνονται.

Κείμενο 4: Χρυσό καλοκαίρι

Χρυσό καλοκαίρι,
με κάνεις ξεφτέρι.
Ξυπνώ δίνω σάλτο,
βατράχι στο βάλτο.
Τα ρούχα μου ανάποδα,
μιλάω στα τετράποδα.
Κλωτσάω την μπάλα
πρωτιά στην τρεχάλα.
Στη θάλασσα ψάρι
στα βράχια κριάρι.
Σκοτούρες, μαθήματα
τα πήραν τα κύματα.
Μουγκρίζω, γρυλίζω
τον κόσμο αλωνίζω.
Χρυσή κούνια δένω,
στα ουράνια ανεβαίνω,
Αγόρι ατίθασο
καβάλα στον Πήγασο!
«Χρυσό καλοκαίρι», Πατάκης 1998

Κείμενο 5: Σκυλί

Όλη νύχτα στην αυλή
γάβου γάβου το σκυλί
δόστου και γαβγίζει.
Του σπιτιού εδώ αυτός
είναι φύλακας πιστός.
Ποιος δεν το γνωρίζει;
.....
Για να ξέρουν οι κακοί
που γυρνούν εδώ κ' εκεί
κάτι να σουφρώσουν,
πως σαν έμπουν στην αυλή,
θα τους πιάσει το σκυλί
και δεν θα τη γλυτώσουν!
(Απόσπασμα, Γ. Βιζυηνός, Τα παιδικά, Ζήτρος 1998)

Ενδεικτικές ασκήσεις:

Π.χ.1 ομοιοκαταληξίες
καλοκαίρι...ξεφτέρι
Ατίθασο... Πήγασο
Μαθήματα...κύματα

Π.χ. 2
αυλή...σκυλί,
κακοί... εκεί
σουφρώσουν...γλιτώσουν.

1^η: Διάκριση μικρής (απλής) και μεγάλης (πλούσιας) ομοιοκαταληξίας.

Προσπαθούμε να διακρίνουμε τη μικρή και τη μεγάλη ομοιοκαταληξία (πλούσια ή απλή ομοιοκαταληξία) που γίνεται σε μια συλλαβή ή σε δυο ή σε τρεις συλλαβές. Π.χ. **κακοί... εκεί, καλοκαίρι...ξεφτέρι, ανάποδα...τετράποδα**

2^η : Αναγνώριση συγκεκριμένων συλλαβών που αναφέρονται σε λέξεις στο ποίημα. Π.χ. η συλλαβή **-λη-** σε ποια λέξη ακούγεται και σε ποια γράφεται διαφορετικά (σκυλί, αυλή, όλη);

3^η : Αναγνώριση, εντοπισμός δισύλλαβων και τρισύλλαβων λέξεων που ομοιοκαταληκτούν στα ποιήματα.

4^η: Εντοπισμός όμοιων συλλαβών στην αρχή των λέξεων (παραλληλισμών) αλλά και στο εσωτερικό των στίχων και των λέξεων.

Θυμήσου... απλή ομοιοκαταληξία αυτή που περιορίζεται σε μια συλλαβή, π.χ. αυλή...σκυλί, πλούσια ομοιοκαταληξία, αυτή που επεκτείνεται σε περισσότερες συλλαβές, π.χ. ανάποδα..τετράποδα και ομοιοκαταληξία ηχώ, αυτή που στηρίζεται σε επανάληψη ολόκληρης λέξης που εμπεριέχεται στον ομοιοκαταληκτούντα στίχο, π.χ.

Έλα απόψε στου **Αλφόνσου**,
Φέρε και συνάδε **λφόν σου**

Δραστηριότητα 2^η : Δημιουργικότητα και ομοιοκαταληξία

Στόχος: Ανάπτυξη δημιουργικότητας και φαντασίας

Επίπεδο: πρώτη και δεύτερη ομάδα

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η: Δημιουργία ομοιοκαταληξίας από την πλευρά των παιδιών, π.χ. τα παιδιά βρίσκουν λέξεις που τελειώνουν σε -ακι, σε -ίκι, -αρι κ.λπ.

2^η : Εύρεση άλλων λέξεων που αντικαθιστούν τις ομοιοκαταληξίες που υπάρχουν στα δυο ποιήματα. Για παράδειγμα στο πρώτο ποίημα, η λέξη «μαχαίρι» ποια ομοιοκατάληκτη λέξη μπορεί να αντικαταστήσει; Η λέξη χρήματα; Οι λέξεις μурμουρίζω, πηγαίνω, κατεβαίνω;

3^η: Μπορεί επίσης η δραστηριότητα να υποστηριχτεί με την παρουσία ειδικών καρτών – λέξεων στις οποίες το παιδί εντοπίζει την ομοιοκαταληξία. Η όλη δραστηριότητα παίρνει τη μορφή

παιγνιδιού. Παρουσιάζουμε μια τριάδα ή τετράδα ή πεντάδα καρτών- λέξεων από το ποίημα στην αρχή και ζητούμε από τα παιδιά να βρουν τη λέξη που ταιριάζει ή που δεν ταιριάζει λόγω ομοιοκαταληξίας. Το παιδί που βρίσκει στη σωστή απάντηση κερδίζει και το παιγνίδι επαναλαμβάνεται για όλα τα παιδιά. π.χ. σουφρώσουν – γλιτώσουν, αυλή κ.ο.κ.

4^η: Από τις ομοιοκατάληκτες λέξεις που ανακάλυψαν τα παιδιά προχωρούν στην κατασκευή του πρώτου στιχουργήματος με τη βοήθεια κατάλληλων παροτρύνσεων – ερωτήσεων του εκπαιδευτικού.

Π.χ. Συγκεντρώθηκαν από τους μαθητές οι λέξεις σε –ικι.

Ποντίκι, μανίκι, σκουλήκι, θήκη, αποθήκη, καθίκι, κατσίκι, φρίκη, χαλίκι.

Πού κρύφτηκε το ποντίκι;

Απάντηση: σε μια αποθήκη

Πού αλλού;

Απάντηση: Μέσα στο μανίκι

Τι έγινε μετά;

Απάντηση: Κατάπτε ένα χαλίκι.

Μπορώ να ξεκινήσω και να κατασκευάσουμε το πρώτο πεντάστιχο:

Νάτο το μικρό ποντίκι

που πήγε στο μανίκι

και κρύφτηκε στην αποθήκη

και ω τι φρίκη

κατάπτε ένα σκουλήκι!

Δραστηριότητα 3^η : Φωνήματα

Στόχος: Το παιδί αποκτά σταδιακά τη φωνημική επίγνωση. Κατανοεί το μηχανισμό της ανάγνωσης που στηρίζεται στη σχέση φωνημάτων και γραμμάτων και κατανοεί το μηχανισμό σύνθεσης και λέξεων με τη βοήθεια του συλλαβικού μέτρου.

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: Χρυσό καλοκαίρι, Ν. Χατζηνικολάου

Ενδεικτική πορεία:

Επιχειρούμε ποικιλότερες αναγνώσεις του ποιήματος. Επιλέγουμε ποιήματα στα οποία δίνεται έμφαση στη μορφολογία (σημαίνουν) των λέξεων και όχι στο περιεχόμενο (σημαινόμενο), πράγμα που ευνοεί την αβίαστη ηχητική πρόσληψη. Μετά από πολλές ρυθμικές αναγνώσεις τα παιδιά καταφέρνουν να ακολουθούν άνετα τη ρυθμική ανάγνωση του ποιήματος.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η: Στον πίνακα αποτυπώνεται ο ρυθμός του ποιήματος δηλαδή ένα απλό τροχαϊκό μέτρο— u – u ή ένα μεσοτονικό U – U, όπως είναι και η σπάνια περίπτωση στο ποίημα με τίτλο Χρυσό καλοκαίρι. Με αυτό το συμβολισμό των συλλαβών που αντιστοιχεί με αυτόν του μέτρου μετρούμε τα χτυπήματα, ένα για κάθε συλλαβή και κατατάσσουμε τις μικρές και μεγάλες λέξεις. Π.χ.

Χρυσό καλοκαίρι

Χρυσό κα /λο και ρι,
U - U / U - U
με κάνεις/ ξε-φτέ-ρι.
U - U / U - U
Ξυ-πνώ δί /νω σά-λτο,
U - U / U - U
Βα-τρά-χι /στο βά-λτο.
U - U / U - U

2^η: αναζήτηση ολιγοσύλλαβης αρχικά και πολυσύλλαβης λέξης αργότερα για τις οποίες δίνεται το μέτρο.

π.χ. **τα**, μονοσύλλαβη λέξη, ένα χτυπήμα
ρούχα, δισύλλαβη λέξη, δύο χτυπήματα
βατράχι, τρισύλλαβη λέξη, τρία χτυπήματα
τετράποδα, τετρασύλλαβη λέξη, τέσσερα χτυπήματα

3^η: Δείχνει τη συλλαβή **τε** από τη λέξη τετράποδα, διαβάζει την ίδια συλλαβή που του δείχνουμε, αναλύει τη συλλαβή σε φωνήματα και γράφει τη συλλαβή που του ζητάμε.

4^η: Συνδυασμός του γράμματος **τ** για παραγωγή απλών συλλαβών, π.χ. **τ +ι= τι, τ+ ο= το** κ.ο.κ. δημιουργούμε τις συλλαβές **τι, το**

5^η: Συνδυασμός του γράμματος **κ** για παραγωγή απλών συλλαβών, όπως κα, κο, κι, κε, κη, κυ. Ζητούμε από τα παιδιά να συνθέσουν με βάση τις συλλαβές αυτές λέξεις που ήδη γνωρίζουν, π.χ. κάτι, κακό, τόκο, κ.λπ.

6^η: Συνεχίζουμε με τα υπόλοιπα γράμματα κατά τον ίδιο τρόπο.

7^η: Ψάχνουμε στο ποίημα τις συλλαβές που θέλουμε, π.χ. πού βρίσκεται η συλλαβή **σο**, η συλλαβή **τε**, η συλλαβή **κα**, κ.λπ.

Σημείωση 1. Η άσκηση 1, 2, και 3 καλό είναι να εφαρμόζεται σε στίχους, όπου υπάρχει σχεδόν αντιστοιχία μέτρου και τονισμού και οι λέξεις ταυτίζονται με τα δυο χτυπήματα ή ένα και μια άρση. Είναι κάτι που διευκολύνει το συλλαβισμό, αλλά και την αντίληψη των παιδιών για το ρόλο της συλλαβής στη σύνθεση των λέξεων, π.χ.

Ο παππούλης σαν κοπέλι
κάθε μέρα πάει στ' αμπέλι.
- U - U - U - U

Το σκαλίζει, το ποτίζει
και το διπλοκαθαρίζει.

Και το Μάη με τους ανθούς
κορφοκόβει τους βλαστούς.

Ενότητα 3^η : Κεντρικό περιεχόμενο στοχοθεσίας: αφαίρεση, ανάλυση και πρόσθεση λέξεων με βάση τις συλλαβές.

Δραστηριότητα 1^η: Συλλαβές

Στόχος: Αφαίρεση συλλαβής και φωνήματος

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενα: Αποσπάσματα ποιημάτων των Θ. Χορτιάτη, Α. Κούνα και Γ.Μ. Μαρίνου

Κείμενο 6: Η γιαγιά ψωμί ζυμώνει

Η γιαγιά ψωμί ζυμώνει
Και στο σπίτι της ζει μόνη

.....
και καμιά φορά θαμποί
η γιαγιά θα βγει θα μπει

.....
Το ταχύ ταχιά τα χύνει,
Μέλι γάλα και ταχίни

2^ο απόσπασμα

Το πήρανε τα κύματα
το «κα» από το καράβι
κι έγινε ραπτομηχανή
που αντί να πλέει ράβει.
(Θ.Χορτιάτη, Παιγνιδόλεξα, Καμπανάς, 1987)

3^ο απόσπασμα

Κείμενο 7: Το στοιχειό από τη Χίο

Μια φορά στη Χίο Χιο
Ήτανε, λέει, ένα στοιχειό
κι έτρωγε όλες τις κοπέλες
με τις δυο του τις μασέλες.

Και μια μέρα το στοιχειό
τρώει μαστίχα μες στη Χιο
και δεν τρώει κοπέλες
του κολλήσαν οι μασέλες.
(Γ. Μ. Μαρίνος, Τα τραγούδια μου, Κέδρος, 1994)

4^ο απόσπασμα

Σαν τι
σαν κρέμα
σαν τη γη
κρέμα σαντιγί
κρέμασαν τη γη.
(Άρης Κούνας, Τα μήλα του γλυκού νερού, Δελφίни, 1996)

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η: Αρχίζουμε με τη διπλή απαγγελία του 2^{ου} αποσπάσματος που ευνοεί το διδακτικό μας στόχο. Η απαγγελία θα πρέπει να είναι εκτός από απαγγελία κατανόησης, και ρυθμική.

Ρωτάμε τους μαθητές:

Ποιο κομματάκι από τη λέξη έκλεψαν τα κύματα;

Ποιο κομματάκι απόμεινε από το καράβι;

Σε τι μεταμορφώθηκε η λέξη καράβι μόλις της κόψανε τα κύματα το κομματάκι (συλλαβή) – κα-;

2^η: Ζητούμε από τους μαθητές να αφαιρέσουν μια ή και δυο συλλαβές από τις παρακάτω λέξεις, πατέρας, караβίδες, караγιώργος, δορυφόρος, θυμώνει.

Π.χ. πα-τέρας, кара-βίδες, δορυ-φόρος, θυ-μώνει, φωσ-φόρος,

Τι παρατηρείτε;

3^η: Διαβάζουμε το τελευταίο απόσπασμα. Επιχειρούμε την διαίρεση της λέξης σαντιγί σε τρία μέρη. Τι παρατηρούμε.

Επιχειρούμε και το ίδιο με τη λέξη κρέμασαν, αλλά σε δυο κομμάτια. Τι παρατηρούμε;

Δραστηριότητα 2^η : Ομοηχίες – ομώνυμα

Στόχος: Διάκριση λέξεων με ακουστική ομοιότητα και διαφορετικό νόημα, διάκριση λέξεων με ακουστική ομοιότητα και διαφορετική ορθογραφία.

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενα: Παιγνιδόλεξα της Θ. Χορτιάτη

Ενδεικτική πορεία: Διαβάζουμε ποιήματα τα οποία εναρμονίζονται μορφολογικά με τους στόχους της δραστηριότητας.

1^ο απόσπασμα

Η γιαγιά ψωμί ζυμώνει
Και στο σπίτι της ζει μόνη

.....
και καμιά φορά θαμποί
η γιαγιά θα βγει θα μπει

.....
Το ταχύ ταχιά τα χύνει,
Μέλι γάλα και ταχίνι.

2^ο απόσπασμα

Πήρα άριστα με τόνο
γιατί ψάρεψα έναν τόνο
που είχε βάρος ένα τόνο

εκτονώθηκε εντόνως
και με τόνωσε ο τόνος
σ' άτονο τραγούδι όμως
λίγο μου 'φυγε ο τόνος.

3^ο απόσπασμα

της παρέας μου τα μέλη
τρων από μελίτσι μέλι

κι εγώ της γιαγιάς τα μέλη
σαν πονούν τα' αλείφω μέλι

δε με μέλει για το μέλι
μα το μέλλον τι μας μέλει.

Θ. Χορτιάτη, Παιγνιδόλεξα, Καμπανάς, 1987).

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η: Παραθέτουμε λέξεις με ακουστική ομοιότητα και διαφορετικό νόημα και εξηγούμε τη διαφορετική τους σημασία., π.χ. μήλα –μίλα, χίλια, χείλια, βάζο- βάζω, παγόني- παγώνει κ.λπ.

2^η: Εντοπισμός του φαινομένου από τα παιδιά στα τρία αποσπάσματα

3^η : Παραθέτουμε λέξεις με ακουστική ομοιότητα και διαφορετική ορθογραφία,
π.χ. φίλη-φίλοι, καλοί-καλή, κέρινη-κέρινοι, μέλι, μέλει, λύπη, λείπει, κλίμα, κλήμα.

Ζητούμε από το παιδί να διακρίνει τις διαφορές.

4^η: Τα παιδιά εντοπίζουν το φαινόμενο αυτό σε λέξεις στα παραπάνω αποσπάσματα, χρωματίζουν τις λέξεις και τις συλλαβές με ακουστική ομοιότητα και αντιγράφουν τις λέξεις.

5^η: Ζυμώνει και ζει μόνη, θαμποί και θα μπει, ταχίνι και τα χύνει, είναι λέξεις που εντοπίζονται σε αμέσως προηγούμενα ποιήματα:

Τι παρατηρούμε; η μια λέξη γίνονται δυο και ακούμε τους ίδιους ήχους, αλλά το νόημα είναι διαφορετικό.

3^η: Να βρεθούν τέτοιες λέξεις στο τρίτο και στο τέταρτο απόσπασμα της προηγούμενης δραστηριότητας.

π.χ. σαντιγύ, σαν τη γη...κρέμα σαντιγύ, κρέμασαν τη γη

4^η: Να βρεθούν και άλλες τέτοιες λέξεις. Οι μαθητές προσπαθούν να θυμηθούν ανάλογα παραδείγματα.

Θυμήσου... οι λέξεις που προφέρονται το ίδιο, αλλά έχουν διαφορετική σημασία λέγονται ομώνυμα

Δραστηριότητα 3^η: Αφαίρεση και πρόσθεση συλλαβής ή φωνήματος σε λέξεις

Στόχος: Αφαίρεση λέξεων με βάση τις συλλαβές και τα γράμματα

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: Το παπί της Π. Παμπούδη

Κείμενο 8: Το παπί

Μια φορά ένα παπί
είχε χάσει ένα Πι
είχε μείνει με το Πα
κι έλεγε όλο «Πα-Πα- Πα».

Περπατούσε, προχωρούσε
και κοιτούσε και ρωτούσε:
που θα βρω, ποιος θα μου πει
ένα Πι, ωραίο Πι;

Έψαξε σ' όλα τα μέρη
βρήκε Πι από το Πιπέρι
βρήκε Πι από Πιπίλα
και το έπιασε τσαντίλα.

Βρήκε Πι από Πιρούνι
βρήκε Πι από Πιτσούνι
βρήκε Πι από Πινέζα
και το πάτησε- και τέζα!

Τέλος, φόρεσε ένα Νι
ένα Νι από Πανί
κι ήταν πια, χωρίς το Πι,
ένα Πάνινο Παπί!
(Παυλίνα Παμπούδη, Παραμυθοτράγουδα και καληνύχτες, Πατάκης, 2000)

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η: Προηγούνται οι ερωτήσεις κατανόησης του ποιήματος:

Για ποιόν μιλάει το ποίημα;
Τι έπαθε το παπί;
Λέει ψέματα ή αλήθεια;
Τι έκανε στο τέλος;

2^η: Ζητούμε από τα παιδιά να συγκεντρώσουν έναν αριθμό λέξεων από το ποίημα που αρχίζουν από τη συλλαβή –πι-, όπως πι πέρι, πι πί λα, πι νέζα, πι ρούνι, πιτσούνι,, και ζητούμε από τα παιδιά να εντοπίσουν τις όμοιες συλλαβές.

3^η: Ζητούμε από τα παιδιά να αναγνωρίσουν τη συλλαβή πι ακουστικά και να γράψουν όσες λέξεις ξέρουν που την εμπεριέχουν, ε πι μονή, τα πί, πί σω.

4^η: Ζητούμε από τα παιδιά να γράψουν όσες λέξεις ξέρουν που αρχίζουν από τη συλλαβή –πι, π.χ. πιερρότος, πιλότος, πιράνχας, πινέλο, πίπα, πιστός, πίπα

5^η: Κάτι ανάλογο κάνουμε και με τη συλλαβή –νι- που εντοπίζεται σε άλλες λέξεις του ποιήματος.

Ενότητα 4^η : Κεντρικό περιεχόμενο στοχοθεσίας:

Ο μαθητής κατανοεί τη διαδικασία ανάλυσης, σύνθεσης λέξης και συλλαβής, καθώς και την αφαίρεση, την πρόσθεση, την αντιστροφή και αντικατάσταση συλλαβών και φωνημάτων.

Δραστηριότητα 1^η: Γράμματα, φθόγγοι και συλλαβές

Στόχος: αναγνώριση γραμμάτων και κατανόηση αντιστοιχίας ήχου και γράμματος. Εκμάθηση της σχέσης γραμμάτων και λέξης

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενα: «Η περιπέτεια του μικρού Αλέξανδρου και της μεγάλης του παρέας»
Ομάδα Πειραματικής Λογοτεχνίας. Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2005

Ο Αλέξανδρος, ο μικρός μας φίλος ξυπνάει και βρίσκεται μοναχός του σε ένα μεγάλο άγνωστο δωμάτιο. Κοιτάει δεξιά και αριστερά και δεν βλέπει τους αγαπημένους του φίλους. Αρχίζει να φοβάται... Δεν έχει καταλάβει ότι βρίσκεται μέσα σε μια μεγάλη βιβλιοθήκη... Περπατάει στο δωμάτιο με βαριεστημένο ύφος... Γύρω του υπάρχουν μόνο ράφια με βιβλία. ...Γυρνάει το κεφάλι του δεξιά και αριστερά και μονολογεί μεγαλόφωνα:

-Θέλω πολύ- πολύ
γράμματα να διαβάζω,
τα παραμύθια μόνος μου
να λέω, να φωνάζω.
Να στέλνω γράμματα πολλά
στους φίλους που γνωρίζω
και τις ταμπέλες όταν δω,
καλά να συλλαβίζω.

Τις εικόνες στα βιβλία μου
κοιτάζω και θαυμάζω.
Μα να 'ξερα τα γράμματα
λιγάκι να διαβάζω;
Βασιλοπούλες, μάγισσες,
νεράιδες δεν μιλάνε
και στέκονται βουβές
μες στις σελίδες να κοιτάνε!

Τότε, ξαφνικά ακούγεται μια φωνή, ανοίγει ένα παράθυρο και εμφανίζεται στο δωμάτιο η αγαπημένη νεράιδα του μικρού Αλέξανδρου. Τον κοιτάει και του μιλάει τρυφερά:

- Μικρέ μου, Αλέξανδρε! Έλα μη φοβάσαι! Είμαι μαζί σου! Θα σου χαρίσω κάτι που τόσο πολύ αγαπάς, του είπε η νεράιδα.

- Καλά πάλι εδώ είσαι εσύ; Καλά, εσύ όλα τα ξέρεις, αλλά εγώ θέλω...είπε ο Αλέξανδρος χωρίς να τελειώσει τη φράση του... Τι Θέλω; Θέλω να μάθω να διαβάζω! φώναξε ο Αλέξανδρος

- Έλα και θα δεις! του είπε η νεράιδα και παίρνοντας από το χέρι τον Αλέξανδρο τον οδηγεί στο αραχνιασμένο πατάρι. Εκεί στη μέση μόλις που διακρίνεται ένα παλιό σκαλιστό σεντούκι. Η νεράιδα κοντοστέκεται και λέει:

- Εμπρός λοιπόν Αλέξανδρε! Μέσα σε αυτό το παλιό σεντούκι, βρίσκεται ένα παράξενο και μαγικό βιβλίο. Μέσα στο βιβλίο κρύβεται ένας μεγάλος θησαυρός. Κρύβεται το μυστικό της ανάγνωσης, είπε η νεράιδα και τσουπ!!! εξαφανίστηκε.

Ο Αλέξανδρος χωρίς να χάσει καιρό, ορμάει στο μπαούλο και βρίσκει το βιβλίο. Το παίρνει με χαρά και αγωνία στα δυο του χέρια, κάθεται πάνω στο μπαούλο και το ξεφυλλίζει. Το κοιτάει και το ξανακοιτάει. Το κοιτάει από μπροστά κι από πίσω, το κοιτάει ανάποδα, μα τίποτα! Δεν καταλαβαίνει τίποτα! Στο τέλος κουράστηκε, βαρέθηκε και ξεχάστηκε... Κάποια στιγμή θυμήθηκε τη νεράιδα. Γύρισε να τη δει, αλλά εκείνη είχε εξαφανιστεί.

Ήταν πλέον απελπισμένος. Πως διαβάζουν ένα βιβλίο; ρώτησε δυνατά! Τι θα κάνω τώρα; Λες να με κορόιδεψε η καλή νεράιδα, ή μήπως μου είπε κάτι και δεν κατάλαβε;

Ήταν έτοιμος να βάλει τα κλάματα. Και τότε... Κάτι το παράξενο άρχισε να συμβαίνει! Το βιβλίο που κρατούσε στα χέρια του άρχισε να ταρακουνιέται, να αλλάζει σχήμα, χρώμα και μορφή. Δεν ήταν πια το ίδιο. Κάτι είχε αλλάξει. Κουνήθηκε δυο φορές, ξέφυγε από τα χέρια του και έπεσε στο πάτωμα.

Από μέσα πετάχτηκε ένα παράξενο ζευγάρι. Μια γυναίκα κι ένας άντρας. Σε ζευγάρι χορευτικό

Η γυναίκα άρχισε να τραγουδάει.

-Γραμματική με λένε
κι όταν οι λέξεις κλαίνε
τους ήχους βάζω στη σειρά
κι οι λέξεις είναι μια χαρά.

Ο άντρας της συνέχισε με πιο μπάσα φωνή.

-Συντακτικό με λένε
κι όταν οι φράσεις κλαίνε
τις λέξεις βάζω στη σειρά
και βγαίνει νόημα σωστά.

Και πριν ο Αλέξανδρος καταλάβει καλά-καλά τι γίνεται, το παράξενο ζευγάρι κάνει μια τσουπ!!! Κι εξαφανίζεται.

Ο Αλέξανδρος έμεινε με ανοιχτό το στόμα! Δεν πρόφτασε ούτε να μαζέψει από κάτω το βιβλίο. Άκουσε μόνο τις χαρούμενες φωνές της παρέας του, που τον έψαχναν.

- Αλέξανδρε! Αλέξανδρε, διάβασε και σε μας το βιβλίο! Πες μας τι λέει, του είπαν με μια φωνή

Ο Αλέξανδρος πήρε το βιβλίο, το κοίταξε με προσοχή και φώναξε δυνατά.

-Πω πω πω ! Πω πω πω !

Τι χρώματα! τι γράμματα!

τι συλλαβές ! τι λέξεις.!

Προσπάθησε για μια ακόμη φορά να διαβάσει μα δεν τα κατάφερε. Και πώς να τα καταφέρει αφού στο βιβλίο γίνονταν χαλασμός κόσμου! Μόλις που κατάφερε να ακούσει κάτι που ερχόταν μέσα από το βιβλίο.

-Αλέξανδρε, Αλέξανδρε, δε θες με μας να παίξεις; φώναξαν με πονηρό χαμόγελο οι φωνούλες, οι συλλαβές και οι λέξεις.

Ο Αλέξανδρος δεν πρόλαβε να απαντήσει και φρρραασστ!!! χιλιάδες φωνούλες, συλλαβές και λέξεις το σκάσαν από το βιβλίο και άρχισαν τα τρελοπαιγνίδια τους. Ξέρετε εσείς εκείνες τις απίθανες πιρουέτες, τις ακροβατικές περιστροφές και τις απίθανες χορευτικές φιγούρες...

Πριν προλάβει να πάρει ανάσα ο Αλέξανδρος, να 'σου και να περνούν από μπροστά του, κάποιες τρελλοσυλλαβές. Το *γω, καμαρωτό, το Πα σαν τον παπά, το το σαν τον Τοτό*. Και δώστου να τραγουδούν και να χορεύουν:

Πα και πα σαν τον παπά
μπαίνω πρώτο στη σειρά.
Γω και γω σαν τη Γωγώ
εγώ στη μέση θα σταθώ!
Το και το σαν τον Τοτό
στο τέλος γρήγορα να μπω
να φας ωραίο παγωτό!

Σε λίγο κι άλλες τρελλοσυλλαβές να κόβουν βόλτες από μπροστά του και να λένε τραγουδάκια.

Το λο, όλο τραλαλό, το μπα σαν τον μπαμπά, το νι σαν το νινί. Και όλα να λένε τα τραγουδάκια τους.

Μπα και μπα σαν το μπαμπά
μπαίνω πρώτο στη σειρά
λο και λο σαν τραλαλό
εγώ στη μέση θα σταθώ!
Νι και νι σαν το νινί
γρήγορα μες στη γραμμή
μεμιάς μπαλόني να φανεί!

Τα τραγούδια και οι χοροί δεν είχαν τελειωμό! Κι ο Αλέξανδρος κοιτούσε χωρίς να βγάζει άχνα.

Τώρα ήταν η σειρά για το λα σαν το λαλά και το μπα σαν τον Αλή- μπαμπά.

Μια το λα και μια το μπα
Παίζουμε τα βαρελάκια
Μια το λα μπροστά
μία λάμπα γίνεται
Μια το μπα μπροστά
Μία μπάλα γίνεται.

Νάσου σε λίγο και η φωνούλα φφφ! με το φίλο της τον κολλητό το γράμμα φι.

- Είμ' εγώ το γράμμα φι
έρχομαι στο πι και φι
θα φωλιάσω στη Φανή
κι άμα θέλω στη Φιφή
κι ίσως και στη Φωτεινή.

Εμφανίζεται η φωνούλα ξξξ! με το φίλο της τον κολλητό, το γράμμα ξι.

Είμαι εγώ το γράμμα ξι
Ξαπλώνω στα ταξί
ξύνω, ξύνω και ξυπνώ
ξυλοκόπους και ξιφίες
ξωτικά και αταξίες.

Το τρελό πανηγύρι κράτησε ώρες. Κάποια στιγμή όμως οι φωνούλες, τα γράμματα, οι συλλαβές και οι λέξεις κουράστηκαν. Είπαν να γυρίσουν πίσω να μπουν στο βιβλίο. Μπήκαν αργά-αργά μέσα στις σελίδες. Μα δεν μπορούσαν έτσι κουρασμένα που ήταν, να βρουν τη θέση τους! Μετά από τέτοιο γλέντι πού μυαλό για σειρά, για τάξη και οργάνωση! Σπρώχνονταν, μπερδεύονταν και παραπατούσαν! Πήγαιναν σε άλλες λέξεις, σε άλλες φράσεις και σε άλλες σελίδες... Πανζουρλισμός!!!

Το -όδι έλεγε κλαίγοντας:

-Τι κακό, τι τρομερό
έχασα το γράμμα ρο
κι αντί να με φωνάζουν ρόδι
με φωνάζουν όλοι
πότε βόδι, πότε πόδι.

Το γάμα κάθεται σε μια γωνιά και κλαίει. Είναι πολύ λυπημένο. Πήγε στο -άλα για να κάνει το γάλα, αλλά εκείνο θυμωμένο το έδιωξε λέγοντας:

-Εγώ δεν είμαι γάλα για παιδιά. Εγώ ψάχνω το σίγμα, για να γίνω μια μεγάλη σάλα.

Το λάμδα είναι απαρηγόρητο. Το κάπα και το σίγμα ήρθαν πιο μπροστά, έπιασαν καλύτερη θέση και τώρα το κοροϊδεύουν.

Κάπα - Δεν τα θέλω όλα
ούτε αγαπώ τη Λόλα
μισώ τη λέξη φόλα
και ερωτεύομαι τη κόλλα.

Σίγμα - *Εγώ τα θέλω όλα*
την αγαπώ τη Λόλα
αλλά δεν ταιριάζω μ' όλα
μοναχά στη σόλα.

Το θέαμα ήταν διασκεδαστικό! Ο Αλέξανδρος και η παρέα του παρακολουθούσαν χωρίς να βγάλουν άχνα. Όμως όλοι τους ήταν κουρασμένοι! Τα γράμματα και οι συλλαβές ήταν πλέον άφωνοι. Οι λέξεις έκλαιγαν, δεν είχαν νόημα πια. Κανείς δεν καταλάβαινε τίποτα. Κυκλοφορούσαν συνέχεια παράξενες λέξεις, λέξεις που δεν τις είχε ξανακούσει κανείς ποτέ του.

-αλάσθας [θάλασσα] -ολίης [ήλιος] -αιασάνθα [αθανασία] -άριμνα [Μαρίνα] -πιθύραμα [παραμύθι] – οσαλ {σόλα}

Ο Αλέξανδρος κάθισε στην άκρη απελπισμένος. Δεν καταλάβαινε τίποτα.

-Αχ! πού είσαι κυρά-Γραμματική και κυρ-Συντακτικό; Αχ! ας ερχόσασταν για λίγο να με βοηθήσετε, είπα με παράπονο.

Τι ήταν να το πει; Δεν πρόφτασε καλά - καλά να πάρει ανάσα και εμφανίστηκαν μπροστά του η κυρά-Γραμματική και ο κυρ-Συντακτικός. Πήραν το βιβλίο και στρώθηκαν στη δουλειά. Έβαλαν τη φωνή στο κάθε γράμμα, την κάθε συλλαβή και την κάθε λέξη στη σωστή θέση. Το βιβλίο ήταν έτοιμο πια να διαβαστεί. Όλοι ήταν χαρούμενοι.

Ο Αλέξανδρος πήρε χαρούμενος στα χέρια του το βιβλίο. Οι φίλοι του έκαναν ένα μικρό κύκλο γύρω του. Ο Αλέξανδρος κάθισε στην παλιά πολυθρόνα της γιαγιάς, ξερόβηξε όπως η δασκάλα στο σχολείο κι άρχισε να διαβάζει αργά και καθαρά για να τον ακούει όλη η παρέα του. Ήταν όλοι τους χαρούμενοι κι ευτυχισμένοι... πολύ περισσότερο ο μικρός Αλέξανδρος που άρχισε πλέον να μαθαίνει να διαβάζει.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^ο Αναζήτηση και εντοπισμός του γράμματος ρ ή π ή σ στα ποιήματα του κειμένου.

2^ο Εντοπισμός και αναγνώριση του ίδιου γράμματος στα αφηγηματικά μέρη της ιστορίας.

3^ο Μπορούμε να έχουμε τα 24 γράμματα του αλφαβήτου σε έτοιμες κάρτες του εμπορίου ή φτιαγμένες από τη δασκάλα και τα παιδιά. Ζητούμε από τα παιδιά να αναγνωρίσουν όσο περισσότερα γράμματα μπορούν από τα 24 γράμματα της αλφαβήτας.

4^η Αναγνώριση αντιστοιχίας γραμμάτων και φωνημάτων σε διπλά γράμματα, σε δίψηφα σύμφωνα και φωνήεντα και σε διφθόγγους, στις παρακάτω στροφές:

Είμαι εγώ το γράμμα ξι
Ξαπλώνω στα ταξί
ξύνω, ξύνω και ξυπνώ
ξυλοκόπους και ξιφίες
ξωτικά και αταξίες.

Είμ' εγώ το γράμμα φι
έρχομαι στο πι και φι
και φωλιάζω στη Φανή
Και στο φως και στη Φιφή
Στα φιλιά στη Φωτεινή.

Δραστηριότητα 2^η :ανάλυση και σύνθεση λέξεων με βάση τις συλλαβές.

Στόχος: Το παιδί αναλύει και συνθέτει λέξεις με βάση τα γράμματα και τις συλλαβές, είτε στην αρχή είτε στο τέλος των λέξεων.

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενα: Η περιπέτεια του μικρού Αλέξανδρου και της μεγάλης του παρέας

Ενδεικτική πορεία: Επιλέγουμε από την παραπάνω ιστορία τα στιχάκια, στα οποία επισημαίνεται με παιγνιώδη τρόπο η ανάλυση και η σύνθεση της λέξης με βάση την προσθήκη και αφαίρεση συλλαβών.

Συγκεκριμένα:

Πα και πα σαν τον παπά
μπαίνω πρώτο στη σειρά.
Γω και γω σαν τη Γωγώ
εγώ τη μέση αγαπώ.
Το και το σαν τον Τοτό
στο τέλος γρήγορα να μπω
να φας ωραίο παγωτό.

Μπα και μπα σαν το μπαμπά
μπαίνω πρώτο στη σειρά
λο και λο σαν τραλαλό
εγώ τη μέση αγαπώ
Νι και νι σαν το νινί
γρήγορα μες στη γραμμή

Μια το λα και μια το μπα
Παίζουμε τα βαρελάκια;
Μια το λα μπροστά
μία λάμπα γίνεται
Μια το μπα μπροστά
Μία μπάλα γίνεται.

Τι κακό, τι τρομερό
έχασα το γράμμα ρο
κι αντί να με φωνάζουν ρόδι
με φωνάζουν όλοι
πότε βόδι, πότε πόδι.

Κάπα - Δεν τα θέλω όλα
ούτε αγαπώ τη Λόλα
μισώ τη λέξη φόλα
και ερωτεύομαι τη κόλλα.

Σίγμα - Εγώ τα θέλω όλα
την αγαπώ τη Λόλα
αλλά δεν ταιριάζω μ' όλα
μοναχά στη σόλα.

Γραμματική με λένε
κι όταν οι λέξεις κλαίνε
τους ήχους βάζω στη σειρά
κι οι λέξεις είναι μια χαρά.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η παγωτό, μπαλόني, μπάλα, λάμπα. Οι παραπάνω λέξεις παρουσιάζονται στα αντίστοιχα ποιήματα και αναπτύσσονται σε συλλαβές. Μπορούμε να επαναλάβουμε τον ίδιο τρόπο και να κάνουμε μόνοι μας τη λέξη.

A. Αντιγραφή των τριών συλλαβών της λέξης παγωτό, μπαλόني, λάμπα, μπάλα.

B. Στις λέξεις λάμπα και μπάλα επισημαίνουμε τη σειρά των συλλαβών και τη διαφορετική λέξη που δημιουργείται.

Γ. Ανάγνωση του αποσπάσματος που μιλάει για τη Γραμματική, όπου αναφέρεται ο βασικός κανόνας σχηματισμού και σύνθεσης των λέξεων.

2^η Προσθέστε στο κομμάτι – όδι και - όλα το γράμμα που προστίθεται στο ποίημα. Τι παρατηρούμε; Σχηματίζονται οι λέξεις ρόδι, βόδι, πόδι και Λόλα, σόλα, φόλα/κόλλα.

3^η Αντιγραφή των λέξεων που υπάρχουν στα ποιήματα και αναζήτηση και άλλων λέξεων, π.χ. – όνος (τ, π, μ, φ) – ατι (κ, μ,) – αλι (σ, χ), -αλα (σ, γ), –ανι (τ, π, μ, φ)

4^η Σύνθεση λέξεων με βάση τα γράμματα στη μέση της λέξης και στο τέλος.

Π.χ. σόλα, σ-λα, σο-α, σολ-, όλα κ.ο.κ.

Δραστηριότητα 3^η : Κατασκευή νέων σύνθετων λέξεων

Στόχος: κατανόηση του μηχανισμού κατασκευής των σύνθετων λέξεων

Επίπεδο: πρώτη ομάδα.

Κείμενα: Οι μπελάδες των ιπποποταμομαμάδων, Π. Παμπούδη

Ενδεικτική πορεία: Ζητούμε από τα παιδιά να εντοπίσουν λέξεις σύνθετες και να απομονώσουν τα συνθετικά. Βοηθούμε τα παιδιά με την αναφορά γνωστών ηρώων λαϊκών παραμυθιών, π.χ. Κοκκινোসκουφίτσα, Κοντορεβουθούλης.

Ζητούμε την ανάπτυξη νέων σύνθετων λέξεων με ερωτήσεις του τύπου: «Πως λέγεται η κοπέλα που φοράει πράσινο σκουφί ή κίτρινο σκουφί;» «Πως λέγεται αυτός που είναι κοντός σαν το ρεβύθι; «κοντορεβύθης».

«Πώς λέγεται εκείνος που έχει μακριά χέρια ή κοντά χέρια ή μακριά πόδια ή κοντά πόδια κ.λπ.»

Κείμενο 9: Οι μπελάδες των ιπποποταμομαμάδων

Τα ιπποποταμομικρά, είναι πολύ ευαίσθητα:
Με μια ιγμορίτιδα, πέφτουν αναίσθητα.

Ιδίως όταν πάθουν ιλαρά, χάνουνε κάμποσα κιλά.

Ιδρώτας, ίλιγγος, ιοί και ιώδη εξανθήματα
Τα μετατρέπουν σε ισχνά ιπποποταμοθύματα.

Ιδροκοπούν κι ανόρεχτα κάθονται στα κρεβάτια τους
Και δεν μπορούν να κλείσουνε τα ιπποποταμομάτια τους.

Ιδού μπελάδες για τις ιπποποταμομαμάδες:
Ιπποποταμερυθρά κι ιπποποταμαγουλάδες.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

1^η : Ζητούμε από τα παιδιά να εντοπίσουν τις μεγάλες και τις σύνθετες λέξεις.

2^η : Ανακαλύπτουμε με τα παιδιά τα κομμάτια με τα οποία χτίζονται οι λέξεις, π.χ. ιπποπόταμος και μαμά, μάτια, ερυθρά, θύματα, μικρά, μαγουλάδες.

3^η : Επισημαίνουμε ότι οι παρασύνθετες λέξεις του ποιήματος υπακούουν στη βάση της λογικής του γλωσσικού ποιητικού παιγνιδιού «λέξη βαλίτσα», δηλαδή βάζω μαζί δυο λέξεις με διαφορετικό νόημα, αλλά με συγγενική ακουστική αξία, π. χ. καρχαρίας + καναρίνι = καρχαρίνι, Τάσος + αθλητής= αθλητάσος κ.λπ.

4^η : Στη συνέχεια βρίσκουμε άλλες σύνθετες λέξεις που ακολουθούν τον κανόνα της Γραμματικής, όπως ιδρο-κοπούν, αν - όρεχτα, ιππο-πόταμος κ.λπ.

Καταλήγουμε στη δημιουργία νεολογισμών αλλά και στη κατασκευή σύνθετων λέξεων.

Με το παρακάτω απόσπασμα από το ποίημα «Ο Αλέξης ο παλαβοαλέξης» της Θ. Χορτιάτη, μπορούμε να αναπτύξουμε δραστηριότητες ανάλογες.

Συγκεκριμένα ζητούμε από τα παιδιά να συνθέσουν δικές τους λέξεις, βάζοντας τα ονόματά τους, π.χ. παλαβολέξης, παλαβομαρία, παλαβοελένη, παλαβοχρήστος, παλαβονίκος κ.λπ.

Δραστηριότητα 4^η : Γράμματα και φθόγγοι

Στόχος: Κατάκτηση των ήχων των λέξεων και των πολλαπλών συνδέσεων μεταξύ τους για να συνθέσουν μια λέξη.

Επίπεδο: πρώτο

Κείμενα : Λεξοσκανταλιές, ο Αλέξης ο παλαβαλέξης της Θ. Χορτιάτη

Μια φορά κι ένα καιρό
έν' αγράμματο μωρό,
παίρνει γράμματα να παίξει
τα μπερδεύει μες τη λέξη
Κι απ' τα ίδια γράμματα
γράφει άλλα πράγματα

Αχλάδι-διχάλα
Πανέρι – ρεπάνι
Σκόρδα- δράκος
Καζάνι- ναζάκι
Σίδερο, ρόδιση,
Χάρη, ράχη,
Ουρανός, άνουρος,
φάκελος, κέφαλος.
Θ. Χορτιάτη, Λεξοσκανταλιές, Ελληνικά Γράμματα 2002

Ο Αλέξης ο παλαβολέξης
ολημερίς μαστόρευε
κι έπαιζε με τις λέξεις

μια μέρα βγήκε στο κυνήγι
λαγός μπροστά του πήδησε
μπαμ! Ρίχνει μην του φύγει

στα πόδια του παλαβολέξη
σκόρπιος λαγός σε γράμματα
σκοτώθηκε μια λέξη...

μα ήταν μάστορας ο Αλέξης
κι απ' του λαγού τα γράμματα
μαστόρευε άλλες λέξεις:

λαγός
λογάς
γάλος
άλγος
Θ. Χορτιάτη, Παιγνιδόγελα, Καμπανάς

Ενδεικτικές δραστηριότητες:

- 1^η: Ποιό είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο ήρωας του στο πρώτο και δεύτερο ποίημα;
- 2^η: Ποιό είναι το παιγνίδι που παίζεται και στα δυο ποιήματα;
- 3^η: Κρύβουμε το δεύτερο ποίημα και ζητούμε λέξεις που μπορούν να σχηματιστούν από τα γράμματα της λέξης λ α γ ό ς.
- 4^η: Δίνουμε και άλλα γράμματα π.χ. α, κ, λ, γ, ι, ο, ς, τ, και ζητούμε νέες λέξεις χωρίς να είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν όλα τα γράμματα, π.χ. καλός, λίγο, κάτι, λάκος.

Δραστηριότητα 5^η: Μέτρο, ρυθμός και δομή λέξης και πρότασης

Στόχος: Κατάκτηση της δομής της λέξης και της πρότασης
Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενα: Ο γάτος του Η. Τανταλίδη, Η κούκλα του Α. Πάλλη

Ενδεικτική πορεία:

Δείχνουμε στους μαθητές τη ρυθμική αναπαράσταση της 1^{ης} στροφής του ποιήματος ο Γάτος του Ηλία Τανταλίδη

-- U / -- U

-- U / -- U

- U / - U / -

Στη θερμάστρα εμπρός

ένας γάτος χοντρός

πάντα απλώνεται.

Με τα μάτια κλειστά

αγαπά στα ζεστά

να τεντώνεται.

ή το ποίημα του Α. Πάλλη

U - / U - / U - / U - / κ.ο.κ

Με τι καμάρι περπατεί

την κούκλα της κρατώντας

και μ' έναν σπάγκο το γατί

ξωπίσω της τραβώντας

.....

Κοντά στην πόρτα σταματά

πριν πάει παραπέρα

και τα πουλιά της χαιρετά

με μια της καλημέρα.

Ενδεικτικές ασκήσεις:

Η συνέχεια της ρυθμικής συμβολικής αναπαράστασης επιτρέπει να ρωτήσουμε:

ποιοι στίχοι είναι ίσοι, ποιοι είναι άνισοι, μικρότεροι ή και μεγαλύτεροι.

Πώς το καταλαβαίνουμε; Μετράμε ρυθμικά τις συλλαβές. Ανακαλύπτουμε ότι οι στίχοι έχουν την γραφική αναπαράσταση του τύπου:

U - / U - / U - / U - / 8 συλ. με τι καμάρι περπατεί

U - / U - / U - / U / 7 συλ. την κούκλα της κρατώντας

U - / U - / U - / U - / 8 και μ' ένα σπάγκο το γατί

U - / U - / U - / U / 7 συλ. 7 ξωπίσω της τραβώντας

Σταδιακά αναπτύσσεται η έννοια της λέξης του στίχου με περισσότερες λέξεις, η έννοια της στροφής με τρεις στίχους και η έννοια του ποιήματος με την κατάκτηση της έννοιας των πολλών στροφών. Αυτό μπορεί να αποδοθεί και σχηματικά με τη συμβολική ρυθμική αναπαράσταση του ποιήματος.

Το μέτρο στα ποιήματα σημειώνεται με την παρουσία ενός ήχου που επαναλαμβάνεται περιοδικά.

Διαθεματικό σχέδιο δράσης

Στόχοι: Διαβάζει και κατανοεί μικρά κείμενα, εμπλουτίζει το λεξιλόγιο του, χρησιμοποιεί τα βιβλία της βιβλιοθήκης του σχολείου και βρίσκει πληροφορίες και εικόνες μέσα από έντυπα, περιοδικά για το θέμα που διερευνούμε με τη βοήθεια του γονέα στο σπίτι και του παιδαγωγού στο σχολείο.

Α. Φάση : Επιλογή θέματος: το νερό, το υγρό στοιχείο που μας περιβάλλει.

Καταλήγουμε να ασχοληθούμε με την ενότητα νερό εφόσον έχει προηγηθεί μια συζήτηση που αφορά τη χρησιμότητα του νερού και τις μορφές που μπορούμε να βρούμε τριγύρω μας.

Ερώτηση: Τι πρέπει να μάθουν τα παιδιά της πρώτης ομάδας (Πρώτη, Δευτέρα και Τρίτη δημοτικού) σχετικά με το νερό αλλά πάντοτε σε συνθήκες γλωσσικής ανάπτυξης;

Ενότητες ενδιαφερόντων: Λεξιλόγιο, ποτάμια, γέφυρες, αινίγματα και παροιμίες και παιδική λογοτεχνία.

Αναλυτικά

Β΄ Φάση:

Βρίσκουν απλές λέξεις που θυμίζουν νερό όπως: σύννεφο, θάλασσα, σταγόνα, πάγος κ.λπ. και κάνουν έναν μικρό κατάλογο. Βρίσκουν ακόμα σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό τη λέξη νερό όπως: νερόφουσκα, νεροτσουλήθρα, νεροπίστολο, νεροχελώνα, νερομπογιές κ.λπ. και κάνουν ένα δεύτερο κατάλογο σύνθετων λέξεων.

Περιγράφουν όπως μπορούν τα ποτάμια και τις λίμνες που έχουν επισκεφθεί ή προχωρούν σε καταγραφή πρώτα των ποταμών του κόσμου, μετά της Ελλάδας και τέλος της περιοχής τους. Στη συνέχεια αναζητούν τις ωφέλειες και επιδράσεις των ποταμών, τα χαρακτηριστικά των ποταμών και τέλος μια τρίτη πτυχή ενδιαφέροντος θα είναι οι καλλιέργειες των παραποτάμιων περιοχών που έχουν το συγκριτικό οικονομικό πλεονέκτημα.

Ακολουθεί συγκεκριμένη γραπτή εργασία και ανάλογο συγκεντρωμένο υλικό (φωτογραφίες, εικόνες κ.λπ.

Περιγράφουν τις γέφυρες που έχουν συναντήσει (ξύλινες,τσιμεντένιες, κρεμαστές κ.λπ.).

Αναζητούν αινίγματα, παροιμίες και λογοτεχνικά κείμενα με θέμα το νερό.

Γ΄ Φάση: από τις πληροφορίες και το υλικό που συγκεντρώθηκαν τα παιδιά εντυπωσιάζονται και από τα αινίγματα και οι παροιμίες και έχουν συγκεντρώσει πιθανότατα:

Παροιμίες:

Σταλαγματιά σταλαγματιά γεμίζει η στάμνα η πλατιά

Ο βρεγμένος τη βροχή δεν τη φοβάται

Ο καλός ο καπετάνιος στη φουρτούνα φαίνεται

Από τα σιγανά ποταμάκια να φοβάσαι

Κάνε το καλό και ριξ' το στο γιαλό

Αινίγματα:

Χιλιοτρύπητο λαγήνι και σταλιά νερό δε χύνει, τι είναι; (σφουγγάρι)

Δ' Φάση:

Τα παιδιά «ακούν» κείμενα από βιβλία, που έχουν σχέση με το νερό (από τη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία και από τη μυθολογία).

Π.χ. *Το ταξίδι του νερού* (Μαριόρα και Θανάσης Εξαρχόπουλου, εκδόσεις Αίολος)

Τα σύννεφο που έβαλε τα κλάματα, Σ. Μαντούβαλου, Ο Χιονάνθρωπος που δεν ήθελε να λειώσει του Μ. Κοντολέωντος, το ποταμάκι του Σ. Σπεράντζα κ.λπ.

Διαβάζουμε στα παιδιά το βιβλίο *Το σύννεφο που έβαλε τα κλάματα*. Η ιστορία βοηθάει πολύ να επεξεργαστούν τη χρηστικότητα των επιθέτων. Φτιάχνουν ένα σύννεφο μεγάλο απ' το οποίο πέφτουν σταγόνες. Η κάθε μια σταγόνα χαρακτηρίζεται διαφορετικά και έχει την ανάλογη εμφάνιση. Έχουμε δηλαδή τη λυπημένη, χαρούμενη, ναζιάρα, θυμωμένη, κουρασμένη σταγόνα κ.λπ.

Διαβάζουμε το ποίημα το ποταμάκι του Σ. Σπεράντζα και ζητούμε τη δραματοποίησή του:

Το ποταμάκι
Ποταμάκι μου καλό
στάσου σε παρακαλώ!
Δεν μπορώ να μένω πίσω
πάω το μύλο να γυρίσω.
- Ποταμάκι, τι ειν' αυτά
που τα σέρνεις στ' ανοιχτά;
- Είναι φύλλα από πλατάνι
και βαρκούλες τα 'χω κάνει...

Ε' Φάση Συγκέντρωση υλικού, παρουσίαση και αξιολόγηση

Οι μαθητές παρουσιάζουν το υλικό που έχουν συγκεντρώσει, δηλαδή τις ατομικές και ομαδικές εργασίες (κείμενα άλλων, φωτογραφικό υλικό, κείμενα δικά τους κ.λπ.) Εάν το υλικό είναι πλούσιο μπορεί να γίνει και κάποια μικρή έκθεση με στοιχεία επίδειξης σε άλλους μαθητές ή και σε γονείς.

Η Αξιολόγηση τεκμηριώνεται στην εκτίμηση και συνεκτίμηση του υλικού και από τη χρήση της αποκτημένης εμπειρίας και γνώσης σε άλλες ανάλογες δραστηριότητες.

ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ο **γενικός σκοπός** αυτής της ενότητας είναι η εκμάθηση και χρήση της γραμματικής τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό λόγο.

Η παρούσα **ύλη** είναι κατάλληλη για μαθητές της **ομάδας Α΄ και Β΄** που έχουν κατακτήσει τους αρχικούς μηχανισμούς ανάγνωσης και πιθανόν δυσκολεύονται σε μεμονωμένα φωνήματα, σε κάποιες φωνολογικές διαδικασίες, και σε συγκεκριμένες περιοχές της γραμματικής και της γραφής.

Η **μεθοδολογία** της παρούσας διδασκαλίας βασίζεται στο πρότυπο που εκλαμβάνει την γλώσσα σαν επικοινωνιακή πράξη με σκοπό την αποκωδικοποίηση του βαθύτερου νοήματος της, την κατηγοριοποίηση των γραμματικών φαινομένων που διευκολύνουν την έκφραση της, και τέλος, στην εξάσκηση του νέου χρήστη σε παρόμοια γλωσσικά φαινόμενα με απώτερο στόχο την περαιτέρω καλλιέργεια της γλώσσας του.

Για τους ίδιους λόγους το γλωσσικό υλικό που επιλέγεται στην ενότητα αυτή παρουσιάζει μία **θεματική συνοχή**. Πιο συγκεκριμένα όλα τα παρακάτω κείμενα διαπραγματεύονται την έννοια της πατρίδας μας και της ιστορίας της χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δίδεται έμφαση σε επιμέρους ιδέες, αλλά εξασκείται η ικανότητα του αναγνώστη, ή ακροατή των κειμένων στη σύγκριση ιδεών που δίδονται από διαφορετικούς συγγραφείς και με διαφορετικό τρόπο.

Στίξη

Στόχος: Να μπορεί ο μαθητής να τονίζει ορθά, προφορικά και γραπτά, τις λέξεις και να χρησιμοποιεί τα βασικά σημεία στίξης.

Επίπεδο: δεύτερη ομάδα

Κείμενα:

Ελλάδα (Γ. Κρόκου)

Ελλάδα (αγνώστου)

Είναι η πατρίδα μας

Κείμενο 10: Ελλάδα

Δεν χορταίνω να βλέπω τον ήλιο,
που το φως του σκορπάει στην πλάση,
Δε χορταίνω να βλέπω τους κάμπους,
τα βουνά τις πλαγιές και τα δάση.

Δε χορταίνω να βλέπω τα δέντρα,
τις πηγές τη μικρή μας πλατεία.
Δε χορταίνω να ζω να αναπνέω,
στην ωραία αυτή πολιτεία.

Δε χορταίνω να βλέπω ακρογιάλια
και πανώρια νησιά στην αράδα.
Δε χορταίνω να βλέπω Εσένα,
ω Πατρίδα Ελλάδα Ελλάδα!

Ενδεικτική πορεία

Θα ξεκινήσουμε με απαγγελία του 1^{ου} ποιήματος δίνοντας έμφαση στο συναίσθημα που αυτό προσπαθεί να αποδώσει. Τα ποιήματα αποτελούν μια καλή ευκαιρία να δουλέψουμε την έννοια του ερωτηματικού, του θαυμαστικού, των αποσιωπητικών.

Δραστηριότητα 1η

- Ερωτήσεις κατανόησης:
- Ποιος μιλάει στο ποίημα;
- Τι νομίζεις ότι εννοεί με την έκφραση «δεν χορταίνω να βλέπω»;
- Τι του αρέσει να βλέπει;
- Ποιες από τις εικόνες που αγαπάει ο ποιητής είναι οι σημαντικότερες;

Δραστηριότητα 2η

Συζήτηση λεξιλογίου και λέξεων, π.χ. όπως το *χορταίνω* που δεν χρησιμοποιείται με την ακριβή του σημασία.

Δραστηριότητα 3η

Ζητείται από τα παιδιά να φτιάξουν προφορικά δικές τους παρόμοιες προτάσεις (π.χ. δεν χορταίνω να σε φιλώ, να παίζω ποδόσφαιρο κ.τ.λ.) Παρατηρούμε την οπτική εμφάνιση του κειμένου και εντοπίζουμε τα σημεία στίξης που περιέχει, τα κυκλώνουμε, συζητούμε την χρήση τους (π.χ. τελειώνοντας με τελεία αρχίζουμε με κεφαλαίο, κάθε παράγραφος ξεχωρίζει από την προηγούμενη καθώς ξεκινούμε από νέα σειρά και τραβούμε το πρώτο γράμμα πιο μέσα, το νόημα της πρότασης ελαφρά διαφοροποιείται μετά το κόμμα και αλλάζει αισθητά ύστερα από τελεία.)

Κείμενο 11: Ελλάδα

Ηλιογεννήτρα χώρα Πατρίδα μου γλυκιά
Τα πλούσια σου δώρα, δεν τα 'χει άλλη καμιά
Απ' το νερό προβάλλεις σαν νύφη ντροπαλή
Τ' αγέρι σε δροσίζει το κύμα σε φιλεί.

Σε πρώτη χαιρετάει η χρυσαφένια αυγή
Και σε πρωτοφιλάει ο ήλιος σαν θα βγει
Τα δάση σου και οι κάμποι ραχούλες και βουνά,
το καθετί σου λάμπει από την ομορφιά
(αγνώστου)

Δραστηριότητα 1η

Ζητούμε από τα παιδιά να κάνουν αυτά την ανάγνωση του κειμένου και στην συνέχεια συζητούμε πάλι το νόημα το λεξιλόγιο και μετά ζητούμε την αντιγραφή μέρους του ποιήματος. Οι μαθητές πρέπει να αφαιρέσουν κατά την αντιγραφή τα σημεία στίξης που περιέχει. Μετά την αντιγραφή ξαναδιαβάζουμε το κείμενο και συζητούμε τις αλλαγές στο νόημα, την έκφραση, καθώς επίσης και τις δυσκολίες που παρουσιάζει η ανάγνωση. Κατόπιν αποδίδουμε προφορικά τον επιτονισμό που περιέχει κάθε σημείο στίξης (τελεία, ερωτηματικό, θαυμαστικό). Προσπαθούμε να

υποδείξουμε τη διαφορά που υφίσταται εάν οι λέξεις είναι άτονες, αν απουσιάζει το κόμμα και αν αντί της τελείας υπάρχει ερωτηματικό ή θαυμαστικό.

Κείμενο 12: Είναι η πατρίδα μας

Ποια είναι εκείνη η χώρα, που ο ήλιος τη φιλεί
κι ανθίζει κάθε χώρα κι είναι όμορφη πολύ;
Είναι η Πατρίδα μας Ελλάδα η πατρίδα μας Ελλάδα.

Ποια είναι εκείνη η χώρα που είναι ο Παρθενών,
που έχει κάθε ώρα γαλάζιον ουρανόν;
Είναι η Πατρίδα μας Ελλάδα η Πατρίδα μας Ελλάδα.

Ο κόσμος τη θαυμάζει και βλέπει ταπεινά,
τις μάχες π' αραδιάζει σε κάμπους σε βουνά.
Γλυκιά Πατρίδα μας Ελλάδα, Πατρίδα μας Ελλάδα.

Κι εμείς κι εμείς παιδιά σου, δοξάζουμε κι εμείς.
Γλυκιά Πατρίδα μας Ελλάδα, Πατρίδα μας Ελλάδα!

Ενδεικτική πορεία

Έχουμε αφαιρέσει τα σημεία στίξης του κειμένου και ζητούμε από τα παιδιά που πρέπει να δουλέψουν σε ομάδες να συνεργασθούν για να τοποθετήσουν:

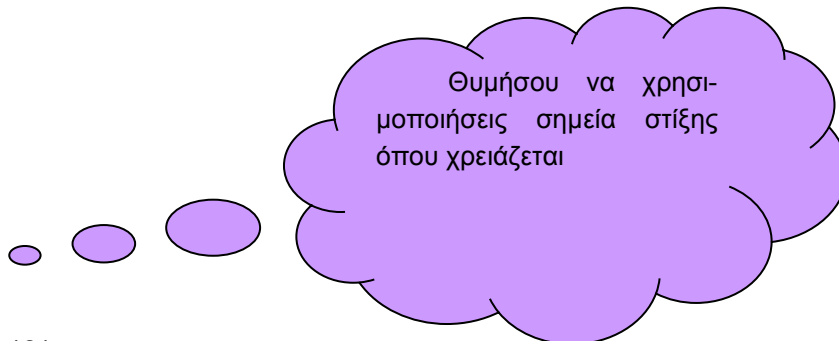
α. τους τόνους, β. τα κόμματα ή τις τελείες ή ό,τι άλλο σημείο στίξης απαιτείται. Αναλόγως του χρόνου και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουμε στην τάξη μπορούμε ή όχι να παρουσιάσουμε και να συζητήσουμε το ρυθμό του ποιήματος, το μέτρο, τους στίχους και τις στροφές του. Τέλος, αφού τα παιδιά έχουν ανακατασκευάσει τη μορφή του ποιήματος, ζητούμε να απαγγείλει κάθε ομάδα το ποίημα με τη συνοδεία του τύμπανου, το οποίο μπορεί να τους καθοδηγήσει στις πρόβες τους, ως προς τον ορθό τονισμό.

Έχει ενδιαφέρον να συζητήσουμε τέλος τις τυχόν διαφορές που υπήρχαν στις παραλλαγές που παρουσιάστηκαν.

Δραστηριότητα 1^η

Βρες τις ομοιότητες και τις διαφορές στα τρία ποιήματα.

Γράψε ένα ποίημα για τον τόπο που ζεις, αναφέροντας όλα αυτά που σου κάνουν εντύπωση.

Δραστηριότητα 2^η

Να ξαναγράψετε το κείμενο βάζοντας τα σημεία στίξης.

Ποια είναι εκείνη η χώρα που ο ήλιος τη φιλεί
κι ανθίζει κάθε χώρα κι είναι όμορφη πολύ
είναι η πατρίδα μας Ελλάδα η πατρίδα μας Ελλάδα

ποια είναι εκείνη η χώρα που είναι ο Παρθενών
που έχει κάθε ώρα γαλάζιον ουρανόν
είναι η πατρίδα μας Ελλάδα η πατρίδα μας Ελλάδα

ο κόσμος τη θαυμάζει και βλέπει ταπεινά
τις μάχες π' αραδιάζει σε κάμπους σε βουνά
γλυκιά πατρίδα μας Ελλάδα πατρίδα μας Ελλάδα

κι εμείς κι εμείς παιδιά σου δοξάζουμε κι εμείς
γλυκιά πατρίδα μας Ελλάδα πατρίδα μας Ελλάδα

Πάθη φθόγγων

Στόχος: Ο μαθητής να κατανοήσει ότι μερικές λέξεις δεν λέγονται και δεν γράφονται πάντοτε με τον ίδιο τύπο, αλλά παρουσιάζουν αλλαγές στους φθόγγους τους, είτε στα φωνήεντα (πάθη φωνηέντων), είτε στα σύμφωνα (πάθη συμφώνων).

Επίπεδο: Πρώτη και δεύτερη ομάδα

Κείμενο: Ο παράξενος πραματευτής

Ενδεικτική πορεία: Ο δάσκαλος διαβάζει αρχικά τις προτάσεις, στις οποίες υπάρχουν πάθη φθόγγων και ρωτάει το μαθητή αν κατάλαβε το νόημά τους. Έπειτα διαβάζει τις προτάσεις χωρίς τις αλλαγές στους φθόγγους και ρωτάει ξανά το μαθητή αν κατάλαβε το νόημά τους. Στη συνέχεια ο μαθητής με τη βοήθεια του δασκάλου προσπαθεί να βρει ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στις δύο μορφές του κειμένου. Τέλος, γίνεται προσπάθεια ερμηνείας του φαινομένου, για ποιο λόγο δηλαδή μπορεί να γίνονται αυτές οι αλλαγές, ποιες μπορεί να είναι, τι λειτουργία έχουν στο γραπτό κείμενο, στον προφορικό λόγο κ.λπ.

Δραστηριότητα 1^η

Κείμενο 13: Ο παράξενος πραματευτής

Μια και τούτο είναι το τελευταίο παραμύθι σκέφτομαι πως ήρθε η ώρα να μιλήσω για τον παράξενο μικρό πραματευτή.

Ήταν στην αρχή-αρχή, τότε που μάζευα τα παραμύθια. Τότε τον συνάντησα.

-Τι; Θαρρείς πως είναι εύκολο πράμα να μαζεύεις παραμύθια; μου είπε. Μπας και νομίζεις πως μπορείς να τα βρίσκεις στο δρόμο σαν δίφραγκα; Ή μήπως νομίζεις πως ανοίγεις ένα βιβλίο και τα βλέπεις μέσα; Έλα μαζί μου να γυρίσουμε με τα πόδια την Ελλάδα... θα γνωρίσουμε τους ανθρώπους... θα τους δίνουμε πραμάτιες και θα παίρνουμε παραμύθια.

Κοίταξα το καλάθι του. Είχε παράξενα πράματα. Είχε ένα κομπολόι από δάκρυα του φεγγαριού, ένα φυτό ρολόι του ήλιου, το αστραφτερό πουκάμισο μιας θαλασσοσταγόνας, ένα μπου-

καλάκι μ' αθάνατο νερό, ένα ζευγάρι παπούτσια από αραχνοκλωστές –ένα κι ένα για να περπατάς ανάποδα- και τέτοια. Ήταν στ' αληθινά παράξενοςπραματευτής.

Τώρα που μιλάμε ο παράξενοςπραματευτής νομίζει πως έχει ανταλλάξει όλες του τιςπραμάτειες και κάθετα κάτω απ' τον κόκκινο ίσκιο μιας αγριοτριανταφυλλιάς και κοιτάζει το χάρτη της Αθήνας και του Πειραιά.

-Δε μου 'μεινε τίποτα να δώσω... και πώς θάθελα κανα παραμύθι της Αθήνας... ή κανα τραγούδι ταξιδιάρικο του λιμανιού... Ας είναι, είπε, θα γνωρίσουμε για πρώτη φορά μια μεγάλη πόλη, καλό είναι κι αυτό...

Και πέρασε στο κεφάλι του το καλάθι, γιατί ο ήλιος έκαιγε ακόμα γερά.

Τότε, κάτι έπεσε απ' το καλάθι. Κάτι που ήταν στον πάτο κι ο παράξενοςπραματευτής δεν το 'χε δει πιο πριν. Έσκυψε και το μάζεψε. Ήταν ένα ολοσκάλιστο κλειδάκι από γυάλινη φλόγα!...

Λοιπόν αυτό το κλειδάκι δεν άνοιγε ούτε σπίτια ούτε αυτοκίνητα. Δεν άνοιγε ούτε μπαουλάκια με θησαυρούς, ούτε μυστικά συρτάρια. Άνοιγε καρδιές! Μάλιστα. Αν ήθελες να γίνεις φίλος με κάποιον, άνοιγες με το κλειδάκι την καρδιά του και, όλα εντάξει. Όπως βέβαια καταλαβαίνετε, αυτό το κλειδί ήταν η πιο πολύτιμηπραμάτεια που είχε και, σκεφτείτε, παραλίγο να το 'χανε!

Θαύμα! φώναξε. Θ' ανταλλάξω το κλειδάκι μ' ένα ακόμα παραμύθι, ή μ' ένα ταξιδιάρικο τραγούδι του λιμανιού... Θαύμα! Κι έτρεξε στην Αθήνα.

Έεε! κίτρινη πεταλούδα με τις μεγάλες κεραίες, φώναξε, μήπως θάθελες ν' ανταλλάξουμε αυτό το κλειδάκι;...

Δεν είμαι κίτρινη πεταλούδα, είμαι τρόλει... και φύγε από μπροστά μη σε κάνω πίτα.

Ο παράξενοςπραματευτής πήδηξε γρήγορα στο πεζοδρόμιο...

Πλουμιστό μανιτάρι, μήπως θάθελες ν' ανταλλάξουμε αυτό το κλειδάκι της αγάπης;... ξεφώνισε πάλι οπραματευτής.

Δεν είμαι μανιτάρι, είμαι περίπτερο και, μη στέκεσαι κοντά μου, εμποδίζεις τους πελάτες μου.

Ο παράξενοςπραματευτής παραμέρισε.

Το δειλινό κατέβαινε γοργά απ' το βουνό. Ο μικρόςπραματευτής αναρωτήθηκε γιατί το δειλινό βιαζόταν τόσο.

Δε θέλω να με προλάβουν τα μεγάλα φώτα, αποκρίθηκε το δειλινό. Θάθελα, για μια φορά, να βάψω την Αθήνα μενεξελιά, να την κάνω όμορφη σαν λουλούδι από σπάνιο αμέθυστο. Όμως... οι δρόμοι είναι παντού φραγμένοι...κοίτα...πάλι δεν πρόλαβα....

Ο παράξενοςπραματευτής είδε μεγάλα στρογγυλά φώτα ν' ανάβουν πάνω στις ψηλές κολώνες. Μα καθώς δεν ήταν σαν και σας και μένα. Καθώς ήταν ένας παράξενος μικρόςπραματευτής...

Ασασ! έκανε με θαυμασμό. Εδώ θα 'ναι η Φεγγαρούπολη που λέει για ποιήματα. Πάντα πίστευα πως υπήρχε στ' αλήθεια αυτή η υπέροχη χώρα όπου ανθίζουν φεγγάρια σαν πανύψηλα λουλούδια!

Ελάτε να ανταλλάξουμε το κλειδάκι μου, υπέροχα φεγγαρολούλουδα είπε ο μικρούλης στους γλόμπους του ηλεκτρικού, αλλά, μόλις τους άγγιξε, τρεμούλιασε ολόκληρος κι έπεσε κάτω.

Κύριε δράκε, σου υπόσχομαι μια ζωή λιγότερο μαύρη αν δεχτείς ν' ανταλλάξουμε το κλειδάκι μου, είπε οπραματευτής μόλις σηκώθηκε και προχώρησε λίγο κούτσα-κούτσα.

Δεν είμαι δράκος, είμαι εργοστάσιο και μη μου μιλάς για καθαριότητες, γιατί....

Ο παράξενοςπραματευτής είδε πάνω απ' την πόλη ένα πηχτό γκριζοκίτρινο πάπλωμα.

-Ετοιμάζεσαι να κοιμηθείς; τη ρώτησε με λαχτάρα. Έχω ένα κλειδί που μπορεί να σε πάει στα πιο όμορφα όνειρα.

-Όχι, εγώ δεν κοιμάμαι ποτέ, είπε η πόλη.

Τότε ο μικρόςπραματευτής τράβηξε για τον Πειραιά. Δεν χοροπηδούσε. Δεν ένιωθε την καρδιά του να φτερουγίζει. Δεν σιγοσφύριζε. Έσφιγγε στη χούφτα του το κλειδί που κάνει τους ανθρώπους ν' αγαπιούνται... Αλλά κανείς δεν το ήθελε... Άρχισε να 'χει αγωνία. Κανένας μα κανένας δεν στεκόταν να τον ακούσει.

Όταν έφτασε στο λιμάνι, ο παράξενοςπραματευτής κατάλαβε πως δεν κρατούσε τίποτα στη χούφτα του. Το μαγικό κλειδάκι του 'χε πέσει...

Κάθισε τότε στο μόλο και κοίταξε τα καράβια και έλεγε: «Άμα πέσει ένας σπόρος στη γη γίνεται λουλούδι και άμα ανέβει μια στάλα στον ουρανό γίνεται σύννεφο· και άμα γλιστρήσει ένα βότσαλο στη θάλασσα γίνεται μαργαριτάρι... Μα, αν χαθεί το κλειδάκι της αγάπης, πώς θα γίνονται φίλοι οι άνθρωποι;»

Κι έκλαιγε κι έλεγε πως δεν είναι καλόςπραματευτής αφού δεν μπόρεσε να δώσει την πιο πολύτιμηπραμάτεια του.

Γι' αυτό λέω, ν' αρχίσουμε όλοι μαζί το ψάξιμο. Μπορεί να το βρούμε μεις το κλειδάκι. Και τότε που ξέρεις, ίσως να γίνουμε όλοι παράξενοι μικροίπραματευτάδες μ' ένα μαγικό κλειδάκι της αγάπης για τις καρδιές των φίλων μας.

(Ζωή Βαλάση)

Άσκηση 1^η: Προσπάθησε να εντοπίσεις στο κείμενο τα πάθη των φθόγγων. Βάλε τα πάθη φωνηέντων σε μπλε κύκλο και τα πάθη συμφώνων σε μαύρο. Βάλε ☑ στην κατάλληλη περίπτωση

ΠΑΘΗ	ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ						ΣΥΜΦΩΝΩΝ	
	Συνίζηση	Συναίρεση	Έκθλιψη	Αφαίρεση	Συγκοπή	Αποκοπή	Τελικό (ν)	Συμφωνικά συμπλέγματα
Μια και τούτο είναι το τελευταίο παραμύθι	☑							
...να μιλήσω για το μικρό παράξενο <u>πραματευτή</u>								
Θαρρείς πως είναι εύκολο <u>πράμα</u> ;								
Είχε παράξενα <u>πράματα</u>								
ένα μπουκαλάκι μ' αθάνατο νερό								
ένα ζευγάρι <u>παπούτσια</u>								
ένα κι ένα για να <u>περπατάς</u> ανάποδα και <u>τέτοια</u>								
κάθεται κάτω <u>απ'</u> τον κόκκινο <u>ίσκιο</u>								
<u>Δε</u> μου <u>μεινε</u> τίποτα								
πώς θα <u>θέλα</u> <u>κανα</u> παραμύθι ή <u>κανα</u> τραγούδι								
Τότε, κάτι έπεσε <u>απ'</u> το καλάθι								
οπραματευτής δεν το <u>χε</u> δει								
οπραματευτής δεν το <u>δει</u> <u>πιο</u> πριν								
Παραλίγο να το <u>χανε</u>								
<u>Θ'</u> ανταλλάξω το κλειδάκι								
Το δειλινό κατέβαινε γοργά <u>απ'</u> το βουνό								
Μα καθώς δεν ήταν <u>σαν</u> κι εσάς								
οπραματευτής δεν ήταν <u>απ'</u> την πόλη								
Έσφιγγε στη <u>χούφτα</u>								
Γι' αυτό λέω <u>ν'</u> αρχίσουμε όλοι μαζί το ψάξιμο								

Δομή πρότασης

Στόχος: Το παιδί κατανοεί με πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής

Επίπεδο: δεύτερη ομάδα

Κείμενα:

Η γέννηση του Απόλλωνα και της Άρτεμης

Ο θεός Απόλλωνας

Ενδεικτική Πορεία

Διαβάζουν τα παιδιά. Αφού συζητήσουμε τις πληροφορίες που δίνει το κείμενο και το νόημά του, χωρίζουμε παραγράφους και προτάσεις, λέξεις, συλλαβές και γράμματα. Παρουσιάζουμε προφορικά και γραπτά στον πίνακα με σχήματα στα παιδιά το νόημα των μερών του λόγου. Το ρήμα μπορεί να παριστάνεται σαν κύκλος, το ουσιαστικό σαν τετράγωνο κ.τ.λ.

Κείμενο 14: Η γέννηση του Απόλλωνα και της Άρτεμης

Σ' ένα μικρό, γυμνό νησάκι στο Αιγαίο έμελλε να γεννηθεί ο λαμπρός θεός Απόλλωνας και η αδερφή του η Άρτεμη.

Η μάνα τους η Λητώ διάλεξε το νησί Δήλο για να γεννήσει και να μεγαλώσει τα παιδιά της. Ήταν τόσο πολύ μικρό, που τα κύματα το πηγαινοέφερναν. Ο Ποσειδώνας έκατσε και το 'δεσε στο βυθό, να μην ταρακουνιέται. Όλο κι όλο ένα δεντράκι είχε στη μέση, έναν πράσινο πλατύφυλλο φοίνικα. Εκεί από κάτω βολεύτηκε η Λητώ για να φέρει στον κόσμο τα παιδιά της. Στη γέννα παραστάθηκαν ένα σωρό θεές. Μόλις είδαν πως φτάνει η ώρα έστειλαν την Ίριδα στον Όλυμπο να φέρει τη μαμή Ειλείθια. Πετώντας γύρισαν οι δύο τους μεταμορφωμένες σε τρυγόνια για να μην αργήσουν.

(Κείμενο: Σοφία Ζαραμπούκα, Εκδόσεις Κέδρος)

Ειλείθια: αρχαία ελληνική θεότητα, προστάτισσα των τοκετών, κόρη του Δία και της Ήρας

Δραστηριότητα 1^η

Θα κατασκευάσουμε πύργο αποτελούμενο από χρωματιστά τουβλάκια που επάνω του θα έχουμε γράψει τα γράμματα μέρους του κειμένου. Μοιράζουμε σε ομάδες τις διαφορετικές προτάσεις και τα παιδιά ζητούνται να συνθέσουν τα τουβλάκια προκειμένου να φτιάξουν ξανά την πρόταση που μας ενδιαφέρει. Π.χ. κάθε τουβλάκι είναι ένας ήχος (γράμμα), όταν ενώσουμε τους κατάλληλους ήχους μεταξύ τους φτιάχνουμε μια λέξη. Το σύνολο πολλών λέξεων που αποδίδουν ένα νόημα είναι μια πρόταση κ.λπ.

Επίσης μπορούν να γίνουν κάποιες ασκήσεις-παιχνίδια σύνδεσης συλλαβών και παραγωγής λέξεων, είτε σύνδεσης λέξεων και παραγωγής προτάσεων δίνοντας στα παιδιά γραπτά τα γράμματα και τις λέξεις μπερδεμένα.

Κείμενο 15: Ο θεός Απόλλωνας

Ο Απόλλωνας μεγάλωσε μέσα σε τέσσερις μόνο μέρες. Το πρώτο που ζήτησε από τον πατέρα του Δία, ήταν τόξο και βέλη. Τα πήρε και ξεκίνησε να εκδικηθεί το δράκο Πύθωνα που είχε κάποτε τρομάξει τη μάνα του.

Στο Δία όμως, δεν άρεσε να κακομεταχειρίζονται τα ζώα. Έτσι που τα ‘κανες, λέει στον Απόλλωνα, καλά είναι να φύγεις για λίγο να ξεχαστεί το φονικό του δράκου.

Ο Απόλλωνας ξεκίνησε κι έφτασε πριν νυχτώσει στο σπίτι του άρχοντα Άδημου, στον κάμπο της Θεσσαλίας. Εκεί έμεινε οκτώ χρόνια.

Δούλεψε βοσκός στα κοπάδια του άρχοντα. Οι όμορφες παχουλές αγελάδες, όσο καιρό τις έβοσκε ο Απόλλωνας, γεννούσαν μοσχαράκια δίδυμα. Ο θεός της μουσικής τις οδηγούσε σε πλούσια, πράσινα λιβάδια. Όσα παιδιά έκανε, του βγήκανε καλά. Πρώτα, οι Κορύβαντες, όλοι παιδιά του και της μούσας Θάλειας. Πήραν απ’ τον πατέρα τους το ταλέντο στη μουσική και σα μεγάλωσαν έφτιαξαν μία ορχήστρα, την Κορυβάντα. Έπειτα, γιος του ήταν και ο ξακουστός Ασκληπιός. Η μάνα του, η Κορωνίδα, μια βορειοελλαδίτισσα, ήρθε και τον γέννησε στην Επίδαυρο.

Δραστηριότητα 1^η

Βάλε τα γράμματα και τις λέξεις στην σωστή σειρά:

ξ, ο, τ, ο -

α, κ, λ, α -

ν, μ, α, α -

ο, ε, θ, ς -

να, καλά, είναι, φύγεις -

Απόλλωνας, μεγάλωσε, ο -

παχουλές, οι, όμορφες, αγελάδες -

ορχήστρα, έφτιαξαν, μία -

Πρόταση: Εναλλακτικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν γράμματα scrabble για την ίδια **Ασκηση** ώστε να γίνει πιο ενδιαφέρουσα για τα παιδιά.

Ανάγνωση και γραφή δίψηφων, διφθόγγων και συμπλεγμάτων

Στόχος: Αναγνωρίζει και χρησιμοποιεί σωστά στην ανάγνωση και στη γραφή τα δίψηφα, τους συνδυασμούς, τους διφθόγγους και τα συμπλέγματα.

Κείμενο : Ένα παραμύθι (Αλφαβητάριο)

Ενδεικτική πορεία

Ο δάσκαλος διαβάζει το κείμενο και κατόπιν γίνεται ανάγνωση από τους μαθητές. Ο δάσκαλος ελέγχει την άρθρωση, το ρυθμό, την ταχύτητα και τα τυχόν λάθη. Ο μαθητής πρέπει να κατανοήσει το βασικό μηχανισμό της ανάγνωσης, που στηρίζεται στη σχέση φθόγγων-γραμμάτων. Στη συνέχεια, μέσω κάποιων ασκήσεων, θα πρέπει να είναι ικανός να ταυτίσει συλλαβές και φθόγγους με τα γραπτά τους σύμβολα.

Κείμενο 16: Ένα Παραμύθι (Αλφαβητάριο)

Έφαγαν το βραδινό φαγητό κι έπειτα βγήκαν όλοι έξω, για να χαρούν το φεγγάρι. Τα παιδιά τριγύρισαν τη θεία, για να τους πει ένα παραμύθι. Η θεία τότε άρχισε:

«Μια φορά κι έναν καιρό, ο κόκορας κι ο σκύλος ήταν φίλοι, ήταν πολύ καλοί φίλοι. Τα δύο ζώα αποφάσισαν κάποτε να κάνουν ένα μεγάλο ταξίδι, για να γνωρίσουν τον κόσμο. Ξεκίνησαν λοιπόν και τα δύο κι έφτασαν το βράδυ στο δάσος. Ο σκύλος ρώτησε τον κόκορα:

-Πού θα κοιμηθούμε απόψε;

Ο κόκορας απάντησε στο σκύλο:

-Εγώ θα κοιμηθώ εκεί ψηλά, κι έδειξε τα κλαδιά του δέντρου.

-Εγώ θα κοιμηθώ στην κουφάλα του, είπε ο σκύλος.

Τα ζώα ευχήθηκαν καληνύχτα κι έπεσαν να κοιμηθούν. Σε λίγο τα είχε πάρει ο ύπνος.

Πρωί-πρωί ξύπνησε ο κόκορας κι άρχισε να φωνάζει: «Κικιρίκου!» Τον ακούει μια πονηρή αλεπού και τρέχει κάτω από το δέντρο.

-Καλημέρα, φίλε μου, του λέει. Δεν έρχεσαι στη φωλιά μου να σε περιποιηθώ λίγο;

-Έρχομαι, λέει ο κόκορας. Ας ρωτήσω όμως πρώτα το φίλο μου, που κοιμάται μέσα στην κουφάλα. Τρέχω να τον ξυπνήσω αμέσως...

Η πονηρή αλεπού νόμισε πως ήταν και δεύτερος κόκορας και πλησίασε στο δέντρο. Αντί όμως να δει κόκορα, βλέπει ξαφνικά το σκύλο. Τότε η αλεπού τρόμαξε κι έφυγε τρεχάτη. Έτσι οι δύο φίλοι έμειναν ήσυχοι κι εξακολούθησαν το ταξίδι...»

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Συμπλήρωσε τα κενά με τα κατάλληλα γράμματα:

__ αδι__

__ ύλος

__ αδιά

__ ήκαν

Καληνύ __α

Ξυ __ ήσω

Να αντιγράψουν στο τετράδιό τους τις λέξεις που υπάρχουν στο κείμενο που αρχίζουν ή περιέχουν μία συγκεκριμένη συλλαβή ή ένα συγκεκριμένο σύμπλεγμα (βρ, βγ, σκ, χτ, πν, φα, πα, δα, κτλ.).

Επίσης μπορεί να γίνει ανάλυση κάποιων προτάσεων του κειμένου αρχικά σε λέξεις, έπειτα σε συλλαβές και τέλος σε φωνήματα.

Όπως γίνεται αντιληπτό είναι σημαντικό να συνδεθεί η διδασκαλία φωνολογικής επίγνωσης με την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας.

Βασικές προτασιακές δομές

Στόχος: Οι μαθητές εξοικειώνεται γραπτά και προφορικά με βασικές προτασιακές δομές του τύπου: P, Y-P, Y-P-A, Y-P-K.

Υλικά-παιδαγωγικά μέσα

Κείμενο: Η Θεά Άρτεμη

Ενδεικτική πορεία

Ο δάσκαλος διαβάζει το κείμενο και έπειτα γίνονται ερωταποκρίσεις που σκοπό έχουν την κατανόηση των δομικών στοιχείων της πρότασης. Είναι σημαντικό, ο μαθητής να κατανοήσει τις νοηματικές διαφορές που επιφέρουν οι διαφορετικοί τύποι σύνταξης.

Κείμενο 17: Η Θεά Άρτεμη

Πολύ ευχαριστημένη η Άρτεμη έφυγε τρεχάτη για την Κρήτη. Εκεί στα Λευκά Όρη την περίμενε η παρέα της, όλα τα κοριτσάκια ως εννιά χρονών, που την ακολουθούσαν. Μαζί ξεκίνησαν για το εργαστήρι του Ηφαίστου που είχε παραγγείλει να φτιάξει για τη μικρή θεά Άρτεμη ένα τόξο ασημένιο.

Η τρελοπαρέα ήταν πάνοπλη. Τα βουνά και τα δάση περιμένανε γεμάτα μυστικές φωνές, ζώα, πουλιά, νερά κελαρυστά από πηγές, καρύδια, κάστανα, φουντούκια. Η Άρτεμη κι οι φίλες της μεγάλωσαν και καμία δεν είχε τίποτα καλύτερο απ' τη ζωή στο βουνό και το κυνήγι.

Επιμέρους στόχοι

Κατανόηση των βασικών προτασιακών δομών (Ρήμα, Υποκείμενο-Ρήμα, Υποκείμενο-Ρήμα-Αντικείμενο, Υποκείμενο-Ρήμα-Κατηγορούμενο).

Κατανόηση της απλής, σύνθετης, επαυξημένης και ελλειπτικής πρότασης μέσα από προτάσεις του κειμένου.

Ενδεικτικά:

Απλή πρόταση
Η Άρτεμη έφυγε

Σύνθετη πρόταση
Τα βουνά και τα δάση περιμένανε

Ελλειπτική πρόταση
Ευχαριστημένη

Επαυξημένη πρόταση
Τα βουνά και τα δάση περιμένανε γεμάτα μυστικές φωνές, ζώα, πουλιά, νερά κελαρυστά από πηγές.

Ενδεικτικές δραστηριότητες
Να γράψεις στο τετράδιο μία πρόταση για κάθε είδος.

Βρες τι είδους προτάσεις είναι οι ακόλουθες:

Οι μαθητές έπαιξαν με την μπάλα.	
Η μαμά μαγείρευε.	
Έπεσε.	
Ο Γιάννης και ο Πέτρος ξαναήρθαν.	
Η Μαρία έβαλε το βιβλίο της για ομπρέλα.	

Το Ουσιαστικό ως Υποκείμενο, Αντικείμενο και Κατηγορούμενο

Στόχος: Ο μαθητής να χρησιμοποιεί το ουσιαστικό με το άρθρο ως υποκείμενο, αντικείμενο και κατηγορούμενο.

Επίπεδο: Δεύτερη ομάδα

Κείμενο: Οι φωτιές

Ενδεικτική πορεία

Ο δάσκαλος εξηγεί στα παιδιά ότι είναι εύκολο να βρεθεί ο συντακτικός ρόλος των λέξεων, αν ακολουθήσουμε τρία απλά βήματα. Καθοδηγεί τα παιδιά με βάση ένα παράδειγμα και στη συνέχεια μπορεί να δώσει άλλες προτάσεις για εξάσκηση.

Π.χ. Οι φλόγες κατάπιναν τα σκοτάδια.

Α' βήμα: ρωτώ «τι κάνει;» και βρίσκω το ρήμα της πρότασης.

Οι φλόγες **κατάπιναν** τα σκοτάδια.

Β' βήμα: ρωτώ «ποιος + ρ;» και βρίσκω το υποκείμενο.

Οι φλόγες κατάπιναν τα σκοτάδια.

Γ' βήμα: ρωτώ «τι + ρ;» και βρίσκω το αντικείμενο.

Οι φλόγες κατάπιναν **τα σκοτάδια**.

Κείμενο 18: Οι φωτιές

Οι φωτιές τ' Αγιαννιού μετά τον πόλεμο, δεν ήτανε μοναχά έθιμο. Ήτανε σαν... σαν μέσα στις φλόγες τους να καιγότανε κάθε κακό... Σαν οι φλόγες να κατάπιναν τα σκοτάδια κι η ελπίδα να 'φεγγε απ' άκρη σ' άκρη της πόλης για το αύριο.

Για τούτο, κάθε που οι φωτιές χαμηλώνανε, ως κι οι μεγάλοι τρέχανε να τις δυναμώσουνε, να τις «ταΐσουνε» καταπώς λέγανε οι γεροντότεροι. Και δώσ' του και ρίχνανε ξύλα, ως και τσακισμένα πράματα του σπιτιού χαλαλίζανε κείνο το βράδυ. Πράματα που μ' ένα καρφί και λίγο λούστρο θα μοιάζανε καινούρια.

-Ρίχτε και τούτο, είπ' η κυρα-Λένη η Πλατίνα, και μας έδωσ' ένα παλιό κόσκινο, εκείνο που βάσταγε τ' άχρηστα του σταριού, λες και πια δε θα ξαναζύμωνε ποτέ, λες και πια μοναχά από κείνες τις φωτιές θα ζούσε.

-Να, ρίχτε και τούτο, μωρέ!

Ήταν ο μπαρμπα-Λιας, ο Ψιλόπουλος, που μας έδωσε – «χαλάλι σας» είπε – ένα κούτσουρο που το 'χε χρόνια στο χασαπιά να τεμαχίζει απάνου του τα κρέατα.

Και τούτο και κείνο και τούτα και κείνα, ένα σωρό πράματα να «ταΐζουμε» τις φωτιές... Να τις βαστάξουμε αναμμένες ίσαμε το πρωί, που ο ήλιος θα 'φεγγε πίοτερο απ' όλες τους.

Και βαστάγαμε τα μάτια μας ανοιχτά, που βαραίνανε από νύστα, κι ήτανε κι οι πατούσες μας γιομάτες κάρβουνο, καθώς περνάγαμε, ξωτικά, πάνω από τις φωτιές. Κείνο το βράδυ τ' Αγιαννιού, μετά τον πόλεμο, ζύγωσε στις φωτιές κι ο μεγάλος μου αδερφός, δε ζει να σ' το μαρτυρήσει... Παιδί κλειστό, φοβισμένο, κουβέντες μετρημένες, για τ' αναγκαία μοναχά. Ζύγωσε βαστώντας το στεφάνι που 'χαμε κρεμάσει για το Μάη στο μπαλκόνι μας. Ήταν έθιμο να καίμε στις φωτιές κείνους τους λουλουδένιους κύκλους, ζύγωσε κι είπε:

-Και τούτο.

Και το μαγιάτικο στεφάνι μας έπεσε καταμεσής της φωτιάς και πήρανε να βγάνουνε λιβάνι τα κλαράκια της αρμπαρόριζας, και μοσκοβολάγανε τα ξερά τριαντάφυλλα, κλεμμένα τα είχαμε από την ψηλή μάντρα του Δεσποτικού, μυρουδιές που κλείστηκαν στα μικρά γυαλάκια της νυχτερινής δροσιάς. Όσπου η δεμένη βεργούλα της λυγιάς που τα βάσταγε, στρογγυλό σημάδι στ' απάνου του μπαλκονιού μας, έχασε το δρόμο της, τεντώθηκε... τεντώθηκε, μια μικρή φλογισμένη σαΐτα που έκανε ένα χοπ, ξεμάκρυνε κι έσβησε στη ντάπια (η καλλιεργημένη πλαγιά ενός λόφου) σαν αστέρι. Κι είδα το μπαλκόνι μας, εκείνο π' έβλεπε στη δύση, άσκημο κι έρημο όσο ποτέ.

-Τι σου 'ρθε; Ρώτησα τον αδερφό μου.

-Το έθιμο, είπε.

-Πήδα ντε, τον έσπρωξα, έθιμο είναι.

-Δε θέλω, είπ' ανόρεχτα κι έκατσε παράμερα και τον είδα ανάμεσα απ' τις κόκκινες φλόγες να κλαίει. Τούτο το κλάμα δεν ήταν έθιμο, ήτανε πικρό συνήθιο στους περισσότερους μετά τον πόλεμο.

-Δεν ντρέπεσαι; Τονε ζύγωσα.

Έκλαιγε. Άλλες φορές, μια κουβέντα έφτανε για να με κάνει μαύρη στο ξύλο. Μα κείνο το βράδυ δεν κουνήθηκε. Κοίταζε τους άλλους που πηδάγανε πάνου από τις φωτιές και ξεφωνίζανε και χαίρονταν.

-Πήδα, ρε κακομοίρη μου.

-Έχω 'να βάρος, ξομολογήθηκε.

-Σε πονεί τίποτα;

-Εδώ, είπε κι έδειξε την καρδιά του.

-Δεν είναι τίποτα, είπα, κι ας ήξερα πως ήταν ένα βάρος σαν και κείνο που 'χα και γω κι όλοι μας. Ένα βάρος που νέκρωνε το στέρνο μας... Κι ύστερα, κάτι πόννοι σαν σπαθιά που φτάνανε πίσω στους κόμπους της ραχοκοκαλιάς και τους κάνανε θρύψαλα... Μα κείνο το βράδυ, ήτανε οι φωτιές η ελπίδα για το αύριο, το γιατρικό που έπαιρνε το βάρος από το στέρνο μας.

-Πήδα, μωρέ:

Σηκώθηκε αμίλητος, στάθηκε μπροστά στη φωτιά, ταΐσμένη με πουρνάρια που στη στιγμή ανάψανε, φλόγες που φτάσανε ψηλά, λίγο παρακάτου από τον ουρανό... Στάθηκε, τράβηξε το πένθος, εκείνη τη μαύρη κορδέλα που έφερνε γύρα το μανίκι του, την έριξε στη φωτιά, κι άρχισε να πηδάει πάνου από τις φλόγες... Σαν ξωτικό, με ντρίλινο (από ανθεκτικό βαμβακερό ύφασμα) βρακί λίγο πιο κάτω από τα πεταχτά του γόνατα και το λευκό του πουκάμισο δίχως εκείνο το μαύρο σημάδι της ορφάνιας και το στέρνο του αλαφρύ, στήθος πουλιού που πέταγε μια από δω, μια από κει, πάνου από τις φωτιές...

Δεν το πιστεύω, μουρμούρισε η μάνα μου, που 'ρθε να μας μαζέψει από το πλάτωμα, δεν το πιστεύω...

Μα κείνος, ο αδερφός μου, πήδαγε πολύ πάνου από τις φλόγες και την κοίταζε, σάμπως να 'χε κάμει το μεγαλύτερο κατόρθωμα. Κι είχε! Έβγαλε κείνο το μαύρο σημάδι από το λευκό του πουκάμισο και το 'ριξε στις φωτιές τ' Αγιαννιού, λίγο μετά τον πόλεμο...

Ερμηνεία άγνωστων λέξεων

χαλαλίζω= θεωρώ κάτι ότι καλά έγινε

λούστρο= σιλιπνό επίχρισμα επιφάνειας, βερνίκι | σιλιπνότητα, γυαλάδα | στίλβωση | (μτφ.) επιφανειακή μόρφωση, πασάλειμμα

χασαπίό= κρεοπωλείο

αρμπαρόριζα= αρωματικό φυτό που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική.

Δραστηριότητα 1^η

Βρες το συντακτικό ρόλο των υπογραμμισμένων λέξεων (χρησιμοποίησε τα τρία βήματα για να καταλάβεις τι συντακτική θέση έχει η κάθε λέξη):

Οι φωτιές τ' Αγιαννιού μετά τον πόλεμο, δεν ήταν μοναχά έθιμο.

Ο μπαρμπα-Λιας, ο Ψιλόπουλος μας έδωσε ένα κούτσουρο.

Το κλάμα δεν ήταν έθιμο.

Ήτανε οι φωτιές η ελπίδα για το αύριο.

Στάθηκε, τράβηξε το πένθος.

Δραστηριότητα 2^η

Ερωτήσεις κατανόησης του κειμένου

Για ποιο έθιμο γίνεται λόγος στο κείμενο;

Τι συμβόλιζαν – τι ρόλο έπαιζαν οι φωτιές για τους ήρωες του κειμένου;

Ποιοι είναι οι χαρακτήρες του κειμένου;

Γιατί ο μεγάλος αδερφός έκλαιγε;

Ο δάσκαλος στην αρχή διασαφηνίζει τη σημασία και το ρόλο που έχει το ουσιαστικό στις πρώτες προτάσεις (αν είναι υποκείμενο [ποιος;], αντικείμενο [τι;] ή κατηγορούμενο [τι λογής;]) και ακολούθως οι μαθητές προσπαθούν να βρουν το συντακτικό ρόλο του ουσιαστικού στις υπόλοιπες προτάσεις.

Δίνονται κάποια ουσιαστικά στους μαθητές (πχ η μπάλα, ο λύκος, το τετράδιο, ο αδερφός κτλ.) και αυτοί προσπαθούν να κάνουν 3 προτάσεις με την κάθε λέξη, η οποία όμως θα χρησιμοποιείται την πρώτη φορά ως υποκείμενο, τη δεύτερη ως αντικείμενο και την τρίτη ως κατηγορούμενο.

Βρες το συντακτικό ρόλο των υπογραμμισμένων λέξεων (χρησιμοποίησε τα τρία βήματα για να καταλάβεις τι συντακτική θέση έχει η κάθε λέξη):

Οι φωτιές τ' Αγιαννιού μετά τον πόλεμο, δεν ήταν μοναχά έθιμο.

Ο μπαρμπα-Λιας, ο Ψιλόπουλος μας έδωσε ένα κούτσουρο.

Το κλάμα δεν ήταν έθιμο.

Ήτανε οι φωτιές η ελπίδα για το αύριο.

Στάθηκε, τράβηξε το πένθος.

Αφού οι μαθητές βρουν τα ουσιαστικά με τα άρθρα μέσα στο κείμενο, τα γράφουν στο τετράδιό τους. Το ίδιο κάνει και ο δάσκαλος στον πίνακα.

π.χ.

Οι φλόγες να κατάπιναν τα σκοτάδια

Η ελπίδα να 'φεγγε απ' άκρη.

Η κυρα-Λένη η Πλατίνα, μας έδωσ' ένα παλιό κόσκινο.

Ζύγωσε στις φωτιές κι ο μεγάλος μου αδερφός.

Ζύγωσε βαστώντας το στεφάνι.

Η δεμένη βεργούλα της λυγιάς που τα βάσταγε.

Το κλάμα δεν ήταν έθιμο.

Η προσωπική αντωνυμία ως υποκείμενο

Στόχος: Ο μαθητής να χρησιμοποιεί την προσωπική αντωνυμία ως υποκείμενο.

Επίπεδο: Πρώτη και δεύτερη ομάδα

Κείμενο: Το παλτό

Ενδεικτική πορεία

Αρχικά ο δάσκαλος διαβάζει το κείμενο. Στη συνέχεια με τη βοήθεια των μαθητών εντοπίζονται οι προσωπικές αντωνυμίες και οι μαθητές μοιράζονται τους χαρακτήρες του κειμένου και το δραματοποιούν. Έπειτα γίνεται συζήτηση. Ο δάσκαλος μπορεί να γράψει στον πίνακα όλες τις προσωπικές αντωνυμίες. Επίσης μπορεί να χρησιμοποιήσει απτά παραδείγματα (πχ. εγώ μιλάω, εμείς είμαστε στο σχολείο, εσύ γράφεις, κ.τ.λ.) ώστε οι μαθητές να καταλάβουν καλύτερα τη χρήση της προσωπικής αντωνυμίας.

Κείμενο 19: Το παλτό

-Φόρα το, παιδάκι μου, φόρα το, να σε χαρώ!

-Όχι, σου είπα.

Αυτά ακούγονταν κάθε πρωί που ετοιμαζόμουν για το σχολείο. Και πήγαινα στο δημοτικό, στη δεύτερη τάξη. Κι ακούγονταν από τη μάνα μου, τα να με χαρεί και τέτοια. Όταν όμως έλεγε θα σε σκοτώσω με υψωμένη τη χοντρή βέργα, ούτε με χαιρότανε ούτε και με λυπότανε που θα χανόμουνά πάνου στο άνθος της νιότης μου, που λένε. Και μεταξύ μας. Ποια νιότη με τόσο σφίξιμο στην καρδιά! Που έβγαινε στο πρόσωπο και δυσκολευόσουν να λογαριάσεις τα χρόνια μου, όλων μας δηλαδή. Και...

-Φόρα το, παιδάκι μου, να σε χαρώ!

Ο καβγάς για κείνο το παλτό, που έπρεπε να το φοράω να μην παγώνω όταν φύσαγε κείνος ο δυνατός αέρας που 'ρχότανε από τις γραμμές του τρένου, το πρωί που πήγαινα στο σχολείο με τ' άλλα παιδιά της Πανηγυρίστρας. Και μας έβρισκε στο δρόμο και γιόμιζε τα πόδια μας μπλε δαχτυλίδια κι έτρεχε η μύτη μας νερό και τα πλευρά μου από την αδυναμία, ήτανε φορές που αισθανόμουνά να τα μετακινεί με τη δύναμή του.

- Φόρα το, φόρα το, να σε χαρώ!

- Όχι, σου είπα, δεν το θέλω, δε μ' αρέσει.

Και γιατί να μου άρεσε κείνο το παλτό π' ακόμα και τώρα κουβαλάει στις χοντρές ραφές του το χειμώνα!

-Φόρα το, σου πάει, έτσι που είναι τα μάτια σου, τα μαλλιά, τα μάγουλα. Παινέματα για να φορέσω το παλτό. Τόσα παινέματα, που φανερώνανε πως είχα δίκιο, πως το παλτό δεν ήταν όμορφο, πως θα με πάγωνε. Κι όχι πως έφταιγε το χρώμα! Άλλο με πείραζε.

Εκείνο το παλτό προτού γίνει «δικό μου» ήτανε μια μακριά, μια πολύ μακριά χλαίνη. Μόνο άνθρωπος σαν κυπαρίσσι ψηλός μπορούσε να τη φοράει. Μα γω ποτέ δεν έμαθα τίποτα για κείνον. Κι όχι πως δεν είχα την περιέργεια και πως δε ρώτησα. Ίσα ίσα. Μόλις την είδα στο ντιβάνι σ' εκείνη τη μεγάλη κάμαρα που ο ήλιος καθότανε ως αργά, κι έτσι όπως γυαλιζανε τα κουμπιά της και μεγάλωνε στο φως εκείνη η τρύπα στην αριστερή μεριά, εκεί στην καρδιά, κι έφκιαχνα μύγες ολόγουρά της..., μεμιάς η κάμαρα μύρισε πόλεμο κι αίμα.

-Πάρ' την από δω χάμου, απαίτησα από τη μάνα μου.

Εκείνη κατάλαβε, τη μάζεψε βιαστικά αφού τις δίπλωσε τα μανίκια, χέρια λες που τα τσάκισε για να χωρέσουνε σ' εκείνο το μικρό μμπογαλάκι, κι ύστερα στο μπουόλο.

-Τίνος είναι;

-Ποιος να ξέρει, παιδί μου...

-Μοναχή της ήρθε δω στο σπίτι μας;

Μου είπε πως την έφερε μια γειτόνισσα που ο γιος της ήτανε λέει στο στρατό και που όταν έφυγε... Έψαχνε να βρει το παρακάτου, σ' ένα ψέμα μακρύ, μακρύτερο κι από τη χλαίνη. Με ουρά που λένε. Το κατάλαβα. Η μάνα μου δεν μπορούσε να κρυφτεί. Έτρεμε, κοίταζε αλλού, κι άλλαζε θέση στα μικροπράγματα, έτσι, δίχως λόγο. Όλα τα 'κανε, εκτός απ' το να μ' απαντήσει.

Πλύνε τα χέρια σου να φας, είπε σιγανά κι ήξερα πια πως τα λόγια της είχαν πνιγεί σε δάκρυα, γιατί έφτασαν στ' αυτιά μου σαν βότσαλα στην εκβολή του ποταμού εκεί κατά την άνοιξη που λιώσανε τα χιόνια και κατεβαίνανε νερό στη θάλασσα και τους αλλάζανε θέση. Τέτοιες στιγμές την αγάπησα πολύ τη μάνα μου. Τι έφταιγε και κείνη, που 'χει μείνει μόνη της, ν' αντέξει ένα σωρό πικρά κι άδικα; Μα τι να 'κανα κι εγώ; Να τ' άντεχα; Να της έμοιαζα; Όχι, δεν το 'χα κατά νου.

-Ούτε τα χέρια μου πλένω ούτε τρώω, είπα και χάθηκα στη θάλασσα.

Για μέρες δεν έγινε λόγος για τη χλαίνη, μα και για καιρό δεν ξανακάθισα στο μπουόλο, αγαπημένη μου συνήθεια. «Χαθήκανε οι καρέκλες;» παρατηρούσε η μάνα μου. Δεν είχανε χαθεί, μα το μπουόλο μου άρεσε. Γιατί καθόμουνα πάνω του, κρεμούσα τα πόδια μου και τα χτυπούσα, μπαμ, μπαμ, μπαμ, στην μπροστινή του πάντα. Ένας σκοπός που έκανε κομμάτια εκείνη τη βαριά σιωπή του σπιτιού μας...

Ύστερ' από καιρό, φθινόπωρο ήτανε, νατην πάλι η χλαίνη, ένα κουβάρι στην ποδιά της μάνας μου. Ωσπου η κυρα-Βελούδω, η γειτόνισσά μας, έπιασε την άκρια και μ' ένα ξυραφάκι, πήρε να χωρίζει το γιακά, τα μανίκια, αφού πρώτα έκοψε τα μεγάλα ασημένια κουμπιά της, μια χούφτα μικρά φεγγάρια που τα 'ριξε στην τσέπη της ποδιάς της.

-Παρ' τα, είπε η μάνα μου, όλο και κάπου θα χρειαστούνε.

Ύστερα πήρανε τα κομμάτια της χλαίνης, και χαθήκανε στη θάλασσα. Τις έβλεπα και τις δυο από το μπαλκόνι της δύσης να χτυπάνε τα κομμάτια με τον κόπανο πάνω στην πέτρα. Έτσι κάνανε άμα θέλανε να διώξουνε το χρόνο από το πανί. Η θάλασσα, λέει, το φκιάνει από 'ξαρχής, καινούριο. Όσον καιρό χρειάστηκε να γίνουνε παλτό του αδερφού μου κείνα τα κομμάτια, δεν έβγαλα μιλιά. Κι ούτε στο μπαλκόνι της ανατολής έβγαίνα, δεν είχε πέρασμα.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Υπογραμμίστε όλες τις προσωπικές αντωνυμίες που υπάρχουν στο κείμενο.

Συμπλήρωσε τα κενά με τις προσωπικές αντωνυμίες που δίνονται: αυτό, εσύ, αυτοί, αυτοί, εγώ,

Μα τι να 'κανα κι

..... έβγαίναε στο πρόσωπο.

..... κάνανε άμα θέλανε.

..... να φας.

..... χαθήκανε στη θάλασσα.

Γράψε προτάσεις χρησιμοποιώντας τις παρακάτω προσωπικές αντωνυμίες: εγώ, εσύ, αυτός, αυτή, αυτό, εμείς, εσείς, αυτοί, αυτές, αυτά.

Διάκριση φθόγγων και λέξεων

Στόχος: Ο μαθητής να διακρίνει τους φθόγγους μέσα στη λέξη και τις λέξεις μέσα στην εκφωνούμενη φράση.

Υλικά-παιδαγωγικά μέσα

Κείμενο 24: Η καρδούλα

Ενδεικτική πορεία

Ο δάσκαλος διαβάζει το κείμενο. Ύστερα γίνεται ανάγνωση από μέρος των μαθητών. Δίνεται προσοχή στη σωστή προφορά των λέξεων και προτάσεων. Αρχικά ο δάσκαλος πρέπει να επαινέσει την προσπάθεια του μαθητή για ανάγνωση και να μην τον διορθώσει. Στη συνέχεια ο δάσκαλος ξαναδιαβάζει το κείμενο και προσπαθεί να κάνει τον μαθητή να κατανοήσει τα λάθη του.

Κείμενο 20: Η καρδούλα

Κάθε χρόνο, μόλις άνοιγε το Τριώδιο και καμιά φορά και νωρίτερα, σ' εκείνη την άπλα ανάμεσα στη δημοσιά και το βράχο π' ακούμπαγε στη θάλασσα γινότανε χαλασμός. Μαζευόμαστε και όλα τα παιδιά εκείνης της γειτονιάς, της Πανηγυρίστρας, και γυρεύαμε τρόπους οι απόκριες εκείνες να μη μοιάζουνε με τις προηγούμενες.

-Θα ντυθώ στρατηγός, ο ένας.

-Κι εγώ γύφτος, ο άλλος.

Το βράδυ η μάνα μου είπε πως: «Γύφτος δε σημαίνει και μασκαράς».

Κι αφορμή γύρευε κάθε φορά να μας ξεδιαλύνει του κόσμου τα παράξενα! Εκείνο το βράδυ μας είπε ένα σωρό για κείνους τους ανθρώπους που όλο φεύγουνε, μα που δε βλάπτουνε κανέναν, που..., ένα σωρό που... και στο τέλος κανένας δεν ντύθηκε γύφτος.

-Δεν κάνει, τελείωσε την κουβέντα της, εδώ δίπλα μας μένουνε οι άνθρωποι, δεν κάνει να τους περιγελάτε.

Είχε δίκιο. Μέσα στο παλιό φυλάκιο ζούσαν δυο οικογένειες μ' ένα τσούρμο παιδιά, που ήτανε φίλοι μας. Ποιόν θα κοροϊδεύαμε λοιπόν;

Και, ντροπιασμένοι, πήραμε να ξύνουμε τα καλάμια για τον αϊτό μας, που...

-Θα πάει ψηλότερα απ' όλους, είπε ο αδελφός μου.

Μα για το ψήλωμα του αϊτού, εκτός από την τέχνη που θα βάζαμε, χρειαζότανε και σπάγκος, πολύ μεγάλο κουβάρι. Θα τον περνούσαμε με κερί για ν' αντέξει να πηγαίνει ψηλά το μεγάλο μας αϊτό χωρίς να κόβεται.

Αρχίσαμε να λέμε σιγά πως, για να πάρουμε τόσο σπάγκο, χρειαζόμαστε πολλά λεφτά. Και πώς να το ξεστομίζαμε;

Η μάνα μας, που τίποτα δεν της ξέφευγε, σαν να μην είχε ακούσει:

-Τον περσινό σπάγκο τον έχετε; Ρώτησε, χωρίς να διακόψει τη δουλειά της.

Ξεθαρρέψαμε, κοιπαχήκαμε κι είπαμε κι οι τέσσερις μαζί:

-Τον έχουμε, αλλά...

-Ε, αφού τον έχετε φυλάξει, είπε, κάποιος θα πάει αύριο στο κυρίου Καγιάφα να πάρει ακόμα λίγον και...

Δεν ακούσαμε τι άλλο είπε. Είχαμε μείνει να κοιτάζουμε εκείνη τη νέα γυναίκα που πρόφταινε την κάθε μας επιθυμία, μέσα από στερήσεις, αλλά πάντα αθόρυβα, διακριτικά, σαν από μακριά.

-Και τι σχήμα θα 'χει ο φετινός αϊτός σας; Ρώτησε χαμογελώντας σάμπως να κρατούσε εκείνη το σπάγκο την ώρα που ψηλώνει ο αϊτός.

-Αυτό ψάχνουμε, θέλουμε να 'ναι αλλιιώτικος από τον περσινό.

-Εγώ, είπε ο μικρός μου αδερφός, εγώ λέω να 'ναι σαν και πουλί.

-Ποιος ο λόγος, παρατήρησε η μάνα μου, πετούν τόσα αληθινά!

-Αστέρι, αστέρι να φκιάζουμε.

-Αστέρι είχαμε πέρσι, είπε ο μεγάλος μας αδελφός ξύνοντας το κεφάλι του, σάμπως μέσα του να είχε όλου του κόσμου τα σχέδια για αϊτούς.

Ώρα πολλή μας πήρε να σκεφτόμαστε πώς να 'ναι ο αϊτός μας, τι χρώματα θα του βάζαμε, αν θα 'χε φουντίτσες ή ψαλιδισμένα χαρτάκια στην άκρη – βουίχτρες τα λέγαμε, γιατί, σαν άρχιζε να παίρνει ύψος ο αϊτός, βούιζαν ώσπου εκείνος χανότανε στα σύννεφα και μαζί του και το βουητό τους.

Φκιάζτε τον σαν... σαν μια καρδούλα, είπε η μάνα μας, σκουπίζοντας πιάτα και ποτήρια.

Και παιδευτήκαμε, μα τα καταφέραμε. Φκιάξαμε μια καρδούλα με βουίχτρες και φουντίτσες, κι ετοιμαζόμαστε να τον δοκιμάσουμε, γιατί...

Άμα έχει καλά ζύγια, υποστήριζε ο αδελφός μου, δε θα τον φτάνει κανένας.

Κερώσαμε το σπάγκο, κόψαμε στρογγυλά χαρτονάκια πολύχρωμα και στη μέση τους ανοίξαμε μια τρυπούλα από εκείνη θα περνούσε ο σπάγκος. Τα λέγαμε γράμματα γιατί πηγαίνανε ψηλά με τον αϊτό περπατώντας, λες, με βιάση πάνω στον κερωμένο σπάγκο. Και...

Και την ημέρα που αμολύσανε όλοι αϊτούς, εκεί στην άπλα, ανάμεσα στη δημοσιά και το βράχο π' ακούμπαγε τη θάλασσα, έγινε χαλασμός. Ο δικός μας ο αϊτός, η καρδούλα, πήγε ίσαμε τον ουρανό κι από κοντά και τα γράμματά μας. Εκείνα τα χρωματιστά χαρτονάκια που περπατούσανε λες πάνω στον κερωμένο σπάγκο. Η μάνα μας κοίταζε από το μπαλκόνι που ήτανε στη μεριά της δύσης και γελούσε κι ύστερα σήκωνε τα μάτια στον ουρανό που ολόκληρος έμοιαζε μια κόκκινη καρδούλα.

Μαζί μας και τα παιδιά των γύφτων, που ζούσαν στο παλιό φυλάκιο. Σαν μικροί μαύροι σπόροι από ηλιοτρόπιο μοιάζανε, που γελούσαν με κατάσπρα δόντια, που χοροπηδούσαν και χαίρονταν τ' αφήλωμα της καρδούλας, όμοια με μας. Κι η μάνα μας μ' ένα νόημα μας μήνυσε να δώσουμε το σπάγκο σ' εκείνα τα παιδιά. Και μια το 'να μια τ' άλλο και τ' άλλο και τ' άλλο... Ώσπου ο αϊτός μας, η καρδούλα, ένα με τον ουρανό, με το θεό των ανθρώπων και τους αγγέλους...

Τώρα, κάθε Καθαρή Δευτέρα, ανάμεσα στους πλαστικούς αϊτούς των καιρών ψάχνω την καρδούλα των παιδικών μου χρόνων. Και τη βρίσκω πάνω από το Ιόνιο, να την ψηλώνουν θαλασσοπούλια... Μια το ένα το σπάγκο της, μια το άλλο, ώσπου γίνεται ένα με τον ουρανό, το θεό των ανθρώπων και τους αγγέλους... Που 'ναι κάτι μικροί μαύροι σπόροι από ηλιοτρόπιο και τροχάνε τα φτεράκια τους στις ακτές...

Προϋπόθεση για να διακρίνουν γραπτός τους φθόγγους και τις λέξεις οι μαθητές, είναι να μπορούν να τους διακρίνουν στο προφορικό λόγο. Μερικές Ενδεικτικές δραστηριότητες προφορικής διάκρισης των φθόγγων και των λέξεων είναι οι ακόλουθες.

Ενδεικτική πορεία

Διαβάζουμε το κείμενο και ζητάμε από τους μαθητές να χτυπούν το χέρι τους στο τραπέζι αρχικά όταν ακούν ένα συγκεκριμένο φθόγγο (πχ. 'φ', 'β', 'π', κ.τ.λ.) και αργότερα όταν ακούν μία συγκεκριμένη λέξη (και, αδερφός, κ.τ.λ.).

Πες μία λέξη που αρχίζει από κ,γ,χ / β,φ,θ / τ, κ, π / κ.τ.λ.

Πες μου μία πρόταση που να εμπεριέχει λέξη που έχει το γράμμα α, β, γ, κ.τ.λ.

Πες μου ένα αντικείμενο που υπάρχει μέσα στην τάξη και αρχίζει ή περιέχει το γράμμα α, β, γ, δ, κ.τ.λ.

Συμπλήρωσε γ ή χ στις παρακάτω λέξεις:

_ρόνος, _ύφτος, _αλασμός, _ινότανε, _ειτονιά, _ωρίς,
σ-έδια, _υναίκα, πολύ-ρωμα, βρά-ος

Ανάλογες ασκήσεις μπορούν να γίνουν για την γραπτή διάκριση των φθόγγων μέσα σε λέξεις και των λέξεων μέσα σε προτάσεις.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Αντέγραψε τις δύο πρώτες σειρές του κειμένου και κύκλωσε το γράμμα α, β, γ, δ, κ.τ.λ.

Γράψε από ποια γράμματα αποτελούνται οι παρακάτω λέξεις:

Τριώδιο →	
Μασκαράς →	
Φυλάκιο	
Σπάγκος →	
Αύριο →	
Χαρτάκια →	
Ηλιοτρόπιο →	

Μέτρησε πόσες φορές υπάρχει η λέξη 'και' στην πρώτη παράγραφο:

Κάνε προτάσεις με τις παρακάτω λέξεις:

Χρόνος →	
Παράξενος →	
Αστέρι →	
Καρδούλα →	
Αϊτός →	

Δομικά στοιχεία (Υ – Ρ – Α)

Στόχος: Κατανοεί και χρησιμοποιεί την απαραίτητη για την διεξαγωγή του μαθήματος μεταγλωσσική ορολογία.

Υλικά – παιδαγωγικά μέσα

Κείμενο: Ένα Φλουρί για τη Δέσπω.

Ενδεικτική πορεία

Α΄ Φάση:

Διαβάζουμε το διήγημα όλοι μας με την σειρά. Στο τέλος συζητούμε τα πρόσωπα του κειμένου, αιτιολογούμε τις πράξεις τους, συζητούμε τα γεγονότα με τα παιδιά.

Κείμενο 21: Ένα φλουρί για τη Δέσπω

Είχε περάσει ο πόλεμος, κι όσοι δεν αντέξανε φύγανε μαζί του. Κι όσοι απομείνανε παλεύανε σαν και τα θεριά στα χωράφια να σταθούνε ορθοί. Δύσκολα πράγματα. Άμα περάσανε τα Εισόδια της Παναγίας, είπανε στο χωριό μου «Κανονιστείτε για το λιομάζωμα. Ο ένας θα βοηθάει τον άλλονε, δεν έχουμε καιρό, έτσι και πάρει να φυσάει, καρπός και λιόδεντρα θα πάνε στον αγύριστο». Και σάμπως λιόδεντρα! Μόνο κατά το Καταράχι κάτι παιδεμένες, παρατημένες ελιές. Ποιος άδειασε να τις κανακέψει... τόσο καιρό οι άντρες στα μέτωπα, οι γυναίκες πίσω με τα παιδιά, τη λαχτάρα, τους γερόντους, τις αρρώστιες, τα ζα... Πώς να καρπίζανε τα λιόδεντρα, έτσι κούρβουλα (ξεραμένοι καρποί) που γίνανε...

-Τούτη τη χρονιά, είπαν οι γέροι, το λάδι λιγοστό. Τι να φάμε, τι να δώσουμε στους άγιους, στις ψυχές, τι να φιλέσουμε...

-Κατάρα που 'πεσε απάνου μας...

Κατάρα λέγανε τον πόλεμο. Σάμπως δεν ήτανε; Εκείνα τα χρόνια, άμα χειμώνιαζε, παίρνανε τον κατήφορο από τα ορεινά άνθρωποι φτωχοί. Γιατί το χιόνι σκέπαζε ολοχρονίς χωράφια και δέντρα στον τόπο τους κι έρχονταν εδώ, στο νότο, να κάμουνε κανένα μεροδούλι.

Ξένοι σε ξένον τόπο και φτωχοί...

Έτσι έφτασε στο χωριό μας ένας ξερακιανός άντρας, στεγνός, άκουρος (ακούρευτος), με μάτια μισόσβηστα από την αδυναμία και την κούραση. Άγιος παιδεμένος έμοιαζε. Νύχτωνε όταν έφτασε και του πέσαν απάνου του τα σκυλιά που γνωρίζανε τις πατημασιές των δικών και των ξένων. Έτσι μαθαίναμε, από τα γαυγίσματα τους, πως κάποιος έμπαινε στο χωριό.

Ο ξένος πήγε ίσα στο μικρό καφενείο. Ήτανε το φως από την ασετίλινη δυνατό και τον τράβηξε.

-Καλησπέρα, είπε.

-Καλώς τονε.

-Ποιος είσαι;

-Ξέμεινες από το στρατό;

-Πώς βρέθηκες εδώ;

Έτσι απανωτά τον ρωτάγανε οι χωριανοί, άσε που τα μάτια τους, καρφωμένα απάνου του, τρυπώνανε ως βαθιά μέσα του. Δύσκολοι κι άσκημοι καιροί, φοβότανε κανείς και τον ίσκιο του.

-Για αφήστε τον άνθρωπο, μωρέ, είπ' ο παπα-Λιας, κι ύστερα στον ξένο:

-Έρχεσ' από μακριά; Πεινάς; Διψάς;

Δεν είπε ούτε ναι ούτε όχι. Και τι χρειαζότανε! Άμα κοίταγες τη λουρίδα του... Ένας μικρός δερμάτινος κύκλος γύρω από τη μέση του. Μέση μικρού παιδιού.

Του βάλανε να φάει, η παπαδιά βάσταγε πάντα ένα μεζέ «να ξεντροπιαζόμαστε» έλεγε.

Ο ξένος απόφαγε, ξέλυσε δυο τρύπες στη λουρίδα του, του δώσανε και σιγάρο... Άλλαξε χρώμα, τα μάτια του ζωηρέψανε, κι η γλώσσα του σα να ξεθάρρεψε.

-Ήρθα για δουλειά, είπε.

-Πούθ' έρχεσαι;

-Από της Ήπειρος τα μέρη.

-Το χωριό σου;
-Καλπάκι.
Ε-εε, είπ' ο μπαρμπα-Νιόνιος, που 'χε πολεμήσει στο Αλβανικό, στην Πίνδο, ε;
-Ο ξένος είπε ναί με το κεφάλι του.
-Και το δικό σου τ' όνομα;
-Ζήσης, Ζήσης Πέτροβας.
-Φαμελιά;
-Γυναίκα και πέντε παιδιά που περπατάνε κι ένα πόρχεται.
Τα μάτια του αστράψανε.
-Παιδιά; κορίτσα;
-Πέντε παιδιά.
Σωπάσανε οι χωριανοί, που παίρνανε λύπη μεγάλη άμα γεννιότανε κορίτσι.
-Κι από δουλειά; τι δουλειά κάνεις;
-Ε, με τη γη, τα ζα, με τα μπακίρια, τα χτισίματα...
Μεροδούλι να βγαίνει, κι είπα να 'ρθω να δω για το λιομάζωμα.
-Αμ δε, φέτο δεν έχουμε καρπό, δυο ημέρες μοναχί και με το ζόρι. Βλέπεις, ορεινό και το δικό μας μέρος...
Ο Ζήσης έφερε το χέρι πάνω στα μάτια, ύστερα έτριψε τα γόνατά του σαν που κάνει κανείς για να κινήσει πάλι, ανασηκώθηκε...
-Για στάσου, είπ' ο παπα-Λιας, νύχτωσε, χειμώνα καιρό που πας στη νύχτα; Θα κοιμηθείς εδώ, κι άμα ξημερώσει ο θεός την ημέρα...
Κι έμεινε στο καφενείο με τους χωριανούς ώρα πολλή. Κι είπανε κι είπανε... Κι είπανε για τον πόλεμο, για το Καλπάκι, για το νότο και τη φτώχεια. Ο παπα-Λιας μήνυσε της παπαδιάς να ετοιμάσει, να στρώσει για τον περαστικό. Κι ως τότε, ρώτησε:
-Ξέρεις γράμματα;
-Ξέρω, είπ' ο Ζήσης, μα τι να τα κάμεις τώρα τα γράμματα;
-Ε, απ' αύριο θα μαζώνεις τα παιδιά να τα χασομεράς, μην πηλαλάνε πέρα δώθε, να μερέψουνε μια στάλα...
Το πρωί βάρεσε η καμπανούλα τόσο γλυκά, σαν να 'χε ξεχαστεί στη ρεματιά έν' αηδόνι. Και πήγαμε όλοι στο σχολείο, με το τρύπιο πάτωμα και τα παρατημένα, λερά θρανία. Όλα τα παιδιά πήγαμε, ακόμα και κείνα που δεν ήτανε τα χρόνια μας για γράμματα.
-Τι να πούμε, παιδιά; ρώτησε ο Ζήσης, που, όταν μπήκαμε μας περίμενε με μια «καλημέρα». «Καλημέρα, κύριε» του είπαμε κι εμείς.
-Για το χωριό σου να μας ειπείς, απαίτησε η Αγαθή.
Και τον πήρε ένα παράπονο, κι έκλαιγε σαν παιδί, κοτζάμ άντρας...
-το Καλπάκι είναι... έδειξε στο λησμονημένο χάρτη ένα μεγάλο βουνό, που τ' ανέβηκε με το δάχτυλό του από τα ριζά ως απάνου στην κορφή και τα μάτια του βρυσούλες.
Περάσανε κάμποσες ημέρες έτσι. Το πρωί να τρέχουμε πίσω από το γλυκό ήχο της καμπανούλας, κι ως το μεσημέρι να μιλάμε με το Ζήση – δεν ήθελε να τον λέμε κύριο. Να μιλάμε και να χαιρόμαστε. Άντε και να μέναμε ολομόναχα ώσπου να 'ρθούνε οι μεγάλοι από τα χωράφια!
Μια μέρα ο ταχυδρόμος, διανομέα τον λέγανε τότε...
-Κυρ Ζήση, φώναξε.
Εκείνος βγήκε σαν να πέταγε, και γύρισε μ' ένα φάκελο. Τον άνοιξε τρέμοντας, κοίταξε και τα μάτια του τρέξαν πάνω στο χαρτί...
-Κορίτσι, κορίτσι, φώναξε και χοροπήδησε.

Το βράδυ στο καφενείο τον κοροϊδεύανε οι άντρες που κέρναγε από τα μεροδούλια του, γιατί η γυναίκα του, εκεί στο Καλπάκι, είχε γεννήσει κορίτσι.

-Κορίτσι...μμ...

-Τ' όνομα της μάνας μου...

-Ποιο;

-Δέσπω, Δέσπω Πέτροβα...

Κι ήπιε κρασί ο ξένος και τραγούδησε σκοπούς της πατρίδας του! «Θέλεις στην κούνια βάλε με, θέλεις στη σαρμανίτσα (η κούνια, το λίκνο)...».

Κι άμα ήρθ' ο καιρός να φύγει ο Ζήσης, του δώσαμε λάδι και τραχανά και μωρουδιακά. Κι η παπαδιά κλαίγοντας ένα φλουρί.

-Για το λαιμό της Δέσπως, χαλάλι της, είπε κι έκλαψε και κείνη.

Και στο λαιμό του Ζήση ένας κόμπος ανέβαινε και κατέβαινε ώσπου έλιωσε κι έγινε δάκρυα που κυλήσανε στο παιδεμένο του πρόσωπο.

Κι έφυγε ο Ζήσης, η καμπανούλα έπαψε σαν να της έκοψε τη γλωσσούλα ο βαρύς χειμώνας που ήρθε. Κι όσο για μας... Από κείνο το δάσκαλο μάθαμε που είναι το Καλπάκι, και τωρ' ακόμη και με κλειστά μάτια το δάχτυλό μας σταματάει στο χάρτη σ' εκείνο το βουνό.

Ερμηνεία λέξεων: ασετιλίνη= (η) ουσ. ene] (Κ **ασετυλίνη**) φωτιστικό αέριο, που παράγεται από την ένωση ανθρακασβεστίου και νερού, το ακετιλένιο

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Ερωτήσεις κατανόησης, π.χ.:

Γιατί δεν καρποφόρησαν τα λιόδεντρα;

Γιατί πήγε ο ξένος στο χωριό;

Πόσα παιδιά είχε;

Τι δουλειά έκανε τελικά στο χωριό;

Ζητούμε να βρουν τα παιδιά τα πρόσωπα του κειμένου, το ρόλο και τα ονόματά τους.(πχ. Ζήσης, Δέσπω, παπαδιά, παπα-Λιας, Αγαθή...)

Ο αφηγητής είναι κάποιο από αυτά τα πρόσωπα;

Έζησε ή άκουσε αυτή την ιστορία που αφηγείται;

Ζητούμε από τα παιδιά να βρουν ανάλογες προτάσεις που αιτιολογούν αυτό που τους είπαμε πχ. στις προτάσεις τα πρόσωπα δρουν (κάνουν κάτι) ή δέχονται μια ενέργεια;

Ο Ζήσης έφερε το χέρι πάνω στα μάτια,

Ο παπα-Λιας μήνυσε της παπαδιάς.....

-Για το χωριό σου να μας πεις, απαίτησε η Αγαθή,

Κι έφυγε ο Ζήσης.....

Ζητούμε από τα παιδιά να γράψουν σε δύο χωριστές στήλες τις προτάσεις όπου τα πρόσωπα κάνουν κάτι και τις προτάσεις όπου τα πρόσωπα παθαίνουν κάτι.

Πρόσωπα που κάνουν κάτι	Πρόσωπα που παθαίνουν κάτι

Ανάγνωση και κατανόηση κειμένου – Ευθύς – Πλάγιος λόγος

Στόχοι:

Ανάγνωση και κατανόηση κειμένου.

Εμπλουτισμός λεξιλογίου.

Παραγωγή λόγου

Επίπεδο: πρώτη ομάδα

Κείμενο: Η πάπια που ήθελε να μάθει πώς έρχεται η νύχτα

Κείμενο 22: Η πάπια που ήθελε να μάθει πώς έρχεται η νύχτα

Ανάγνωση (μπορεί να γίνει είτε από το μαθητή, είτε από το δάσκαλο).

Μια πάπια μια φορά ήθελε να μάθει πώς έρχεται η νύχτα. Άφησε λοιπόν τις άλλες πάπιες να πάνε στο κοτέτσι για να κοιμηθούν, κι αυτή ξάπλωσε στο λιβάδι και περίμενε να δει πώς πέφτει το σκοτάδι. Ο ήλιος άρχισε να δύει σιγά σιγά κι ένα ένα πρόβαλλαν τα άστρα. Όλα αυτά ήταν αληθινά θαύματα μπροστά στα ματάκια της μικρούλας πάπιας, που δε σταματούσε καθόλου να κοιτάζει μαγεμένη τα αστέρια. Όμως το σκοτάδι έπεφτε όλο και πιο πολύ, τόσο που ο ουρανός φαινόταν τεράστιος και η πάπια μια σταλιά, τοσοδούλα. Ξαφνικά, φάνηκε αργά αργά πίσω από τα βουνά το φεγγάρι. Η πάπια φοβήθηκε. Ήθελε να φύγει μακριά από αυτό το φεγγάρι μα της φαινόταν πως έπιανε όλο τον ουρανό, πως ήταν παντού. Έκλεισε τα ματάκια της, αλλά αυτό ήταν πάντα εκεί. Άρχισε λοιπόν να τρέχει πίσω στο κοτέτσι της κακαρίζοντας φοβισμένη: «Μάακ, μάακ, μάακ». Την άκουσε τότε η γυναίκα του σπιτιού και γέλασε, την πήρε, άνοιξε το κοτέτσι και την άφησε εκεί να κοιμηθεί.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1^η

Άσκηση 1

Γίνεται συζήτηση στην τάξη για την εναλλαγή μέρας – νύχτας, η οποία εκκινεί από τις γνώσεις των παιδιών.

Οι απόψεις των παιδιών καταγράφονται στον πίνακα και τα παιδιά μαζί με το δάσκαλο τις αναλύουν και τις κρίνουν.

Στη συνέχεια και χωρίς να έχει δοθεί η σωστή απάντηση, καταγράφονται οι ερωτήσεις των παιδιών (π.χ. τι θέλω να μάθω για τη μέρα και τη νύχτα;).

Ο δάσκαλος χρησιμοποιεί την υδρόγειο και εξηγεί στα παιδιά την περιστροφή της γης γύρω από τον εαυτό της. Με τη βοήθεια ενός φακού δείχνει πώς καθώς περιστρέφεται η γη γίνεται μέρα ή νύχτα και τα παιδιά αναζητούν τις περιοχές που έχουν νύχτα όταν στην Ελλάδα είναι μέρα και το αντίστροφο.

Άσκηση 2

Κάθε παιδί έχει φέρει μαζί του ένα πορτοκάλι, ένα καλαμάκι από σουβλάκι και ένα φακό. Το πορτοκάλι αναπαριστά τη γη. Περνούν το καλαμάκι στο πορτοκάλι ώστε να λειτουργεί ως άξονας. Τοποθετούν σε σταθερή θέση το φακό και πειραματίζονται περιστρέφοντας το πορτοκάλι – γη με

τη βοήθεια του άξονα, ώστε να καταλάβουν καλύτερα τη σχέση ανάμεσα στην περιστροφή και την εναλλαγή μέρας – νύχτας.

Ακολουθεί συζήτηση και αναπαράσταση της περιφοράς της γης γύρω από τον ήλιο και συσχετίζεται αυτή η κίνηση με την αλλαγή των εποχών. Δίνονται οι απαραίτητες πληροφορίες και αν υπάρχει η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή, τα παιδιά παρακολουθούν την αναπαράσταση μέσα από κάποιο CD (π.χ. Εγκυκλοπαίδεια 2002). Στην πορεία 9 παιδιά παίρνουν ρόλους πλανητών και 1 παιδί παριστάνει τον ήλιο. Το παιδί – ήλιος μένει στο κέντρο και τα παιδιά – πλανήτες περιφέρονται γύρω του και αναπαριστούν το ηλιακό σύστημα.

Άσκηση 3

Ο δάσκαλος καθοδηγεί με ερωτήσεις τα παιδιά να σκεφτούν αν πάντα οι άνθρωποι αντιλαμβάνονταν τη γη και το ηλιακό σύστημα όπως εμείς σήμερα. Οι ερωτήσεις μπορεί να αφορούν το σχήμα της γης, την περιστροφή της, την περιφορά γύρω από τον ήλιο κ.τ.λ. Αφού τεθούν διάφορα ερωτήματα, τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες προκειμένου να τα διερευνήσουν και να δώσουν τις απαντήσεις. Ο δάσκαλος προτείνει βιβλία ή ονόματα (π.χ. Γαλιλαίος) που θα βοηθήσουν τα παιδιά στην αναζήτησή τους. Όταν οι ομάδες συγκεντρώσουν όλα τα δεδομένα, παρουσιάζουν στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνάς τους.

Άσκηση 4

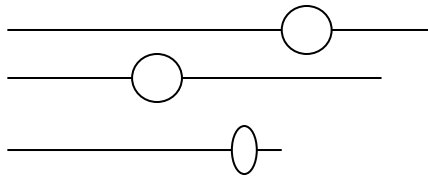
Κατασκευή μοντέλου του ηλιακού συστήματος

Αρχικά ο δάσκαλος ζητάει από τα παιδιά να ζωγραφίσουν το ηλιακό σύστημα για να δει την αναπαράσταση του συστήματος που κάνουν.

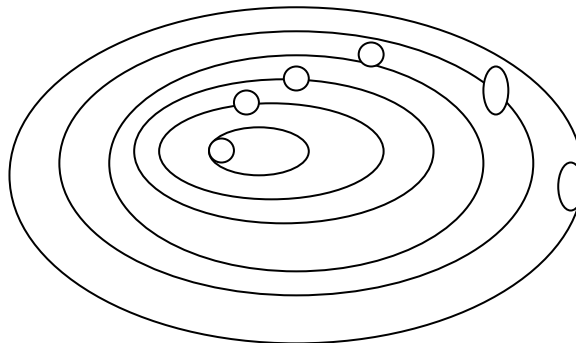
Έπειτα κατασκευάζουν μοντέλο του ηλιακού συστήματος με απλά υλικά.

Υλικά: πετονιά, λεπτό σύρμα, φελιζόλ, χρώματα.

Με το φελιζόλ τα παιδιά δημιουργούν τους πλανήτες και τον ήλιο και τα βάφουνε. Κόβουν το σύρμα σε κομμάτια διαφορετικού μεγέθους και στο καθένα περνούν έναν πλανήτη.

Δημιουργούν ομόκεντρους κύκλους, οι οποίοι αναπαριστούν τις τροχιές των πλανητών.

Χρησιμοποιώντας την πετονιά κρεμούν την κατασκευή από μια βάση.

Άσκηση 5

Αντίθετα:

μέρα

δύω

σκοτάδι

ανοίγω

γελάω

αργά

παίρνω

Άσκηση 6

Συζήτηση για τη σημασία της έκφρασης: «πέφτει το σκοτάδι». Εξεύρεση και άλλων μεταφορικών εκφράσεων με το ρήμα πέφτω, π.χ. «έπεσε ο πυρετός», «μου 'πεσε το λαχείο».

Άσκηση 7

Ερωτήσεις κατανόησης:

Για ποιον μιλάει η ιστορία;

Τι ήθελε να κάνει ο ήρωας της ιστορίας;

Τι έκανε;

Τι έπαθε και πώς ένωσε;

Τι συνέβη στο τέλος;

Ερωτήσεις επέκτασης:

Γιατί η πάπια δεν πήγε στο κοτέτσι της να κοιμηθεί;

Γιατί φοβήθηκε όταν είδε το φεγγάρι;

Τι θα έκανες εσύ αν ήσουν στη θέση της;

Πώς νιώθεις όταν βλέπεις το φεγγάρι;

Δραστηριότητα 2^η

Αναπαραγωγή του κειμένου, (προφορική – γραπτή) σύμφωνα με τις ερωτήσεις κατανόησης. Αυτοδιόρθωση.

Δραστηριότητα 3^η

Συζήτηση για τα υποκοριστικά με αφορμή αυτά που υπάρχουν στο κείμενο.

Ματάκια, μικρούλα, τοσοδούλα. Δημιουργία κι άλλων υποκοριστικών με τις καταλήξεις –άκι και –ούλα.

σπίτι

χέρι

μάνα

γυναίκα

κορίτσι

αγόρι

παιδί

αστέρι

φεγγάρι

παπί

